ЧЕЗАРЕ МЕАНО

СЕРІЯ НА ГРАНІ

TULA-online.org

TULA-online.org

УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕКА

Виходить щомісяця в обемі 8 аркушів друку.
Досі вийшли такі твори:

1—6 вичерпане.
7. О. Турянський: Сини землі т. 1.
8. О. Турянський: Сини землі т. 2.
9. Гор.:Під прапориХмельницького
10.—11. вичерпане.
12. П. Свій: Степові оповідання.
13.—15. вичерпане.
16. М. Голубець: Рік грози і надій
17. вичерпане.
18. І. Керницький: Св.-іванські огні
19. вичерпане.
20. О. Ю. Федькович: Вибір творів
21. вичерпане.
22. Ж. Верн: Замок у Карпатах.
23. Ф. Коковський: Людська вдячність.
24. вичерпане.
25. І.Садовий:Безіменні плугаторі 1.
26. І.Садовий:Безіменні плугаторі 2.
27. Гр. Косинка: Темна ніч.
28. І.Підляшецький: Пригоди Шума
29. Усмішки впор. Є.Ю. Пеленський
30. Гр.Смольський: Олекса Довбуш
31. О. Білозерський: Напередодні 1.
32. О. Білозерський: Напередодні 2.
33. В. Ткачук: Сині вічки.
34. В. М. Михеїв: Мара.
35. К. Гриневичева: Шестикрилець
36. І. Филипчак: Дмитро Детько
37. В. Калина: Курінь смерти У.С.С.
38. О. Кобилянська: За ситуаціями
39. Роман Леонтович: Звенислава
40. Богдан Нижанківський: Вулиця
41. В. Бояринич: Кривавий шлях
42. Франц Коковський: За землю.
43. Галицько-Волинський Літопис 1.
44. Галицько-Волинський Літопис 2.
45. В. Бірчак: Проти закону
46. М. Михайлик: За стріл. славу
47. О. Рженецька: Вічне полумя
48. В. Г.-Донський: Ілько Липей
49. П.Франко: Від Стрипи до Дамаску.
50. І. Садовий: Танок смерти.
51. В. Євтимович: Військо йде
52. З.Кудей: Гуцульська республика
53. З.Кудей: Гуцул. республика т.2.
54. В. Щурат: Історичні пісні
55. А. Чайковський: перед зривом
56. Роман Леонтович: На прю!
57. Р. Д. Савчак: На розпутті
58. Л. Мосенда: Людина покірна
59. Н. Іванина: Залізні роки
60. С. Ордівський: Багряний хрест
61. В. Андрієвський: Три громади 1.
62. В. Андрієвський: Три громади 2.
63. Кор.-Ст.: Милосерний Самарянин
64а Е.Яворівський: Вожд100-000-ної Армії
65. В.Островський: Князь Сила-Тур
66. С. Ордівський: Срібний черел
67. Борис Швед: Поліщуки т. 1.
68. Борис Швед: Поліщуки т. 2.
69. Марія Остромира: У вирій.
70 І. Керницький: Мій світ
71. Ч. Меано: Серця на грані.

ПЕРЕДПЛАТА в краю, ЧСР й Угорщині: місячно 0.95 зл., квартально 2.60 зл., піврічно 5 зл., річно 9.60 зл., в усіх інших краях піврічно 7 зл., річно згори 13 зл.

АДРЕСА:

УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕКА

Львів, вул. Руська 18.

Чекове конто П. К. О. НАШ ПРАПОР ч. 500.277
з дописко̀ю „У. Б.".

Книжки ч. 10, 13, 14 і 21. відзначені літературними нагородами.

„УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕКА“

Ч. 71.

ЧЕЗАРЕ МЕАНО

СЕРЦЯ НА ГРАНІ

(Questa povera Arianna)

ПОВІСТЬ

З ПЕРЕДМОВОЮ АВТОРА ДО УКРАЇНСЬКИХ ЧИТАЧІВ

за дозволом автора з італійської мови переклав
МИХАЙЛО ОСТРОВЕРХА

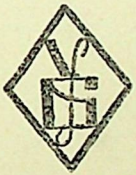

ЛЬВІВ, 1938

Wydawca: Iwan Tyktor
ВИДАВЕЦЬ ІВАН ТИКТОР

TULA-online.org

Листопад 1938

Друковано 5.000 примірників

Copyright by Editor
Printed in Poland

Обгортка рисунку Е. Козака

Druk. St. Inst. w ar. Iw. Tyktora, Lwów, Blacharska 9.
Друк. Ст. Інст. в ар. І. Тиктора, Львів, Бляхарська 9, тел. 234-73.

TULA-online.org

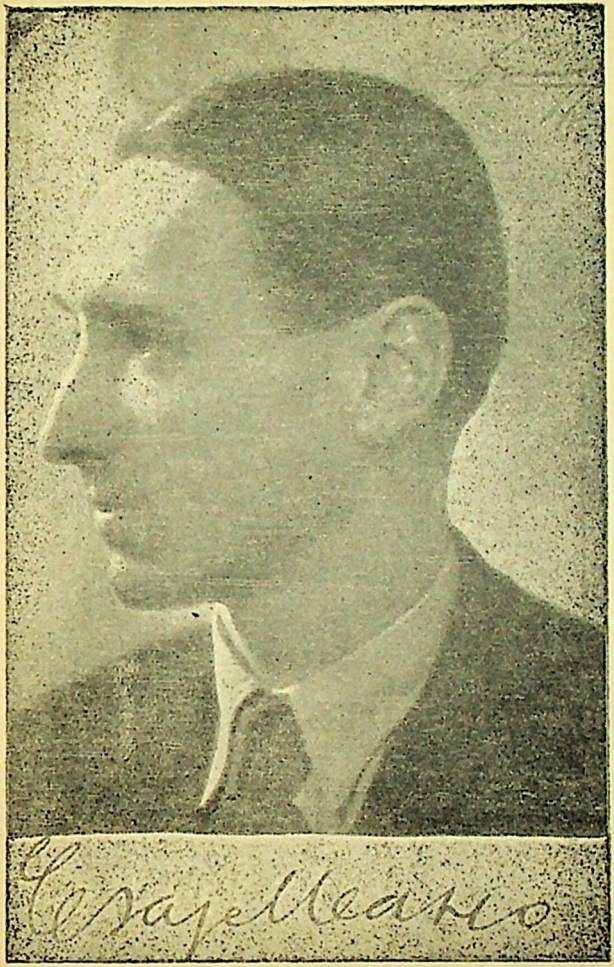

TULA-online.org

МЛАДІ ЛИПОВЕЦЬКІЙ —

ПРИСВЯЧУЮ

Ч. М.

TULA-online.org

ДО УКРАЇНСЬКИХ ЧИТАЧІВ

ВИХОВАНИЙ ТРАДИЦІЄЮ МОЙОГО НАРОДУ, ЯКИЙ ПО РОКАХ ДОВГОЇ КРІВАВОЇ БОРОТЬБИ ЗДОБУВ СВОЮ ВОЛЮ, Я ЗУМІВ ПОЛЮБИТИ І ЗРОЗУМІТИ УКРАЇНСЬКИЙ НАРІД. І З ГЛИБОКИМ ПОДИВОМ СЛІДКУВАВ І СЛІДКУЮ ЗА ЕПІЧНИМИ ЗМАГАННЯМИ УКРАЇНЦІВ.

ТОМУ Я СЬОГОДНІ ДУЖЕ РАДИЙ, ЩО ОДИН ІЗ МОЇХ ТВОРІВ ЗМОЖУТЬ УКРАЇНЦІ ЧИТАТИ У СВОЇЙ НАЙШЛЯХЕТНІШІЙ І ГАРНІЙ МОВІ. МАЮ ЖИВУ НАДІЮ, ЩО ЛЮДСЬКУ ПОЕЗІЮ АРІЯДНИ ВІДЧУЮТЬ І ОЦІНЯТЬ ТІ, ЯКИХ ЩАСТЯМ Є БУТИ ГОРДИМИ, ЩО МАЮТЬ ОДНОГО З НАЙБІЛЬШИХ ПОЕТІВ СВІТУ: ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

ЧЕЗАРЕ МЕАНО

TULA-online.org

ЧЕЗАРЕ МЕАНО, визначний письменник сучасної Італії. Уродився в Торіно, 22. грудня 1899 р. В 17-ому році життя йде добровольцем на світову війну, спершу як звичайний стрілець ґренадирів, відтак старшина відділу мінометів. По війні вертається в літературу. Літературну діяльність почав дуже скоро, бо в 15 р. життя. Тоді різні часописи й журнали друкували його оповідання й вірші. Діяльність його багата й складна: журналіст (від 1929 р. в часоп. „Коррієре делля Сера"), письменник, поет, драматург, автор кінових сценаріїв. Найважніші його твори: „Тільки я чув це" — повість, нагороджена Королівською Академією Італії за 1932 р. „Бідна Аріядна" (в нашому перекладі „Серця на гран і") роман, нагорода Королів. Академії Італії за 1934 р. і золота медаля Міністерства Національного Виховання. „Історія пів життя" — поезії, нагороджені нагородою Венеції за 1934 р. „Кінець пригоді" — роман, нагороджений Італійською Академією за 1936 р. Меано склав теж багато лібрет до ліричних опер, „Уродини Сальоме" — комедію на 3 дії (відзначена на конкурсі Союзу Італійських Авторів) і т. д. Широко відомий Меано як перекладчик Т. Шевченка. Враз із Младою Липовецькою переклав він цілу збірку поезій Шевченка. Тепер Меано почав студії і розшуки, щоб написати великий історичний роман, в якому була б описана українська епопея 1918—1920 рр.

РЕДАКЦІЯ

TULA-online.org

І.

Тиждень промайнув швидко. Йому здається, немов щойно вчора була неділя. А тут — завтра знову неділя. Ось, календар, у якому червоним числом мигтить: Неділя, 2 травня, св. Атаназія, єпископа.

Так значить, підуть на обід у трахтир на березі річки По, куди вони вже два літа ходять кожної неділі. Вечір буде сумний, сірофіолетний. Земля ще тепла сонцем. Повітря уже свіже, майже вогке, немов прибуло від далекої ночі, що завчасно зійшла зза узгіря сходу. А захід буде без хмар, простягнений тілесним шовком.

Два і три, пять. Пять і два, сім. Сім лірів. За мало. А все таки не можна собі відмовити. В пробігу двох літ звичка ніколи не була перервана. Від травня до вересня під вюнким віттям винограду. Від жовтня до квітня у великій з деревляними сволоками кімнаті. Вже знають докладно життя господині трахтиря й усієї її рідні, далекої й близької. Вона має в Америці сестрінка, що має десятеро дітей. А її прадід умер над Березиною.

Таки ніяк не можна собі відмовити, хоч сама річ здається непомітна. Ба, чи справді існують речі великі й непомітні? Одна й та сама річ може бути велика й непомітна, а тільки залежить від душевного настрою того, хто про неї дає осуд. Для кохання, як для дітей, трамваєвий квіток може стати дуже цінною річчю. Також картинка з видом, кусочок мила у відпадку, стрічка, що вся в клаптиках, жмут волосся, а то й менше: шматок паперу тільки тому, що його дотикали двоє рук, що його в хвилині нудьги ті руки скрутили в бурульку — все те

TULA-online.org

те може стати дорогоцінне. І звичайна, легкодушна звичка може створити закон.

А Аріядна така кволенька, перелякана: здається, немов вона держить оте їхнє кохання на руках, а те кохання мов зі скла. Дрібничка її лякає, що воно може розбитися, що воно вже розбите. Сказала би: „навіть і цього вже не можна робити", або: „ой, чи не ти це, мабуть, що не хочеш?" І в тому не могти і не хотіти, либонь, бачила б сумну ворожбу. І закінчила би плачем (це часто її трапляється), забуваючи про все інше, огиджуючи тебе цим рюмсанням. Нічого її не обходило б, немов дикунку, що навіть не бере цього під увагу: огиджувати себе.

Сім і два, девять. Девять лірів. На споді в кишені ще є якісь гроші. Девять і шістьдесять пять. За мало.

Вечором, як тільки зустрінуться, вона обіпреться об його рамя.

— Завтра неділя.

— Так.

— Я хочу курятину.

— Так.

— Всі кости дам Більбаву: хай і в нього буде свято.

Бівьбав, це кітка господині трахтиря.

— Ох, яка я щаслива.

Еге ж, оце так і скаже: „яка щаслива".

Девять лірів і шістьдесять пять центезімів. Рука отвирається і замикається на купці грошей: і злегенька, між долонею й пальцями, подзвонює ними рухом грачів на брязкітках.

В суботнішні пополудні, коли є сонце, життя дуже веселе.

Здається, що танцює на кінчиках пальців ніг. Якби так міг, камінням розбивав би скла, лямпи. Згасив би сірник курцям, що ледви оце засвітили,

TULA-online.org

скидав би геть старим панам капелюхи, підставив би ногу джиґунам, дзвонив би в придверні дзвінки, напихав би папером діри в поштових скриньках. Також і трамваї підскакують і коні, що при повозах стоять на майдані, будяться. Автомобілісти так сильно грають на кляксоні, що аж випорожнюється батерія. Хотів би співати трубою та не можна. І все повторюють ту саму ноту й бють у неї, немов у цвях, що затявся на камінь.

Як у ті години хтось тебе стусоне, не будь вибачний. Як ти впав під трамвай і з тобою справді погано, ти ображуєш усіх. Ті, що вмірають у суботу, роблять наперекір людськості. І либонь роблять це нароком.

Тимчасом несупокійна юрба відвідувачів барикадує віконця Заставної Аґенції. В суботу не треба б сюди приходити. В цю днину бідні стають тут іще бідніші, як звичайно.

— — — — — — — — — —

Йдучи оце під сонцем із зимовим плащем, зложеним на руці, він думав, що отой плащ міг видатися як дощівник, легенький, мов пара, що закривала клаптик неба: міг же він лякатися, що йтиме дощ. Тому це він і вийшов із дощевиком: обережність ніколи не вадить. Йому хотілося сміяти. І, погідно, перелічував усі інші проходи, подібні до цього: стильоґрафічне перо, перстень, машина до писання.

Виставове вікно, за яким повно жовтих, густо запірених, із білими та чорними хвостами курей, навело його думку про Більбав.

Дорогоцінні застави. Це не його віконце. Застави різні. Це тут. Гурт, що тут стоїть, таки справді великий. Скільки стоїть перед ним? Пробує їх перелічити. Десять, дванадцять пятьнадцять. Здається йому, що це ті самі особи з інших попередніх разів: завсіди ті самі. Два молоді, як і він, па-

TULA-online.org

нове. Дівчина з запухлими очима. Панночка, яка не хотілаб показати себе плохенькою. Старичок, якого голова безнастанно коливається, ні і знову ні, ні і знову ні. Старушка, та така маленька, що здається, немов клячить проміж іншими.

Він обпірається на одну ногу, потім на другу. Поводить зором вокруг. За перегородою поволі рухаються тіні. Зненацька він сумніє, ніяковіє.

Якби вона все це знала, ой і збентежилася б як!

— — — — — — — — — —

Ті, що відриваються від віконця, з грошима в руках і прямують до виходу, можна б сказати, що змінюються на обличчі і то в одну мить, немов під промінням світла, що бє від білоосклених двегей. Отвирають їх певним рухом. І зникають, усміхаючись.

Тими дверима входиться в суботу, в життя суботи. Ось, недавно ще, коли входили сюди, проходили, як продовгастий острів, відділені від усіх, немов у іншому повітрі. А виходячи на двір, можуть і вони кохати щойно вроджену радість, кожний свою, кожний може приготовитись радіти нею. Перше, ніж прийти, вони зробили рахунок, як і він, і рахунок не годився.

А все таки, вижидаючи своєї черги, нетерпеливляться і лютяться: стільки дорогих хвилин — пропащі, змарновані. І тут не можна забути нужди. Мабуть кожний памятає свою кару, пригадає собі свій смуток, думає: а завтра? Як він: і оце завтра, це сумне прокинення по скінченій радости.

За перегородою тіні рухаються дуже поволі. Один із вижидаючих підкахикує, кашлає, пробує дати себе вчути.

— А чи не було б так можна..

— Тихо! — перериває його сусід, — повірте

TULA-online.org

мені: може образитися і ще поволіше полагоджувати.

Старушка похитує головою. Мабуть, із приводу цього, дещо й знає, але не хочеться їй говорити.

Кожного, що йде в напрямку виходу, проводять погляди всіх. Потім знову, наче туляться до віконця, майже нахиляються туди, уважні на слова й порухи писарчуків.

Дівчина принесла комір, що був ушитий у формі лиса. А це не є ніщо інше, тільки нужденна вовна, де - де пожовкла, з заялозеним, немов у негра, волоссям. Писарчук називає це „лис", але дуже добре знає, що, називаючи так, не викличе в нікого сміху ні між своїми приятелями, ні між тими, що за перегородою. О, тут не викличе навіть боязького сміху, який між ними інколи вється, похожий на сміх школярів перед суворим учителем, що зненацька скаже якесь дотепне слово, з якого всі мусять сміятися.

— За цього лиса дам вам двадцять лірів.

Здається, немов віконце це палаючі челюсти розпеченої печі, так ця дівчина, що стоїть перед ним, почервоніла. З поспіхом бере свої гроші. Виховзується геть. І зараз же старушка підносить із трудом обі руки на висоту своєї голови й кладе круглий клуночок, що розвязується сам, розширяючись важко, немов живий мякун. Мережане покривало з червоної вовни. З того боку беруть те покривало дві руки і розкладають його. Пурпуровий відблеск доторкається вікон перегороди. Запах нафталіни.

— Дванадцять лірів.

Старушка хотіла б говорити. Щодо цього хоче щось сказати. Її беззуба губа ворушиться і нічого не чути, неначе вона молиться.

Гроші вже на прилавку. Вона відсуває їх на-

TULA-online.org

бік. І не відмовляється від того, чого хотіла би. Зважується ще говорити.

— „Послухайте мене... Я ... минулим разом..."

Хотіла би сказати, що минулим разом „за це саме покривало дали їй більше. Писарчук глядить на годинник. Він таки дуже знуджений. Це неодмінно один із тих, що думають: мені судилася зовсім не ця доля.

— На кого черга?

До віконця зближається старенький, що головою каже ні. Підносить великий, квадратовий клунок. Ставить його злегка й отвирає.

Це гармонія.

Старенька ще не вийшла: тримається з боку. Либонь надіється, що при кінці й вона найде місце на свої міркуваня. І жде.

Гармонійка переступила перегороду й опинилась у руках глумливого писарчука. Він підносить її, докладно приглядається берегам, чиколотками вистукує в дерево. Потім кличе своїх товаришів. І товариші, вихиляючись поміж столами й кріслами, зближаються поволеньки, творять гурти. Базікають.

— Сто... стопятьдесять...

— Старий вмішується.

— Е, ні, ні! Коштувала мене двістапятьдесять. — І тепер навіть його руки, разом із головою, з голосом, із очима кажуть — ні!

Писарчук гне кирпу. Скоса глядить на старика.

— Чи вона розбита? — питає.

— Але ж ні, — і зараз, без лукавости: — попробуйте.

Один із писарчуків, наймолодший (його обличчя бачиться в горішньому кутику віконця), має в очах боязько розрадуваний сміх. Бере інстру-

TULA-online.org

мент, розчіпає гачки й отвирає. Один бік йому вивертається й міх видовжується. Швидким рухом руки він, щоб гармонія не діткнула землі, ловить її. Пальці натискають клявіші. Рамена зобережна зближаються до себе. І в ту ж мить понеслось скигління, гук, свист, неначе згуки, які досі були за зачиненими дверима, всі разом наперли на ці двері й несподівано увігнались у середину.

Знуджений писарчук не хотів би сміятися: увірвавсь йому терпець.

— Так нічого не можна зрозуміти.

Старик простягає руки.

— Потрівайте, можна?

Гармонія, майже відчуваючи свого пана, пристосовується до його рук. Вокруг старика творить-ся гурт. Урядовці підходять до віконця. Третій визирає з-поза їх плечей.

Й ось так у нечайній тиші, у настрої, що, здається, новий, зненацька Віолєтта починає співати: „амамі, Альфредо". Її пливучий віддих, попертий поважними й сердитими басами, що йдуть мов військо, раз два, раз два, розстилається і лине: „амамі кванто йо тіямо".

Ті, що вижидають при інших віконцях, повертають здивовані обличчя: дивляться і слухають. Що там коїться?

Коли віє вітер віттям колише: коли лине оця мельодія усі голови схиляються, похитуються, немов у деревляних китайчиків або в осленят із картону. І вже отак на лемент Віолєтти, за цих вісімдесять літ із того часу, як вона живе, мільйони і мільйони голов хиталось. І ще мільйони і мільйони голов, чуючись нечайно легкими, неначе виповнені тільки мріями, які не вагатіють, хіба лиш тоді, коли мертві, — хилятимуться. А там і Віолєтта, хоч це здається неймовірне, також умре. І тоді на її похоронах заграють отак усі труби

TULA-online.org

світа. Всі тамбори, приглушені чорним сукном, гремітивуть ритмом басів. Якщо вона не вмре збентежений панством, що йтиме поруч: старий оцей зі своєю гармонією, проводитиме її дещо в самотині, в забутті й нужді, й якийсь старик, як Жермон в оксамитному циліндрі, молодий Альфред із русявою привою і той медик, що в останній дії крутить головою і каже до покоївки кілька слів: „чахотка дозволяє їй лиш кілька годин".

Чого саме ми прийшли сюди? Здається, кожний глядить довкруги, нічого не розуміючи. Щось тут, вокруг непорушних гуртків, є біле, погідне, немов ясність, що колись сходила на героїв, щоб їх нести в небо.

— Ну, годі: тридцять лірів.

Прощавай Віолєтта. Давлять тебе злими руками. Твій лемент переходить у хрипіння, в напад кашлю: в один у тебе звичайний напад кашлю, які в тебе такі болючі. А дальше все, як перше.

— Ви?

Плащ, попхнутий двома руками і схоплений іншими двома руками, пролазить у віконце і кидає рукавами, як жертва в буді першої помочі до лічниці.

— — — — — — — — — —

Двері осклені білим склом. Суботній карнавал. Віолєтта лишила в його душі тиху ніжність. Він хотів би, щоб і Аріядна побачила і почула, тільки не там у середині.

Пятьдесять і девять та шістьдесять пять: сливе шістьдесять лірів. Багато більше, як треба. Родичка погибшого над Березиною навіть і завтра не бачитиме їх стіл порожній. Більбав також буде мати втіху.

Тепер він іде в супроводі прохожих, серед нестерпного шарудіння ніг. На трамваєвих зупинках товпиться нарід. Майже всі несуть маленькі клу-

TULA-online.org

ночки, немов у передріздвяні дні. Йому здається, що всі сміються. Думає про „товстого бика" Віолєтти, про Париж, про гармонію. Уявляє собі склад Аґенції Застави, отой базар злиднів. Там гармонія уходитиме за нахабу. Що то скажуть машини до шиття, залізка до гладження, рушниці до полювання, килими, черевики, млинки до меленя кави?

Віолєтта витягає з тіні його дитячий вік. Він пригадує собі Фею дитячих літ. Тодішні недільні пополудні в малому провінціональному театрику, в якому пливло світло дня і пахло цукорками і помаранчами. А він з матірю й братом сідав на запилені лавки. Батько лишався в хаті: завсіди недужий був. Ляльки з лазили з полиць і танцювали, усміхались.

Але тепер він бачить, як Фея дитячих літ увіходить у закутину Аґенції Застав. Глупа ніч. Дзвони дзвонять лагідну, романтичну північ. Гармонія прокидується, зачинає грати. Скатерть старушки розвивається і розстеляється. А по тій полинялій пурпурі його плащ кидається у танець. Довкруги засапаним, стомленим сміхом крехчуть старигани.

Йому дуже хотілося б росказати цю фантазію Аріядні, з якою незабаром зустрінеться. Та він не зможе нічого сказати їй про те, що було, не зможе розмовляти з нею про те місце, про ті речі. Все те з заздрістю скриватиме для себе, щоб тільки вона могла завтра усміхнутись.

— Я така щаслива.

Так, хай вона ще й завтра це скаже.

II.

В одній хвилині сірофіолєтного вечора, на березі річки, від якої несло запахом безлистих лісів, у ньому щось таке скоїлося, що він не може

TULA-online.org

забути. І довгими безсонними ночами він думає і передумує. А ліжко скрипить.

Коли Аріядна, стискаючи під вогкавою скатертю його руку, шептала йому свої маленькі слова „зоно танто контента", чому ж саме в тій хвилині він бачив, як на ріці зявляється човен із розіпнятими вітрилами? Чому ж він бачив себе самого стоячого стрункo в човні, без неї, поміж друзями, що, шукаючи перших зір, співали?

Хлопяча мрія: заставка до книжки про невинні пригоди. А все таки — і саме це його тепер муляє — у тій хвилині він стиснув її руку, немов із недбалою згодою, як лікар стискає недужому, маючи надію в нього, як приятель приятелеві, що йому оповів свої нещастя у той час, коли він думав про що інше. Отож без кохання, без кохання, без утіхи. І це не є якась хлопяча мрія.

Попліч Аріядни він міг бажати бути іншим, бути далеко.

Хіба можливо?

— — — — — — — — — — —

Врешті, ось і сонце в його витапетованій на червоно кімнаті. Напроти ліжка портрет Аріядни. Кожного ранку з цього портрету, вона, дверима своїх ледви відхилених очей, увіходить у його життя. Але, цього ранку, йому здається, що вона з його нічного життя утікла геть, щоб приміститись отам.

— Щось скоїлося, — каже їй.

Вона завсіди хотіла би, щоби щось сталося. Кожний раз, коли його зустріне: нічого нового? з пошти нічого немає? ти нікого не бачив? ти про ніщо не думав? Бажання новинок, руху, непередбаченого — спрагнена цікавість недужої дитини.

Та якби знала, що може скоїтись те, що скоїлося, не виглядалаб уже більше нічого нового. Також і пригод лякалася б, як усього.

TULA-online.org

Він дивиться в портрет, у який уже стільки разів вдивлявся. Так дуже не є похожий на неї. Та все таки це справжня її приявність, об яку, коли вона далеко, обпирається. Портрети і речі, які заховуємо на памятку, либонь і не мають іншої ціллі, як тільки ту, щоб наші думки задержати на однім точно означеним місці. Очевидно, це наша необхідність. Адже й у церквах заховують образи Бога. Діти винаходять усе, уявляють собі все, але мусять щось мати в руках, перед очима: якабудь шкатулочка для їх фантазії може перетворитись у могутній пароплав, або в поїзд.

Але чи справді скоїлось те, що його непокоїть? Чи міг він, отут поруч Аріядни, чутись справді невдоволений і йти собі геть, бути сам?

Зажмурює очі. Поринає головою у подушки. За два роки це вперше, що розважує над таким сумнівом. Та розмозитись зі самим собою йому не вдається. Має враження, що співбесідника, який перед ним утікає, силою придержує й ставить перед собою: тривай, хай погляну в твої очі, а ти відповідай. Й думка в його виховзується й тікає кудиінде.

В одинадцятій годині він мусить ждати її в кавярні, що напроти стації. Ще дві години часу ждати. Йому здається, що це багато. Думає про ту хвилину, як він, від свого столика, біля якого вижидатиме її, буде бачити її, коли вона увіходитиме. Буде бачити її, коли вона вирінатиме зпоміж живого відблеску скла колових дверей і непевним кроком поступатиме вперед, напружуючи свої короткозорі очі, аж поки не вглядить його кивок рукою. (Інколи він зволікає й не робить цього кивка на те, щоб, небаченим, приглядатись її, то несподівано заскочити всі погляди цікавих, що підносяться знад часописів, знад філіжанок із кавою). Що він її скаже? Що він, побачивши її, думатиме? А вона?

TULA-online.org

Звичайно всі її питання неодмінно зачинаються від того раннього питання: „Якже тобі спалося?"

В ту ж мить йому стає моторошно на згадку, що вона вчора таки схопила його правдиву думку і що вона, для якогось свого таємного заміру, захотіла примусити себе прикидатись, що не розуміє, що не підозріває нічого.

Але ж бо, як лякається цього, то якже ж може бути правдиве те, про що перше думав?

— Нічого не втну.

Це слова Аріядни. Він їх вимовляє подихом уст, майже наспівує. І, пригадуючи собі її обличчя, коли вона, зі здивованими очима, похитується, а насуплені уста бурмотять одне й те саме: „нієнте, нієнте", — він усміхається.

— — — — — — — — — —

Беручи з переховальні загортку, пригадує собі свій плащ. Тепер має жовтий листок паперу в скриньці свого столика. На осінь треба мати гроші на викуп. Осінь далеко. Ще може такого накоїтися: щось таке, чого він надіється.

Насвистує лемент Віолєтти. Також і вчора, проходжуючись із Аріядною понад річку, насвистував це. Вона ж хотіла знати, чому в його на думці саме цей мотив. Він сміявся.

— Вчора я знову почув його.

— Де?

— В театрі.

— Коли ж ти був у театрі?

Вечір пройшли вдвійку: зрозуміло, що це був жарт. Але вона, розсіяна як завсіди, схильна до підзорливости, до страху про щось недобре, яке перед нею заховали, — не спостерегалась у цьому.

— Я був у татрі, що був прибраний увесь у блакить і золото. А в честь Віолєтти, що мусіла вмерти, пишались камелії. І було там стільки чудових жінок і всі гляділи на мене.

TULA-online.org

— Поганий.

Сміх Аріядни осяйний, музикальний. Він так ізлегенька скаче на її змінних нотках, що здається штучний. Нераз він їй говорив: „такий чудовий у тебе сміх, а все таки находиш спосіб і на плач. Чи ж це не брак зальотництва?"

З краваткою у руках задержується перед лямпою. Вертає попередня думка. До споминів дорогих, щасливих приєднуються й ті сумні. А й він, стільки раз, порує неї був щасливий. Сливе здається йому, що він завсіди був щасливий. Одначе вчора, вчора. В цьому, свого рода, обрахунку, що він отсе починає вести, щоби видобути підсумки його кохання і бачити, з якого саме боку терезка йде вдолину, не можна занехати й учорашньої мелянхолії. Може це втома? А може це перший відрух природного бунту його молодости, що зашвидко звязалася з невблаганим коханням?

Чує дзвінок. Прокидається.

Це ранішня пошта.

Сідає на долівці біля ліжка. Краватку дальше тримає у руках. В напрямку дверей на коридорі шарудить хода господині. На вулиці не чути нічиєї ходи. Він не чує нікого.

Повинен би прийти лист від приятеля з Міляно. Коверта з червоним надписом. Так швидко він її не отворить. Глядітиме довго на неї, крізь світло призиратись. А там положить на стіл і роздумуватиме над нею. Потім знову встане, підійде до зеркала, завяже краватку, вдягне піджак. І знову в його руках буде находитися лист. Отворити його? З листом у кишені вийде зі своєї кімнати й піде до кухні господині пити каву. Буде радий, оживлений. Господиня сердитиметься. Вона не любить, щоби в кухні довше як треба задержуватись. Її чоловік завсіди сидить захований у кутку і говорить тільки тоді, коли його питають. Його праця: обірає картоплі.

TULA-online.org

або голосно читає для господині часопис. Знову повернe до своєї кімнати, сяде біля столу, витягне з кишені листа, закурить папіроску. І поволесеньки розітне коверту. Отож? „Дорогий, все щасливо полагоджено так, як ми оба хотіли: приїзжай мерщій".

Але міг би бути лист і від його брата. „Балакав я про тебе, а з ким, ти вже знаєш. Він є схильний узяти твоє прохання під увагу. Каже, що як маєш непримушену волю до праці, то легко дійдеться до висновку. Словом: залежить від тебе і як ти врешті будеш второпний..."

При входових дверях на коридорі скочив замок. Два голоси, проміж гомоном інших голосів на сходах, розмовляють. Потім знову замок заскочив і шарудіння кроків у коридорі зближається до його дверей, минає, зникає.

Либонь був лист і для другого пожильця і господиня пішла перше до його кімнати. Вчується стукання до дверей. А той другий кликне. „аванті". Потім знову зашарудять у коридорі кроки і, врешті, чиясь рука торкнеться його дверей. І він скаже: „аванті". Хто зна, може й підбіжить, щоб отворити двері. Та ні, не чути нікого. А може господиня пішла до кухні й там читає адреси на одержаних листах. Зараз повернe.

Не повертає.

Краватка розстьобалася. Треба б іншу купити. А може краще хай господиня, вирізуючи цей шматок, що зімнятий, направить її. На другу пошту треба ждати аж до полудня. Коли ж і в полудне нічого не принесе пошта, треба ждати до вечора. Господині вже треба платити місячне за кімнату.

Ось у зеркалі його очі, які глядять на його повні смутку. Йому здається, немов у йому щось задержалось і ваготить і укерухомлює його, неначе його ноги прибиті цвяхами до землі.

TULA-online.org

Перед його очима знову переходять його приятелі з минулої суботи: старенький із гармонією, старушка з червоним покривалом, дівчина з фальшованим лисом, злидні і злидні й Аріядна, що про це нічого не знає. Аріядна, що несвідомо спричинює ці злидні. Ще більше: вона головна виновниця цих злиднів. Бо він сам дав би собі раду з цим своїм малим заробітком. І був би не знав отих приятелів, і був би вже давно викинув оту краватку.

І ось, нечайно, розуміє все. Ще перше, несвідомо, в хвилині такої утоми, як оця, що тепер, зродилася сумна година, про яку нещодавно згадував. Це вистачає. Цього, безперечно, досить.

З початку для нього було майже іграшка, нова притичина. З вулиць Квартієре Лятіно йому усміхалися приятелі старої богеми, що стоять під домами з вистаючими покрівлями, перед притьмареними парою вітринами кавярень, у яких клубився дим. Але тепер уже більше ні: вже забагато того, вже дуже довго тріває і хто його зна, доки тріватиме. Це ж необхідно подумати, поміркувати, не дати зводитись легковірним мріям. Також й для неї, (наполягає на цю думку), також й для неї треба спробувати власні сили, розважити над усім, поки молода й гарна, (наполягає, наполягає), також й для неї.

Не хочеться йому більше битись із думками. Незабаром знову побачить її. Нічого їй не скаже. Стоючи поруч неї, услухуватиметься у свої власні думки, у свої власні почування. І може і скоїться щось. А покищо треба думати про сьогодня, про завтра, про позавтра.

Сідає біля столу, як кожного ранку. Клаптик паперу. Кусок олівця. Висипає з кишень на стіл ті невеличкі свої гроші.

І знову діточе лічення, те додавання, що нагадує йому часи шкільних завдань. Які в його довги?

TULA-online.org

Де б іще можна позичити? Чи може він мати стільки грошей, щоб заплатити каву? Чи краще ждати на Аріядну біля кавярні, як він це інколи робить, кажучи їй, що було б приємно прогулятись аж до Валєнтіно, де є лавки, які не коштують нічого й там дихнути свіжим повітрям?

Пять і десять, пятьнадцять. Пятьнадцять і три, вісімнадцять. І все майно є отсе тут на цім клаптику паперу, під цим кусником олівця. Коли ті цифри переміняться, (листа ж вижидає), коли вони стануть заокруглені й певні, як ті, що кожного тижня, он там за прилавком у торгівця топливом, чи в якійсь канцелярії підміського кіна „Люкс", ставить рядочком дещо розсіяний книговодець; коли ті цифри переміняться так, тоді все зміниться. Вісімнадцять і три, двадцять один. Думає про рахунок прачки, наймички. В тому й кохання його є, його щастя і щастя його великої дитини, що про ніщо не знає.

Також і кохання.

Це, що він либонь ледви вчора був, один із багатьох випадків, яких дитина не передбачає. Дорога, боязька і розмріяна дитина, що, глядючи на місяць у повні, любила писати сонети.

Думає, що життя складається тільки з двох днів: у першому дні мрії стають дійсністю, у другому — все йде в руїну.

III.

В багатьох у серці спить такий чоловічок, якого, вісімдесять літ тому, як бачимо, рисували пером на журналах. Заставка займає горішню часть сторінки. Під сподом заставки напись: Чорні думи. Дальше три тонесенькі рядки, яких ніхто ніколи не читав, ніхто їх не читає й либонь надаються лиш на те, що підпирають оту заставку.

Стоїть дерево, якого листя, це ніщо інше, як

TULA-online.org

тільки покуйовдані сіті й чорні віночки. Біліші в сонці, чорніші в тіні. Це дерево обдаровує чоловічка своїм холодком. А він сидить обпертий спиною до його пня. Побіч нього на землі лежить кийок, на який він, ідучи, обпірається. Криси бриля надають його голові рівноваги, яку він тратить ізза довгої, острокінчастої бороди. Його очі вдивлені увіщось, що зміняється зі зміною заставки: річка, що пливе, човен, що віддалюється, двоє дітей, що граються, хлібороб, що оре. Чорно задуманий споглядає на життя других. І в цьому спогляданні він одпочиває.

В теперішньому нашому світі можна відпочивати на розпуттях, у каварнях біля столиків, на придорожніх лавках. І справді, нема ні розпуття, ні столиків у каварнях, ні придорожніх лавок, щоб не знали таких супочинків. Ось може притрапитись, що в каварні до нашого столика присідається приятель: „О! Кого я бачу! Столовий! одну каву теж і для мене"; чи на розпутті: „Що ти тут робиш? виглядаєш когось?"; чи на придорожніх лавках: „дивись бо, диви перипатетик!" Чоловічок поломив би кий на головах отих нахаб. Його правнуки уникають відпочинків у таких місцях. Але ж де можуть заховатися?

Ми хвалимо кіна зза тих їх першенств, які ще не є гідно признані. Віття дерева над головою чоловічка, це стеля з бароковими закрутасами. Музика його — вітер, річка, голоси інших. Його свідки великі, незрівняні: життя, пориви, обличчя, краї, дерева, моря, гори, хуртовини, поїзди, літаки, хмари. Місце, звідкіля він зоре, досконале: в тіні ви самітні, відокремлені. Та коли світло повертає, між одним образом і другим, ви потерпаєте, що прихильний вам приятель вас розпізнає і зближиться: „Ти бавишся, що?". Тоді похиляється

TULA-online.org

голову, потопаючи у фотелі й майже здержуючи віддих, одною рукою заслонюється обличчя.

В інтермеццах, коли є світло, в такій поставі, глядіть на них, оцих сьогоднішніх правнуків чоловічка.

Три, чотири дні звичайного життя. Біля неї він знову почув нестерпність, яку нещодавно відкрив. Далеко від неї чує ніжність, яка вдається йому нова, або, як і не нова, що постала в часі його першої непевности. Немов риси його кохання дали доступ нагальному почуванню.

Вона в нічому не змінилася. Поверховно й у ньому нічого не змінилося. „Якби так знав світ", думає він, „хто зна, яким нужденним, яким карігідним осудив би мій теперішній душевний стан". Але він не чується винен. Уявляє собі суворі обличчя, шорсткі голоси, які йому докоряють: „що ти за чоловік? Ти ж зажадав у неї усе те, що вона могла тобі дати. Ти відірвав її від її життя й відокремив її у твому коханні. І хочеш відмовити їй усяку посвяту?". А все таки він певний, що він недалеко находиться від тієї звичайної правди: що він, отак поступаючи, слухняний законові. Одному з тих найсумліших законів, яких не визнається, яких ми не хотіли б приняти. Врешті, він знає, що він не є боягуз, не є підлий. Він є шляхотний у великих і малих речах, надто перед нею. Хоч би й оце тепер, находячи вдовілля у цьому гуляні без неї, йому здається, що він робить їй кривду. Або, глядачи картинку оцієї артистки, про яку ходить слава, що кращої над неї немає, яка розбиває міщанські віддані собі подружжя, ще більшу кривду їй робить.

По рядні пропливає корабель. Розюшена хвиля вивертається. Стовп піни закриває усе. І виринає поміст корабля. Вітер, розвіваючи волосся, розкриває обличчя героїні й дмучи в легенько

TULA-online.org

одяту, здається, немов хоче розкрити її постать. Йому здається, що воно похожа до Аріядни. Думає, що, може, коли б ця незрівняна заокеанська красуня була поруч нього багато літ, як Аріядна, уся його, як Аріядна, мусів би уступити їй першенство краси. Надто тепер це першенство, що під впливом схожости стало ще чутливіше, безсумнівно їй належиться. Звичайно, якби Аріядна пішла собі далеко і так далеко. Якби перебували довший шмат часу, то стала б для нього бажаною красунею, якою тепер не є. Хто сказав, що віддаль охолоджує кохання? Йому здається, що ніхто, в усьому світі ніхто, не пізнав це так, як він це пізнав.

Героїня увіходить у сальон на кораблі. Між пальмами, лямпами, кольонами, статуями танцюють, їдять вечерю. Вона зупинилася на порозі. Підчас цієї короткої зупинки на порозі, вона могутніє. Шукає когось, як Аріядна, коли увіходить до каварні. Якби не те, що Аріядна, увіходячи, немов питає: „де ти є?" і лякається, що їй ніхто не відповість. Ця ж немов каже одиноке: „Глядіть на мене" і лякається, що хтось не послухає.

Одяг, яку вона знає, підходила б добре й Аріядні. Припала б до довгих, дещо стягнених, ліній її постаті. Широкий виріз шиї, що ще ширший по бокам, злагіднював би надмірну ширину її плечей. Також і героїня має плечі дуже широкі.

Отак граючись порівняннями він розпогіднюється.

Уяву Аріядни він уже не може віддалити. Це ж вона сама, що зявляється в дверях сальону, одягнута, як героїня. І очі всіх звертаються до неї. Щоб вона справді могла зявитись йому так одягнута, прибрана, вся гарна, незаймано чиста, здрібна прихорошена, тоді а вжеж що ска-

TULA-online.org

зав би: „хай буде те, що мусить бути: добро, яке вона мені дає — більше понад усе".

Спостерігається, що його думка зарисувала глумливий круг. Це ж бач, треба б їй подарувати одну сукню, як ота. Дві пари маніжненьких і легеньких черевичків, щоб здавались, що не шиті, а мережані.

А потім клейноти, перфуми, красила й усякі інші дрібненькі цінні речі. А з тим усім і вигоди, щоб їй було завсіди добре. Вона, що так часто дещо нездужає, щоб завсіди була відпочата. Вона що завсіди почувається стомлена, щоб тільки одно знала: прибиратися й пеститися для нього.

Все рядно заняте одним із його клаптиків паперу. Кусник олівця, що став великий і опенькуватий, немов гарматнє стрільно, шкутильгає в рахунку, з якого годі щось дорахуватися.

В отій тихій віллі, поміж оливними деревами й олеандрами, було б гарно жити з нею. В перші дні осені, коли ще листя не паде, але ранки вже мрякою вповиті, а вечорі ринуть зненацька, виздити туди маленьким повозом, подібним до того, що підтюпкує оце між зеленим віттям верб по боках рядна.

Аріядна носила б отой капелюшок, що мов чіпок, із стьожками попід бороду й широкий, м'який шаль. З глибоким почуттям ніжности він вложив би руку проміж теплі складки шаля. Голова Аріядни колихалася б при підскоках повозки. Візник не оглянувся б позад себе. А він, на скруті вулиці (вже сходить сумерк, дорога самітня), украв би один поцілунок. Почув би свіжість її личка, запах її волосся, що впилося трішки вітром, який зійшов із гір далеких, де хмарами грався.

На дверях віллі, назустріч їм виходить покоївка. Він сходить і помагає зійти Аріядні. Одну

TULA-online.org

мить держить її двома руками, піднесену за стан. І чує у руках, як вона подається, вигинається, неначе живий овоч. І ось широка саля у півсумерку, а в широкій печі палає вогонь.

Він вижидає біля вогню, сам. Дим його папіроски стелиться в теплому повітрі. З гори доходить голос Аріядни, що співає. І її рвучкий крок, то сюди, то туди, з короткими зупинками. Перше чулося стукіт закаблуків, потім шарудіння постоликів, а тепер знову закаблуки.

Покоївка засвічує велику лямпу. На стінах ворухнулись старі портрети. Насуплені глядять на нахабника, що смів увійти до хати їх наслідників. Аріядна, приглядаючись їм, побавиться: буде пробувати відгадувати їх життя, їх нахил, їх пригоди. Та жіночка, така боязька, дрібосенька, в ярмі коміру, а ля Карло Пятий, її більше зацікавить, як усі інші.

Ходи на горі більше не чути. Скриплять двері. Крок і пісня, зіскакуючи зі східки на східку, сходять на долину.

Гарна, гарна його велика дитина в отій білій сукні. Сміється і не сміє підійти йому назустріч. Простягаючи рамена, жде його. На двоє уст, що цілуються сходить мряка осені, перекреслює усе, забірає геть усе зі собою.

Тепер вона одягнута в чорну сукню. З повагою доґаресси держить діядем із жемчугів. А на ньому їжиться повно срібла, таємничих пляшок, хрусталів, у яких коливаються загадочні напитки. Йому здається, що вона шамким сміхом в очах каже: боготворімо себе взаїмно. Поглядами інших вона і не цікавиться. Він, підпертий накрохмаленим передком сорочки, сидів непорушно, горожжно. Кінці комірця йому дошкулюють. Йому здається, що стіл, комірець, багата застава на столі, її діядема, його жартівлива повага, все єднається

TULA-online.org

на те, щоб його держати здалека. Як кінь Фризії — добре замаскований, але й не менше неприступний. Та він не терпить, навпаки чує вдоволення: оту вдавану віддаль, оте відокремлення, яке міг би розвіяти одним словом, спричиняють у ньому нову розкіш.

Пізніше, в авті, яке рухливою смугою гнатиме з вулиці у вулицю, він її пригорне до грудей, немов уперше. Він не буде цілувати уст Аріядни, але уста тієї дагаресси, що так легковажила погляди інших. А по шибках авта стікатиме дощ поволі, безнастанно. За цією лінивою, краплистою перегородкою мигатимуть лямпи, проховзуватимуться тіні нічних птах, підтюпкуючи під лискучим грибом парасолі.

— — — — — — — — — —

Але ці мрії не є нові. Вони пройшли в нього вже давно, ще коли молодим хлопцем був. Тепер пригадує собі й дивується. Одинока річ є відмінна: в тодішніх мріях його приятелька не мала обличчя, чи то пак, мала багато облич. Він, беручи ці обличчя з картинки, в якоїсь зустрічної по дорозі жінки, в якоїсь звісної красуні, зміняв їх. Тепер же його приятелька, це Аріядна, завжди Аріядна з її правдивим обличчям.

Свої спомини намотує на тонюсеньку нитку. Зважується пригадати собі історію своїх мрій. Ось вона: коли для нього кохання існувало тільки в бажанні й у думках і коли воно було, мов тепер, незбагнуті острови і вічні, чарівні байдаки, що пропливають уздовж тропікальних берегів, — і тоді він так мріяв. Потім прийшла Аріядна: кохання.

Прибула дівчиною з далекої провінції. Мала зі собою валізку з церати. (У валізці був портрет старої жінки, одинокої родички, вірна мати сиротини. Опріч того портрету була і світлинка їх хати, на передмісті малого містечка без трамваїв.

TULA-online.org

Була і світлина дитячого захисту.) Дівчина, що не знала нічогісько ні про себе, ні про нікого, була поринула в коханні отого молодця, що надаремно слідкував за нею двадцять вечорів. Єдина її непевність була ця: двадцять лякливих утеч уздовж хідників від лямпи до лямпи. А за нею слідувала її власна тінь, то попереджувала її, то знову верталася і слідувала її, немов і вона пропадала за нею. Потім іщез усякий страх: усе, як хотів він. Коханка? Це слово її бентежило, вона вибалушила очі. Одначе, все — було таке легке. Думала, що зло, як що воно й було, не було його в неї.

Тітка писала: „рік пройшов. Чи ти навчилась того, що повинна була навчитися? фортепян? англійське? Чи не вертала б ти. Знаєш, що не можу посилати тобі вже нічого: хотіла б та не можу. Я тобі віддала все, що мала. Вертайся і буде нам добре". Аріядна проплакала всю ніч. Не вміла на фортепяні, не знала англійської мови. Повертати? Навіть не подумала про це. Те, чого треба, він постарається. Життя проходило б погане в нужді й недостатках. Та для неї іншого життя уже не було.

Аж прийшли інші дні, інші події коїлися: смерть тітки, жалоба Аріядни аж до сірофіолєтного вечора. А Більбав лініво виляв хвостом, неначе, хтось, що прокидається з важкого сну, раменами.

Але тепер він знає те, про віщо вона й досі не відає. Нещодавно отой поворот хлопячих мрій потвердив одкритий факт. Дійсність не втихомирює його. Він стомлений, огірчений. Він чує потребу віднести її до щастя тих мрій. А все те є тут (вперто товкмачить самому собі), на його клаптиках паперу, під куском олівця.

Зненацька чує себе оживленим. Вечором, коли зустрінуться, буде з нею добрий, як ніколи. Буде

TULA-online.org

говорити слова, які їй до душі припадають. У своїх руках держатиме її руку. Навіщо ж розпачати?

Багатсво існує. Гарні хати не є порожні. Багаті одяги не падуть лахманами у вітринах, знищені старістю. Перфуми не вивітрюють шпарою від затички, лишаючи на поличках перфумщиків порожні цвісні на шовкових подушечках плящинки. Великі авта, мацаючи своїми прозорими раменами світла, немов сліпці, отвирають собі у теміні шлях: біжать навздогін за промінем місяця, проховзуються по ріні в городах, не роблючи неладу. Щастя не обезцінює шляхів світу. Адже є такі, що його зустрічає.

Лист, якого ожидає, ще не прийшов.

IV.

Друкарщик став видавцем книжок. „Шкільні книжки, праці про виховання, тексти про мораль і культуру". Йде про нього слава, що добрий і ввічливий. Кажуть, що він на біль других глядить із глибини своїх водяних очей і з ніжністю батька, яким, даремне, хотів би бути.

В обширній книгарні (електричне світло засвічене: ветрини, звернені до гори, блакитного кольору), товпляться матері з дітьми. Зближаються ферії. Іспити покінчені. Набувається „ужиточні гостинці", книжки, з яких „дещо можна навчитися".

В одній книгарні, як оця (немов ледви вчора), його матір купила йому книжку з початками фізики. І ще того самого вечора він ізбив три чарки, щоб спробувати і створити ксільофон по вказівкам книжки.

Назустріч йому зближається з поспіхом приказчик.

— Ви?

Найлегше було б сказати: „прошу мені дати „Хата дядька Томи", або: „Я б хотів „Антольогія

TULA-online.org

повітів Відродження". І взяти книжку, переглянути її, віддати її прикажчикові, — який приготовив папір, щоб її загорнути й у теплий вечір вийти.

— Я бажав би поговорити з командором.

— Не знаю, чи зможе вас приняти.

— Скажіть йому, що мені необхідно з ним говорити, просто необхідно, тільки кілька хвилин: не гаятиму його часу.

Вчув, що голос у нього тремтить.

— Підождіть.

Стає осторонь біля шафи. Вся одна поличка заложена жовтими томиками. На тоненьких хребтах читає наголовки: Управа буряків, Хования кріликів.

Багато кріликів, усі біленькі, з червоними очима, в загороді, якої тин весь у квітках. А він із Аріядною стояли б і приглядались би їм, гралисъ би з ними. З цієї книжки навчилися б, як їх ховається, як доглядається їх і що їм давати їсти, коли вони голодні юрбою пруть до хвірточки. Але що вони робили би з тими кріликами? Адже не вбивали б їх і не продавали б їх нікому такому, що хотів би їх убити. То ж вони розводилися б, розводилися б так, як це вони звичайно розводяться. Їх була б сотка, дві сотки, тисячка, дві тисячки розсунули б загороду, заняли б усе село довкруги. По всьому світу пролунала б нечувана вістка: нахід білих кріликів.

Приказчик застає його усміхненим.

— Прошу йти зі мною.

Проводить його у сальончик. Одна софа, два деревляні фотелі, один столичок, на якому стоїть глъоб. На стінах два шкільні образи.

— Хвилинку підождіть. Командор прийде.

Він оглядає ті образи. Один має наголовок: Літо ч. 3. Це є літня сцена в місті. Продавець холодних напитків ставить рядком на своєму столі

TULA-online.org

пляшки червоні й зелені, поміж купками льоду. Ось так приманює він деяких робітників й очаровує хвадівство дитини, що стоїть оперта на своєму обруччі.

Все те, одного літнього дня, він бачив із вікна своєї кімнати. На касипі, під старими каштанами, стояв візок продавця. Сонце нишпорило проміж густу, виповнену вщерть щебетом пташні, зелень. Деякий промінь продирався й сягав купи льоду (діяманти, поменшені вічні лєдовики, пластинки солі), пляшки з радісними кольорами, що відблескували то королівським позагом самоцвітів, то дитячою легкосяйністю. Але для нього це були години крайніх злиднів, безнадійних. І він, крім гри рук продавця, що наповнювали шклянки, їх надставляли, забирали гроші й жбурляли їх до скриньки, він більше нічого не бачив. Він чув дзенькіт тих грошей. Завидував тому чоловікові, який так легко їх накопичував. І вже й він мріяв мати такий білий візок, це таке легке ремесло, той гріш так без труду зароблений.

Певно, що цього не вчать учителі, узброєні у довгі зарозумілі лінійки, коли пояснюють учням учням образ Літо ч. 3. Не говорять, що отой бідний продавець для когобудь із них міг би стати набабом, якому дивувалися б багато більше, ніж ота дитина, що підпирається на обруччі.

Йому здається, що зустріч із тим набабом таки тут у цьому сальончику, це добра ворожба. Як також і приявність ґльобу. Кладучи руку на північний бігун, великим пальцем натискає Ісляндію, а мізинчик губиться в одній долині Кавказу. Коли це він, врешті, висідатиме з Аріядною з корабля і зі сорока воличезними пакунками Аріядни (їх попереджує гурт негрів носіїв) в одному з міст з золоченими паґодами.

Раптовно, на дверях, що виложені зеленим

TULA-online.org

сукном, з'являється маленький, білий чоловік. У нього на широкому череві по середині висить пазур лева.

— Бон джіорно.

— — — — — — — — — —

— Отож вам треба гроша й маєте охоту працювати. Так воно. Скільки вам літ? Двадцять три? Двадцять пять? То навіщо ж вам стільки гроша? А батько? Умер бідняга. А матір? Немає її тут? На провінції? Чому ж і ви не йдете на провінцію? Не можете? А вжеж що так, мусите лишатись тут, це ж ваше діло. А брати? Тільки одного й маєте? Що робить? Знаменито, професор на провінції, разом із матірю. Так воно. Чи ви вчилися? Воно й бачиться. Егеж. Іспити? Ні? Зачав, а потім перестав? Сьогодні є вас багато таких. Я не розумію. Ви, молодики, що ви властиво маєте? Війна і революція. А вже ж, що так: війна, революція — велика охота забавитись. Отак ви жонаті? Але? Що такого? Так, якби й жонатий? Не второпаю. Поясніть мені. А-а, так, наречена, гм, має приїхати, щоб побратись: надіємось. Діла ваші. Що ж ви знаєте робити? Що ви знаєте? Книговодство? Дещо? Кіно і торговець топливом? І ще що? Перекладі? Перекладі літературні? Також й літературні? Все потрохи? Еге ж, знати всього потрохи, значить, не робити нічого. З яких мов перекладає? Та не рвіть же ви отой нещасний ваш капелюх. Дайте його мені: отут на столі хай стоїть. Отож? З французького й німецького, з французького й німецького. Знаєте рисувати? Ні? Не вадить. Купецька переписка? Дещо? Завсіди той торговець топливом. Чи ви вже мали якусь посаду? Одну? На провінції? В банку? І чомже ви там не лишились? Не оплачувалося? Еге ж, ваші міркування, звичайно: ви, молоді, завсіди думаєте про речі нехосенні. І врешті, який висновок нашої розмови?

TULA-online.org

Руки, без того „нещасного капелюха", чуються самітні й загублені. Було б їм добре в кишенях. Але коли то було, що матір йому говорила: перед поважними людьми не пхай рук у кишені?

Командор зповажнів і поринув у своїх думках. Із затурбованою увагою придивляється йому. Можна б сказати, що саме тепер, тільки тепер, коли мовчить, розважує про його стан і, водночас, думає про якесь діло. „Молодик" хотів би знову глянути на продавця холодних напитків, але не сміє відірвати очі від обличчя командора: міг би подумати, що лякається його погляду й уникає його.

Врешті це погляд зовсім його не дратує, — навпаки: приманює його, перетворює. Він впялює свої очі увічі, що на нього глядять. Йому здається, неначе він каже: гляди на мене, як бачиш мене, який я є, то не покидай мене.

Раптовним рухом старий підводиться, дотикаючи двома пальцями його коліна.

— Завтра рано точно в девятій годині.

Зелені двері на його перехід відчиняються й замикаються безгаласно.

— — — — — — — — — —

Ця установа зветься Установа Преси. Тричі в день прибувають туди вирізки з часописів і журналів, наліплені на сходах Відгомін Преси. Ці вирізки треба переглядати кожний зосібна і розділювати їх на багато купок. Тут говориться про хованння кріликів; там коментується Життя Наполєона; а знову онтам оголошується Антольоґія для середніх шкіл.

Начальник завсіди одягнутий в чорну одежу. В нього закаблуки підбиті ґумою. Коли паде дощ, він приходить у кальошах і їх не скидає. Його окуляри обведені кістю черепахи. В кишені завсіди має складані ножички: коли є найбільше занятий,

TULA-online.org

поправляє собі нігті й чистить їх. Либонь щось має сказати до машиністки й ніколи не сміє сказати їй. Задержується біля неї, диктує їй довгі листи, а при виході, безперечно, робить так, щоб вона його зустрінула.

Тепер підзорливо слідкує за новим урядовцем. Зовсім зрозуміло, не находить в ньому нічого милого. При кожній нагоді каже йому: „ви якісь надзвичайні, себто все одно, що: „ви швидко вилетите".

Машиністка не дивиться на нікого. Навіть на нового урядовця. Завсіди вдивлена в клявіятуру машини, як короткозорі у сходи, якими сходять. Немов лякається, щоб не зашпотатися швидкими пальцями й не зробити собі чогось.

Обовязки нового урядовця: писати оголошення, робити опаски, приладжувати обіжники пропаґанди.

Це не важко.

Пишеться: „Управа буряків": Хліборобе, оце книжка для тебе. Або: „Життя Леопарда": В оцьому малому томі вельмишановний Автор зумів із суворістю досліду і ясністю форми замкнути в ньому всю поему терпіння, яке пережив Великий Рекачатієць. Або ще й таке: „Я є матір": Жони, читайте цю золоту книжку. В ній найдете все те, чого вам необхідно знати, щоб ваші мрії про кохання й материнство стали досконалою і радісною дійсністю. Врешті: „Історія Риму": тут у магічній синтезі сяє міт Риму. Тут орел Риму бачить оживлений свій тисячлітній лет.

Є тут старий годинник, що не бє годин, тільки значить свій хід, вицаркуючи секунди. Годичі проминають швидко. Не встигнеш піднести очі до годичовказів, а вони вже хотять ізнєнацька скочити перед тебе. Але, як дуже часто споглядаєш, то здається тобі, немов вони не рухаються, не про-

TULA-online.org

ходять, а, хитрі, нишком заховались у скриньці годинника. Тоді нащуруєш вухо: чи це припадково не став годинник. Ні, йде, йде безупину.

Начальник установи, як шпигун, слідкує за тобою. Осуджує, що ти є дуже розсіяний і невхітний до праці. І це скаже командорові. Що це за книжка?

Обгортка жовта. Ти пригадуєш собі про кролики. Аріядна дуже сміялася, коли ти розказав її твої мрії про кроликів. Який наголовок має ця книжка? „Як можна ховати лиси".

Хто його зна, як скиглів „лис" отієї дівчини з запухлими очима в ту ніч на базарі злиднів. Знаєш, коли то твій плащ під згуки гармонії витанцьовував на покривалі старенької! Тепер, звичайно, сприятелювалися і, величаючи своїх поважаних панів, розказують собі всякі пригоди. А це, що вони попали туди, це для них, розуміється, коверзуваня панів або якесь непорозуміння.

Нуж бо, пиши, працюй: Мягеньке футро, яким сьогодні очаровані наші жінки...

Тай чи ця ж бо є та доля, яка тоді, того вечора, була йому надставлена, що здавалась соняшним щастям?

Так, це вона. І не треба забувати того вечора, коли вона здавалася, немов соняшне щастя.

— — — — — — — — — —

Старі, що при зустрічі з молоддю, хитають головами і мають поставу, що дивляться на світ, немов на ґльоб, а на все життя, немов на одну днину, тому, що все бачили, що все знають (але ж не може бути, щоб вони себе обманювали, чи вдавали оте своє знання, не признаючи того, що вони все зіпсули?); ті старі, бючи його рукою по плечі, бажали б і йому; і сказали б йому, (мабуть і його батько сказав би йому це, хоч йому здається просто неможливим, що й його батько, по-

TULA-online.org

старівшись, був би як і інші старі), еге ж, сказали б йому: „ось так воно поступається вперед; один крок по другому; перше ти продавав тих кілька твоїх годин тижнево в кіні, в торговця топливом; тепер уже продаєш багато годин із твоєї днини; а там поволі й решта прийде". Потім слідувала б історія людського щастя: якийсь пан, що зачав посильним і скінчив банкіром; той дядько, що в Америці родився пастухом, а тепер багатим власником незайманих просторів землі, яких за життя не встиг оглянути; той командор, якого бачили з подертими черевиками, а тепер походжає захований за своїм грубим пузом, що коливається за кожним підскоком закритого авта барвінкового кольору.

Хай буде й так. Він оказався б дуже вдячний добрій долі й дорогим дорадникам, але не міг би повірити. Не вірить! Хай, що це передчуття чи страх, але у свому теперішньому положенні він ніяк не може відчути ніякого початку, себто не може бути й мови про якусь відскочню для надії. З початку, так, мріяв і він. Мрія веде перед у всіх подіях, як музики на переді святочних походів. Та потім буває таке, як і в походах: музики пройшли й уже далеко й ті, що йдуть слідом за ними, уже більше не чують її і йдуть уже безладно, поступають істомлено, може навіть не пригадують уже собі ціль їх зібрання, ні чого вони йдуть.

Приємно йому називати себе, навіть біля Аріядни, „новий урядовець".

— Сьогодні новий урядовець має дві години вільні, які хоче провести з тобою.

Якже він оцінює те, що тепер є?

Звичайнісенько:

— Тепер, Аріядна, — не говорить до неї, а до себе самого, до тіні, яку бачить у собі самому й яка є насичена нею, Аріядною — вже більше не

TULA-online.org

обдираю наші злидні, а купую їх. Розумієш? Тепер заробляю стільки, скільки треба на те, щоб удержати нашу живу кужду. А перше я й цього не міг був. Дрібний гріш, яким ми ділимося за рогом якихсь сіней, крадькома й лякливо, мов жінки, що поправляють собі підвязку при панчосі, той дрібний гріш уже не є вижебраний благанням, брехнею, чи продажкю старої книжки, чи відвідинами у базарі злиднів. Той гріш є запрацьований, він наш: нікому не будемо мусіти його віддавати. І це є новинка в нашому житті, єдина новинка, відколи існує новий урядовець. Аріядна, ти так любиш уяви: перше ми були недобитки серед моря, що держаться рештків розбитого пароплава. Тепер забрали нас до рятункового човна. Але довкруги все ще самотнє море — пустеля. Голод, спрага і розпач шаліють усе більше. На це старі сказали би: веслувати з більшою напругою! тепер маєш змогу бодай веслувати, можеш перетрівати й дожидати корабель, який тебе врятує. І справді, Аріядна, можемо й ми діждатись корабля. Та я уже більше терпцю не маю його вижидати. Який би не був, хай прибуває.

Лист, що й досі не прийшов: складається, розкладається, стає паперовим човном. Пароплав на калюжі.

— Всі ви, молодики, хотіли б сьогодні найти все гарне і готове: сідати собі до столу і — смашного! — Командор дуже чванить оцим своїм відкриттям. — Ще й вусів не маєте, а зважуєтесь уже на все, щоб тільки вони у вас росли. Не маєте витривалости до нікотини і смаруєте пальці йодиною на жовто. Самі не маєте що їсти й хочете удержати жінку. Не знаєте, що це таке праця, а хотіли б миттю мільйони заробити. Знаю я гаразд, хто ви такі: халамидники. Розставляєте сільця на фортуну, як злодійчуки на кури і надієтеся, що

TULA-online.org

вскочить. Квітки на льотерію й пяточки, ану ж доля усміхнеться. Отак то ви. Вас можна бачити біля прилавку в льотерійній норі, куди колись заходили тільки старики та ростіпахи.

Одного дня він відповів:

— Ще ніколи не був я льотерійній норі.

— Невжеж би?

— Авжеж: жду когось, що увісні підповість мені „добрі числа".

— — — — — — — — — —

Все таки існували і, либонь, усе ще існують тії, що своє бідне лахміття замикають у свою валізку з церати, як ота Аріядна, і йдуть. Далеко йдуть. Стерпіти не можуть одноманітности життя, завсіди замкненого небосхилу, отієї щоденної ходи тими самими вулицями, зустрічаючи ті самі обличчя, знаючи, що є на кожному скруті вулиці, за кожним муром.

З наївним викрутом комедіографів, — що свою одноманітну подію ділять на багато образів, а своїм безжурним героям кажуть швендатись з городу до сальону, а зі сільської вулиці до коршми — відновлюється рямці, твориться нове тло незмінного смутку.

Та, напевно, той чудак, якого, як він думає, носить у собі, є дуже ледачий, знеохочений, може й лякливий. Скільки ж то разів він уже мріяв про таємну втечу, про відїзд без прощавай.

Аріядна шукала б його і не знайшла б. Матір вижидала б від нього одного слова й не діждалась би. А він, самотній, ішов би в світ широкий. Обличчям потонув би в піднесений комір. Руки підтягнув би у рукави, немов ті монахи змерзлюхи. І біг би в напрямку північного порту, що увесь огорнутий у білі тумани й у чорний дим, де видніють голі ряди дерев, де віття, все блискуче, тем-

TULA-online.org

не, з вітям сплелося і з усіх усюдів віє холодною пусткою лісу зимою.

А він не думав нікуди йти. І не думає. Тепер Установа Преси це кабіна його пароплаву — переділ його „швидкого поїзду", кімната його гостинниці.

Він найсупокійніше пише опаску для: „Ґранді Навізаторі". Аріядні в гостинець купує в одному маґазині капелюх.

— Диви, Аріядно, який поганий капелюх я тобі купив.

V.

Капелюшок, що він її купив, став гарний. Либонь тому, що Аріядна дочіпила стрічку до нього. Може й тому, що на цій шелещучій соломі витиснула складку. А може й тому, що в тіні його крисів примістила тільки усміх, („та бо ж і я маю новий капелюх"). Щоб там не було, а капелюшок став гарний.

Він з великою увагою оглядає його.

— Як це ти зробила, що він так підходить до твого личка?

— Не знаю.

— Коли я його купив, був інший.

— Був цей сам.

— Але ж став інший.

— Завсіди той сам.

— Я й не думав, що ти є аж така проворна.

Але вона не була аж така проворна. Й вона це каже: до нічого вона не була проворна. Вона й не знає, як це скоїлось, ні не знає, як скоїлися інші речі в останніх часах, коли їй здається, що все змінилося й то разом із поганим капелюхом.

Сьомого дня місяця липня вона мала великий

TULA-online.org

помисел: із обережна висказала його і, негайно, взялась переводити його в діло.

Два „колісцятка" золото дублє (плямлять палець та це не вадить) і хай йому — житиметься разом. Пора занехати те незрівноважене життя, яке вели досі, марнуючи час і гріш. Був страх перед світом. Були привички, непевність завтрішнього дня. Було багато такого, що їх здержувало. Але тепер уже більше так не є. Чого ж тут ждати?

Одна згідлива кумця винайняла цим двом „молодятам" кімнату. Але кожний раз, коли їх бачить, підморгує до них: глядіть бо ви.

Їх кімната має балькон, що виходить у чорне, глибоке подвіря й дивиться в нього з дуже висока. В горі ж немає нічого більше, тільки дахи, комини, коти, що бігають на випередки, горішні кімнати, в яких висить розвішене білля й у відерцях василик. На бальконі цвіте городець Аріядни: один олєандр, припорошений, дві беґонії і жоржина біла і червона. В кімнаті є два фотелі з лозини, дуже маленьке ліжко, софа острокутна і неповоротна, широке, біловате та притьмарене дзеркало, в якому немов три літа відбивались салі якоїсь кавярні, в якій було повно курців.

Аріядна дивиться у дзеркало й каже:

— Я у хмарах, мов у небі.

В кімнаті є також і малий столик. На цьому столику Аріядна двічі в день розстеляє скатерть, яку вона сама за двадцять днів науки й труду вишила. На середині скатерті стоїть скляна посудина, а в ній завсіди є одна квітка. В полудне й вечором під поблажливим поглядом квітки, проходить виспід боротьби Аріядни зі спіртовою машинкою до палення, на якій вона варить страву; і з макараном, що зліплюється, і з мясом, яке, щоби знати, чи

TULA-online.org

воно зварене, треба витягати з окропу й зачіпати зубами.

Тітка, було, привчала її, як робити крем із лі-щинових горіхів, котлет на цитрині, торти із шпи-нату. Якби вона була всі ті приписи позаписувала, як це тітка говорила, тепер була б могла ними по-користуватись і то добре. А в памяті, хоч як вона старається пригадати собі їх, найти не може. На-віть і шукаючи в памяті, їй здається, що вона нишпорить у скриньці з її давнішими забавками, не-мов іще тоді, коли її лялька загубила черевичок.

Кімната тісна. За кожним кроком можна об щось зачіпити. Простягнеш руку, наткнешся на іншу руку. Оце ж бо є жити разом, — він думає й усмі-хається.

Він тепер часто усміхається. Має враження, що він завжди усміхається. Вечором же, кожний раз, гра нова: коли Аріядна вся поринає в нічну со-рочку. Ця сорочка довга до пяти, такі ж й рукави, що закривають цілі рамена, комір, що щільно за-щіпається під бородою. Таку сорочку вона хотіла мати. І по довгій даремній шуканині вона найшла її у склепику, що належить до Жіночого Захисту Сиріт святого Серця.

А він усе ще питається її про капелюх.

— Як це ти зробила, що він так підходить до твого личка?

— Ти ще думаєш про нього?

— Я й не думав, що ти аж така проворна.

І вже й не думає більше про капелюх, а про інші, багато важніші речі.

Дивні вечорі літом у місті. Нарід заливає усі вулиці. Хто зна, звідкіля вилазять орґаники й тов-чуть стару двадцятьлітню якусь пісню. Голос їх несеться по розпуттях далеких, проміж діти, що граються, старі, що проходжуються, кумоньки, що

TULA-online.org

гуртом стоять на східцях і сидять на лавках. Тут поява авта викликує здивування і страх. Місто зняло сюртук, розчіпило комірець: під своїми деревами, що стали знову правдиві дерева, пє чарку свіжого пахучого вина.

Вони ж у такі вечорі, майже щоденно, їдуть у далекі подорожі шукати пригод.

Сідають на лискучі лавки трамваю. І їдуть так від зупинки до зупинки, від одного дзвонення дзвінка до другого. Трамвай випорожнюється. Урядовець, що продає квітки, починає робити рахунки, важучись на розкрачених ногах: позіхає. Дорога поволі ширшає. По трохи є крамниці, зникають і доми рідшуть. Коли вони сходять (дальше трамвай не їде), чують запах лугів і на обличчі теплий подих вітру рівнини.

Тут луг між двома долами, там казармище приспане, а онтам церковця, а ще дальше доріжки вовтузяться у безладді: зробіть так, хай тінь ночі притишить релієфи, хай заповнить балки, а на чорному тлі хай зрівнає нерозпізнані профілі і згубитесь у якомусь новому світі, насичуватиметесь утіхою пригод і відкриття.

Ніч, що стала матірю ельфам, ворожкам, демонам, а зорям і молодикові дала одяги магів, ще й досі вміє обдарити нас таємними дивами.

Отой мур, над яким пнуться в гору дві тополі, немов кипариси, міг би бути огородою й старинному цвинтарищі. Цвинтарище заповнене старими покійниками. Й більше ніхто не переступає порогу його хвіртки. Бо ж і смерть для живучих, має свої межі часу: не лишається довго в крузі її світла все більше непевною. Кінчиться тим, що зникаємо зовсім: навіть мертвих вже немає. Старинний цвинтар їх береже, поки право не скаже: годі. Тоді скибами перевертається землю й розпочинається усе спочатку.

TULA-online.org

А онта могутня темна будівля, на якої сірому мурі є стільки вікон, — що ж це може бути, як не манастир? От, присісти б на лужку, що перед будівлею й терпеливо вижидати. У глупу ніч почується спів монахинь. Сонними голосами співатимуть, як співає вода, непомітно. Але там, у горі, на останньому поверсі, ізза кратів блимає хмарка червонавого світла. Чи не занедужала одна монахиня? Товаришки на пальцях сторожать біля неї. Чи не вмерла якась монахиня? У монахині довкруги ложа повклякали й моляться. Наймолодша з них лякається тіней, що коливаються на мурі. Монахиня з Монци, схопившись руками вікна своєї келії, наслухує мову вітру, що розказує їй про далекий, зоборонений світ.

Тут ось і хвіртка є. Проміж прути металю хвіртки тоне погляд у довгий і тьмяний коридор, який геть у глибині перерваний блакитною пляною. Вілля, замок, палатка, на порозі якої схиляються аксамітно виложені мохом сходи. Хто зна, який самотник тут живе, яке щасливе кохання тут притулок ізнайшло.

І оця архітектура: кольони, містки, луки, антени й усе це з заліза, кути й ромби, кабалістична ґеометрія чорним вугіллям нарисована на блакитному небі, — що це все є? А оце маленьке містечко з низькими домами, з двома доріжками, з похилою дзвіницею? Чи це містечко, отаке самітне, з гір високих, де воно стояло, прийшло аж сюди під брами міста, на те, щоб із цікавости поглянути на нього? А оцей мур височенний без вікон і дверей?

Перед очима виринають зубовані вежі, ліси, в які ніхто проникнути не сміє, пустелі, зарослі будяччям, засипані каменем, ліниво пливучі води проміж тими, які їх закривають? І з усіх сторін тремтять світла далекі, світла загадочні далекі,

TULA-online.org

яких і в казці ніколи не бракує, немов: „а він йде, йде, йде".

Негайно Аріядна обпирається об його рамя, клонить голову на його плече.

— Я стомлена.

Втома завсіди нападає її отак, ізненацька, непозибка. Що ж його робити?

З боязкою увагою напинається очі внебосхил, неначе справжні подорожні дослідники. І врешті, ген - ген, далеко, відкривається трамвай, як скринька маленька, як фосфоризуюча миш.

І йдеться поворітьма.

— — — — — — — — — —

Сьогодні таки навспрвжки їдеться: валізка, квітки, стація, поїзд.

Зі споду одної шафи, з-поміж купи старих одягів, показалася валізка з цератового полотна. Ось вона вже й на столі й швидко чиститься з неї пил. Чи гарна ще? Ніколи гарною не була. Чи може ще пригодитись? А вже ж, що може, бо й Аріядна того хоче. Та, безсумнівно, було б догідніше і простіше загорнути в часопис скромні причандали: її сорочка, його піжама, порошок до зубів, мило, бритва, а там і її приладдя: ґузики на зміну, нитка чорна і біла, лік на біль голови, образок її Святого.

Поїзд їде в осьмій годині. Аріядна прокинулась у пятій. Уже багато часу проминуло від тоді, як вона в останнє поїздом їхала. Еге ж, таки тим справжнім поїздом, які вона стільки разів оглядала, коли переїздили насипом, але з містків, що над рейками біля стації. Себто: з того часу, коли вона тут прибула — сливе вже три роки. Усміхається, бачучи її дику втіху. Втішається й він із нею. Дарма, що в тих роках його непорушности з міста, він усе таки інколи їздив до матері.

Три дні вчила розклад їзди і „провідники". Вистоювали перед вітринами з валізками, з поро-

TULA-online.org

хівниками, з подорожними покривалами. А один несессер горіхового кольору, що кравець охрестив його заморський, таки дуже припав Аріядні до вподоби. Вечором, коли він виходив із бюра, зустрічав її перед „Аґенція Турістіка": з устами злегка розхиленими приглядалась оголошенням „Мессаджері Марітім" або оте „Уайт Стар Лайн".

В тій же аґенції купили собі квітки: третя кляса, туди і поворітьма. Як називається ця місцевість? Місцевість положена на долах, між містом і горами. По вказівкам „провідника" немає там нічогісько цікавого. Але ж готель там так гарно звуть: Архангела Михайла. І так захотіла Аріядна.

То ж сьогодні в дорогу. По півгодинному вижиданні у темному вагоні, на свист начальника станції стрепенулися і поїхали.

Їм обоїм здається, що вони їдуть тим поїздом, яким їхали в першу подорож у дитячих їх літах. Либонь той поїзд відставили тоді під темний дах, осторонь, прикрили його цератовим покривалом на те, щоб вони його тепер знову віднайшли неткненим. І справді в ньому нічого не змінилося. Для них він знову новий, знову захоплюються ним, находять у ньому сто чудасій: надписи над дверима: „е перікольозо е вєтато", сиґнал тривоги, натовп подорожних з іще більшими, як вони самі, клунками; повторяє ту саму, якої з того часу не бачили (либонь цей поїзд у цьому є надзвичайний!): обабіч уся земля гонить, лишаючи непорушними тільки гори далекі.

Та „провідник" збрехав. Ця місцевість чудова. Зі стації веде доріжка до перших хат. Хати кольору жовтого, білого, сірого. Є одна й червона. По середині отвирається майдан. На майдані журчить водограй. Впродовж вулиць підстрибують потічки. Є й церковця. А недалечко, на узгірю — руїни замку.

TULA-online.org

В Аріядни не стає очей, щоб на все надивитися. Він хотів би сміятися з неї, зі себе, з цієї місцевости, до вони прибули. Але не може. На вивісці готелю видніє Михайло Архангел, який на виду, мов дитина від грудей, а на голові в нього шолом кірасієра. Обіч стоїть преторіянин, у якого на рамені сидить голуб.

З ранку до вечора вони блукають довкруги цієї місцевости, шукаючи села. І майже чують, що ось - ось і віднайдуть. Всякі відкриття для людей, він міркує, є дуже легкі. Він це говорить і Аріядні. Та вона й слухати його не хоче.

Вогка земля доріжок, що подається під натиском закаблуків, пригадує їм спекотливі полудня в місті, коли асфальт мякне й у ньому відбиваються сліди стопи. І це їх сердить. Їм видається замало села. Неначе знову вони побачили місто, хоч далеко за мряками, поміж блакитною хмарою й фіолетною хмарою узгіря Магдалини його залишили.

Йдуть у напрямку лісу. Уважними очима зупиняються на тремтінні зеленого віття. Наслухують співу пташні. Чують один спів найголосніший і радіють.

— Це ж соловій! — репетує очарована Аріядна.

Він мовчить, бо потерпає, що це може бути инак.

Йдуть без відпочинку. І перед квіткою, якої не знають, перед деревом, якого віття густіше, ніж в іншого, перед безжурним дзюркотом води вони з утіхи пяніють. І дивляться на все те з мрійливим упором в очах таким, з яким придивляємось написам назв малих стацій, коли їдемо „півшвидким" поїздом шляхом, яким ми звичайно їздили „швидким" поїздом.

По дорозі натрапляють на соняшник. Диву-

TULA-online.org

ються, чом він не звернений до сонця. З цього приводу в них прокидається сумнів. Ідуть шукати ще інших соняшників. І не находять ні одного соняшника, на якому могли б переконатися, що він крутиться за сонцем.

Дзвінки при брамах і хвіртках вже дуже припорошені, заржавілі. Довкола ручок затягнулося павутиння, неначе вже шмат часу пройшло, а їх ніхто не дотикався. Вони думають: якби так посильний із телєграмою та задзвонив оцим дзвінком, хто зна, який звук вирвався б — задиханий, тривожний, немов на ґвалт.

Та щось сумно, проходжуючись проміж узгір'ями, заміняти дим височенних комінів і фабрик із димом рідного гнізда, чи гук якоїсь турбіни з лопотінням далекого водопаду. Ще сумніше подибати електричні проводи, стовпи зі стації, скляні відлучники, напружені дроти, як перепони. Дооколичні сільські околиці стають штучні, немов пластичний образ на виставці. Також й вода, коли випливає сірими каналами з нутра фабрик, то хоч вона знову пропливає проміж тики і скиби вільно, стає штучна. Аріядна є тієї думки, що по ній знаменито пливали б великі качки з целюльоїди.

А чом то поїзди гонять із таким поспіхом крізь поля? Чому на маленьких стаційках, які, виглядають їх, так старанно видзвонювали своїми дзвінками, задержуються ці поїзди лиш коротесеньку хвилину. Зовсім зрозуміло: під блакитю піль, посеред небосхилу гір і лісів поїзди почуваються ніяково. Поїзди — це шматки міста: силою вирвані з залізного орґанізму міста. І тому в повному шалі жаху женуть просторами, боржій, щоб якнайшвидше знову причіпитись до призначеного їм місця.

Ще йдуть. А понад ними із передзвоном стелиться райдужний сільський вечір. Та на селі дзво-

TULA-online.org

нять дзвони навіть і поганенько: їх найбільше два, три. А все таки, думає невдоволена Аріядна, згуки дзвонів на селі, це річ першої ваги. Але тут, на селі, краще пригодилися б концерти дзвонів із міста, що зазначують мотиви, витворюють архітектурні арабески згуків. Справжня музика! І навпаки, в містах, де людям ніколи вислухувати їх, могли б дзвонити оці сільські дзвони.

І сходить вечір. Сходить тендітністю квітки, що росте у тіні. Сходить і, разом із своєю невідступною сестрою тугою стелиться на горах далеких!

Вертаються у містечко. Заходять у церкву й тут задержуються на малий відпочинок. Тут Аріядна не хотіла б бачити електричних лямпок. Це її турбує: вона замикає очі. Потішається запахом воскової цвіллі, що висить у воздусі. Аж ось і її втома: з темного кута сусіль. І схоплює її за ноги: стій. А там — у кімнаті готелю кидає її в обійми ліжка.

Вона навіть не думає про те, що образ Мадонни треба б обернути до стіни. Тим більше, що, ймовірно, нічого такого й не станеться, щоб образ треба було повертати до стіни. А якби щось і мало бути, то він, який знає її химерні забаганки, подумає про це. Хоч усі забаганок її, дарма, він таки не знає: їх у неї є багато.

Аріядна спить. Вікно, це чорноблакитний квадрат на синьочорному тлі. Він думає, мріє, згадує. І ніяк не вдається йому розмотати мрії і спомини від гадок. Він чує, як за стінами дихають нічні поля.

Собаки лають. Вони, справді, вірні традиції, „собаки, що лають на місяць": вірніші, ніж соняшники. Від подвіря до подвіря, від горбка до горбка йде луна їх гавкання, яке, інколи, ставало таке сильне, немов гавкає одна велика собака.

TULA-online.org

Вірні собаки: не зміняють звичаїв, як своїх панів. А все таки, прийде день, що й це минеться, як минаються плуги, які тягнуть воли, як минаються сівачі, що жменею сіють зерно по ниві. Собаку на припоні виручить електричний винахід, що даватиме знак тривоги. І спатиметься спокійніше.

Йому приємно слухати цвіркунів. І усміхається, слухаючи, з яким поспіхом вони цвіркають. Їх телєфонічна осередня працює у постійному напруженні. Безупинно дзенькотять дзвінки в апаратах. Либонь телєфоністки позасипляли. Не відповідають. А голос дзвіночків такий легкотонний, що несила йому розбудити їх, так як і несила розбудити його. Справді, він, мабуть, уже заснув. І думає, як це дивно, дуже дивно, а все таки, безсумнівно, так воно й є: цвіркуни ще не мають автоматичних телєфонів. Але ж бо ні, він не спить.

Пригадує собі про капелюшок, який він купив. Очима сверлить темряву й шукає його он у цьому куті, де з вечора висів зачеплений на цвяху. Його находить тепла й тихомирна ніжність. Вижидає віддиху Аріядни, один її рух, щось, що здержить сон, щоб його перервати, не чуючи докору.

VI.

Сьогодні тижневий білянс кіна Люкс приводиться до ладу в книгах із прудкою швидкістю, так, що книговодець навіть не чує ніякої втоми. Він співає: „в синій світлиці, — де сміх твій ллється, той сміх гомінкий — в тих очах палких і чорнесеньких". Але слів пісні не вимовляє, а лиш цифри рахунку, що плохенько вкладаються, звільнено, то приспішено, як іде бундючний мотив пісні: „два й чотири шість, — тридцять тридцять шість — й пять, девять, десять — шістьдесять й двадцять є вісімдесять".

TULA-online.org

Справді, він просто грається. Він, у цій дерев'яній скрині зі скляними вікнами, що похожа на шопу, в якій приходить змагання, або таємний бокс, — іще ніколи не почувався так безжурно. Один бік цієї скрині притикає до холодної стіни. За тією стіною чується, як хтось тарабанить на фортепяні.

Аріядна є там за стіною. Сидить у фотелі Перших Місць і, глядючи, як на екрані колибаються образи старої, порисованої фільми, вижидає його. Вона побилася з ним об заклад, (одна ліра), що музика появу моря супроводитиме піснею Торна а Сорренто: „глянь на море — яке гарне". Він заклад приняв, дарма, що знав, що програє. Краще ніж Аріядна знає репертуар професора. Закладову монету він крадьки загорнув у два часописи й у старе оголошення. Цей великий клунок він сумлінно поперевязував шворочкою. Положив його на столі у куточку. Коли Аріядна поверне розрадована він поважним рухом руки покаже клунок: „це є то, що вам, о пані, належиться".

Сміється, знову починає рахувати. І ось, в ту ж мить, іза стіни чує пісню побіди Аріядни: „Глянь на море — яке гарне". Дарма, що він цю пісню вижидав, був певний, що гратимуть її, а все таки це його несподівано заскакує й він радіє. Уявляє собі Аріядну, як сидить употемку, вся нетерпелива й рада: „а бач?" А вжеж: і бачив, і програв заклад. Але й не думав, що він може ще отак гратись...

— Доброго вечора, гарний пане.

Хто це та жінка, що з порогу усміхається до нього? Висока, непогана, дотепно підмальована. Підсміхається і моргає до нього своїми малими, лукавими очима. Чого вона хоче? Це ж Фатма, балєріна, або, як це вона себе називає, „танечниця

TULA-online.org

з фантазією", велика „атракція" кіна Люкс, в інтервалах „варіете".

— Доброго вечора, панночко.

І в ту ж мить відчуває, що ця її поява є надзвичайна. І пригадує собі ще інші зустрічі з панною Фатмою у вестібулі, за кулісами, її погляди, усмішки, які він удавав, що не бачить.

— Проводите мене до хати?

— До хати? Я? Ні, справді, не можу.

— Чому?

Ні: навіщо це все.

— Мушу кінчити рахунки.

— Скінчимо їх разом.

— Але ж бо, пробачте...

Рух нетерпеливости, скуки: це він розуміє.

— Ви є простак, мурло.

Він зрозумів це аж надто добре.

— Але ж бо, панночко... — вона червоніє, аж синіє, борідка тремтить; його ж нападає несподівана втіха, охота жартувати. — Вгомоніться ж бо, вгомоніться: завтра вечір прийду захоплюватися вашими танцями.

— Ви є нетяма.

— Ну, то — із глибини горла вибухає сміх, він не може здержати його; думає про Аріядну, про їх заклад, про лїру, похоронену в клунку, — ну то, скажіть, будь ласка, навіщо вам пригодився б нетяма?

І, врешті, заливається сміхом.

Схвильована танечниця з фантазією відійшла раптовною ходою, аж вивішені на стінах оголошення заметушились.

Але, що ж це таке? Кілька хвилин пізніше, ледви танечниця встигла зникнути, власник кіна Люкс підходить до нього: руки заложені в кишенях, в очах лихий відблеск. І оповідає йому про якісь змилені рахунки, про невияснені неточности.

TULA-online.org

Й репет піднімає. Встає навшпиньки і грозить йому. А там й каже: „Йдіть собі геть".

Егеж! усміхи, якими щедрила його Фатма, він удавав, що їх не бачить. Але ті, якими щедрив їй власник кіна, він таки справді їх не бачив.

Дуже погано.

Витягає зі скриньки книжку, яку одного вечора там лишив. Поміж олівцями шукає свій олівець і ховає його до кишені. Дивиться довкруги себе, немов боючись, щоби чого не лишив. Закурює папіроску. Йде собі геть.

Нічого не каже Аріядні. Клунок із монетою лишив на столі, удаючи, що забув його. Хтось інший дасть їй. І зараз каже їй:

— Болить мене голова, дитино. Не хочеться мені балачки розводити. Ходімо до хати.

— Чи ти чув професора?

— Егеж.

— Глянь на море...

— Так, дорога.

— Хочеш, розкажу тобі фільму?

— — — — — — — — — —

Не повинен би радіти. Безперечно, що й радість є небезпечна. Доводить до того, що школярі причіпають на спину свого вчителя картку з карикатурою, яка має його імя й потім за це викидають їх зі школи. Або, йдучи зі школи, чіпляються дзвінків біля помешкань повитух і їх застукує сторожа (батько кару заплатить). То ж і веселости лякатися треба. Лякатися усього, як Аріядна.

На фільмі, яку вона бачила, був щур. Таки справжній щур та ще й дуже побільшений. Збижався до дірки. А в нього : мордочка загострена, очка, як чорний діямант і вусища, що були мов колючки в їжака, а то ще й гірше, вістря шабель, вила демонів — жахливі. І все це мусіла бачити вона, сердешна Аріядна. Вона, що одного вечора,

TULA-online.org

переходячи проулок, побачивши миш, що повна жаху перескакувала з одного хідника на другий, сливе зомліла в його раменах. І саме все це мусіла бачити вона, сама, употемку.

— Знаєш, сьогоднішня вистава зовсім не була гарна.

— Не була гарна, — відповідає він.

Лякатися усього, від щурів до громів. Завсіди носити зі собою непомильні амулєти: два криві цвяхи, коралевий ріжок, діравий гріш, помотані стебелини сіна. Лякатися днів, чисел, імен, кольорів. Ставати рабом права, якому й не сміється бути непослушним. А то: привикати до раптовних рухів заклинання, себто: випростованими пальцями вказуючим і мізинним дотикати куска заліза, або головку цвяха в кріслі, чи й беріг підносу до кави, а то й ключів на дні кишені. В безнастанній тривозі отак жити, як його велика дитина. І чому думає саме про ті речі, з яких завсіди у вічі її сміявся?

Був там на фільмі страшний та жорстокий чоловік, який чигав на невинну жінку, з очима прозорими, як вода. Що робив цей жахливий чоловік? Насилував цю жінку: у її валізку скривав якісь пляни фортець, військових доріг. І ось цю невинну жінку обвинувачують у шпигунстві. І вона з одного боку бачить чету війська, що прийшло виконати присуд смерти, з другого глумливий усміх начальника. Яке зло, між цими двома, є менше жорстоке? Аріядна у свому серці кричить їй: до біса з тією прегидкою пикою! бо потерпає, що жінка з водяними очима скінчить так, як на її місці й вона скінчила б, себто, зі страху вмерла б ще перед вибором. А й не хоче бачити смерти її навіть навіть тут, на фільмі. Аріядна справжнього мертвого ніколи не бачила. Отож і вдаваних мертвих лякається.

— Погана, погана вистава.

TULA-online.org

— Егеж.

Але він хотів би зрозуміти суть свого власного пригноблення. Він чує, що воно надмірне, за велике в порівнанні з причиною, про яку знає. Що те пониження потерпів? і думати не варто. А все таки він сумний, несупокійний. Дивні думки його насідають. Думки, з якими завсіди звязана й Аріядна. Ті самі думки, які вона, втикаючи пальці поміж амулєти в її торбинці й довкруги озираючись із переляканими очима, йому визнавала би: нещастя ніколи самі не приходять. По вдовіллі приходить покута. Лихо, яке видається мале, дуже часто є передвісником великого лиха.

Пробує розважитись, поконати в собі цей настрій, що не йде в парі з його вдачею. І це йому не вдається. І шукає помочі в розумі. Але розум тільки одно йому говорить: це ж можливе, все є можливе. Аріядна боїться смутків, які не мають поверховних причин, або є надмірні до своїх причин, — як ось її у цю хвилину. І вона каже: це ж передсказання.

Тепер він, у перше з того часу, як капелюшок, який він купив, став гарний, думає про суєту його теперішнього вдоволення. Вечірні проходи по передмістях видаються йому далекими. А подорож у місцевість Михайла Архангела йому видається таки вже дуже далека. Всі ці речі, немов події минулого життя.

Аріядна вже не оповідає фільми. Насупилась, бо він її не слухає. Тягне за собою ноги, зітхає, розсіяна оглядає вітрини й людей. І, зненацька:

— Невже аж так тебе болить?

Він зупиняється:

— Болить?

— Голова в тебе болить, ні? Адже ж ти сказав мені, що в тебе голова болить?

TULA-online.org

— Так, кохана, — тепер собі пригадує, — але вже майже пройшло. Говорімо.

Й оповідає її про намір подорожі, тільки ще дальшої, як остання: аж над море, так, ні більше, ні менше, а над море й то на ціліські три дні.

— — — — — — — — — —

Що скоїлось?

Йде швидкою, раптовою ходою. І не до хати, ні в напрямку бюра, ні в напрямку ніякого місця, про яке він міг би думати. Йде й не бачить нічого, розкладає руками й майже голосно говорить.

Від Аріядни навчиться, як треба жити. Закон його великої дитини стане його власний. Більш не буде глузувати з неї. Більш не буде прозивати її невидальце. Більш не скаже їй, що вона нічого не знає, що навіть не вміє відчути того, що зветься правдиве життя, життя людей. Скаже їй: правда по твому боці. Ти й сьогодні виграла, як і тоді за музику в кіні „Люкс". Ти знала, я ж не знав, ти розуміла, я ж не розумів. Та від цієї хвилини я слухатиму тебе, підчинюся твому проводові, так твому, дарма, що я думав, що повинен був вести тебе я. І мріє про те, як він схиляється перед великою дитиною, знімає перед нею капелюх аж до її стіп рухом мушкетера. Але що саме скоїлось?

Те, що мусіло скоїтись, щоб, як треба, вона могла вияснити собі його смуток минулого вечора: також й рахунки в торговця топливом: немає там більше що робити. І в цьому не можна винити ні його, ні радість, ні нікого. Власник більше не хоче, про рахунки подумає він, дякую й пробачте, до побачення.

Він, опершись очима в його густі, чорні вуси, вислухав його. А потім спостерігся, що той мовчав, що скінчив говорити. Тоді промимрив:

— І двоє.

Господар не зрозумів.

TULA-online.org

— „Що ви такого сказали?"

— Нічого, нічого. Йду соб[illegible]геть.

І від дороги до дороги поплентався з оцими гіркими думками. Аріядна це вчителька життя: і хто б це подумав? Та повернувши в хату, думає він, із новою силою стисне її руку, новими очима глядітиме на неї.

— Отож... — зупиняється на роздоріжжі; йому здається, що він мусить видобути якийсь висновок із заплутаного розумування: — отож...

Декілька робітників, одягнутих у сині піджаки, стоять біля якоїсь палати, підпираючись уздовж довгих, жовтих сходів. Зразок облоги укріпленого міста в старинні часи. Що це написано на картузах у цих робітників? С. Т.: Соціета Телєфоні. І ще? С. Т. І.: Соціета Телєфоні Італіяні. Та годі вже, годі. Чого тут жде? Що тут робить? Куди мусить йти?

Думає про бюро книгарні. Все є там, у тому бюрі. Більш нічого іншого йому не лишається. Хования кріликів. Начальник бюра, вдягнутий у чорному. А якби й то скінчилося? І ось (воно смішно): палець вказуючий і мізинчик шукають на споді кишені ключів від хати. Ні, цього вже надто. Знизує плечами. Та страх не проходить. Якже його в хату вертатись з цим страхом? й Аріядну цілувати?

То ж треба йти до бюра і то бігом. Його там і не ждуть. Сьогодні йому немає там ніякого діла. Та все одно, треби йти, бачити, пізнати це діло зблизька та втихомиритись.

Перед книгарнею зупиняється. Вдає, що оглядає вітрину. „Наречені". „Історія релігії". „Малий підручник історії фільософії". Приказчик зі середини поздоровляє його рукою.

Він пригадує собі той час, коли прийшов сюди вперше. Нахід білих кріликів. Продавець холодних

TULA-online.org

напитків. Рішуче увіходить у середину. Переходить книгарню й швидкою ходою прямує до бюр.

— О, це ви!

Йому назустріч йде Командор. Чого хочете? Що ж скажете? Він задержується, простягає руки, харамаркає декілька слів, які розуміє щойно тоді, коли їх почує.

— Также й ви... проганяєте мене также й ви...

Але ж бо ні. Командор сміється. Дарма, що перше, ніж засміятись, замявся. І він помітив у ньому той момент вагання. Либонь таки хотів йому сказати: йдіть собі геть. Але вчув до нього милосердя.

Тепер кладе руку на його рамя.

— Вгомоніться. Що з вами? Погані діла? Завсіди погані діла? Йдіть мерщій до бюра. Приладьте мені до оцієї книжки опаску.

Бере зі шафи один том і йому надставляє його.

Безсумнівно хотів сказати: йдіть собі геть. А потім удав, що ждав його, щоб дати йому цю книжку, приладити цю опаску з написом.

Начальник бюра, побачивши його, здивований підносить голову.

— Якже ж це?

— Командор сказав мені приладити оце.

Показує йому книжку.

— Що це є?

Начальник бюра оглядає обгортку, хребет.

— Адже ж це вже зроблено. Життя Наполєона. Тому місяць ви ж самі приладили це.

Егеж, также й йому здавалось те саме, але не був певний того. Та тепер він уже й не сумнівається: цю роботу він уже зробив. Командор змилосердився над ним. Узяв ту книжку, що під руку попала. І тільки з милосердя його задержує тут.

TULA-online.org

Либонь тільки й з милосердя його притулив. І що воно таке те милосердя?

Сідає біля столу. Перекартковує книжку. Частина І.: Гніздо Орла. Що воно таке оте милосердя? Тонюсінька нитка, сльоза павука, щось таке, що один подих може перервати. А це є єдине, що його привязує до можливости прожитку. Частина ІІ.: Піраміди. Страх, страх перед усім. Бачить себе й Аріядну, як вони, побравшись щільно за руки, йдуть у темряві, в якій повно голосів, немов увісні Пер Ґінта. Частина IV. А коли те павутиння буде розірване? Ну і що ж: не скоїться нічого важного. Коли рветься павутиння, що ж може тоді скоїтися? Цієї нитки павутиння навіть не бачиться, навіть не чується її. А лист із Міляно таки не приходить.

Отвираються двері. На порозі зявляється Командор. Приближається з книжкою у руці, злегка нею підкидаючи.

— Я помилився, — каже, — це є оця книжка, до якої ви маєте приладити напис, а до тієї уже є написаний. Якже це так, що ви собі не пригадали?

Один мент не відповідає. Глядить на нього. Що ж не було так, як він думав. Та не чує і полекші. Хоча і бачить тепер змогу знівечити той страх. І на це вистало б одно — одніське слово отого старого, який, під його поглядом, усміхається. Якби він міг якось викликати його.

— Вибачте, я пригадав собі, але думав, що ви про це знаєте.

— Я?

— І що ви дали мені оцю роботу... внаслідок того, що я сказав вам, увіходячи сюди.

Тепер треба ждати на відповідь

А відповіди немає.

Старий знову дотикається його плеча й з тиха сміється.

TULA-online.org

— Успокійтесь, молодче!
Але це не є те, чого він хотів.

— — — — — — — — — —

VII.

Вийшов із дому вчасніше, як звичайно. Аріядна спала. Ранній ранок. До бюра піде поволесеньки, найдовшою дорогою.

Крадьки встав, крадьки й одягнувся. А очима безнастанно вдивлявся в її обличчя, яке визирало в перспективічному скороченні, між одним кучериком волосся і подушечкою, що була червона, як личка дітей у весні. Не хотів її будити. Й вийшов із хати, не сказавши їй ні слова. І це йому здавалося, немов якась приємна новість.

Справді, він уже раз був вийшов із хати вчасним ранком. Але тоді він устругнув жарт: почерез увесь якийсь часопис червоним олівцем написав: паняночці доброго дня. І щоб вона, прокинувшись, це побачила, повісив на свічнику. Сьогодні ж ізза лінивства, байдужости, чи й тому, щоби, повернувши в хату, не бачити в неї з того приводу її радости, йому не хотілось робити ніяких дотепів.

Знає добре, що вона дуже збентежиться його втечею. Вона не знатиме, що з ранком зробити: кава буде погана, сонце буде дуже палити, господиня буде дуже сердита. Всі незначні болі її переслідуватимуть: очі, груди, голова, серце. Коли ж він поверне, гляне на нього підзорливо, ждатиме його усміху. А потім спитає його про це, про те, про онте; чому так спішився, чому не збудив її й не поцілував її у волосся, або чом не лишив їй записку з поздоровленням, як це зробив минулий раз, коли вона з того приводу була така рада.

Це не важне. Не хоче про це думати. Йому так хочеться робити й так робить. Та є це вперше,

TULA-online.org

що замість старатися, щоб Аріядна не відчувала ніякої кривди, він, навпаки, сам її викликує, створює. Чому? Чується втомленим, підлим. Хотів би, щоб йому наказувати, не мати відповідальности за свої поступки, слухатись когобудь і в яких то небудь обставинах, щоб тільки не мусіти думати про опанування свого життя, яке йому вирівається.

Ясний ранок літа. Либонь уже прокинулась Аріядна й даремно його шукає. Сонце ще не зійшло на дорогу. Спровола повзе ще по покрівлях — задержується на ґзимсах.

Доми мають тараси з золота. Вулицями котяться вози молочарів, а на них галасливо тарабанять залізні баньки. Трамваї їдуть повагом, непевно; де зміняються рейки, немов вагаються, лякливо стрясаються, неначе у вісні збулися з дороги.

Воздух пахне полями. Либонь те що коливається запах ночі, який до запаху піль дуже уподібнюється.

Вечорами вже більше не їхати по передмістях. Кожний раз він сказав, що втомлений. Вечорами пересиджували на бальконі, над сумним подвірям, віч - у - віч, немов старики. Тільки вечорі у неділі пробували в трахтирі на березі По, але без утіхи. Аріядна тисячу разів згадувала правдиву подорож: Михайло Архангел, замок, хвіртки до старих віль, соловій, що співав у ліску, (також і цю злуду він лишив їй). А нова подорож? Подорож аж над море? Тоді, того вечора, вона няла віру його словам. Що ж може відповісти їй він? „Незабаром, незабаром: побачиш".

Вже кілька днів, як його мучить одна думка: зявиться, стрибне геть, знову вертається. Сказати їй усе: його нещастя останніх часів, а й ті попередніх днів. Розказати їй історію про його зимовий плащ. Що вона відповіла би? Нічого не відпо-

TULA-online.org

віла би: заллялася б своїм плачем дитини. А він? Крім усіх інших його болів, мав би один біль більше: ще й плач Аріядни.

Та все таки ця думка його не покидає.

Майдан Замку затамований сонцем. Королівська Палата, з отим золотим трьохкутником, який зливається протипростокутником до сірого трьохкутника, гарна. А сонце розливається, тінь корчиться. Щэ трішки й усюди буде повно сонця й більше не буде похожа на золото. Кастор і Полюкс, що сидять на прибраних конях, блестять блеском пізньої роси.

Ще дуже рано. Він придержується під муром, що весь укритий оголошеннями. Дивиться на гарне, блакитньо зелене сценоґрафічне море, по якому бються широкі, пінисті хвилі. З одного боку плаває панцирний пароплав, по другому човен з напнутими вітрилами.

Дивиться і дивиться: йому припало до вподоби. Повертає уява сірофіолєтного вечора: човен, що плив рікою і ніс його далеко, між приятелів, що співали, виглядаючи зір.

А справді, невже йому не можна отак? (Усе таки існували і либонь, що ще існують тії, що своє бідне лахміття замикають у свою валізку, як ота Аріядна, і йдуть. Далеко йдуть). Ні: йому вже неможливе. Він це чує. Надто тепер, коли його пригноблює оте бажання: слухатись, бути байдужим.

Що ж це за оголошення? Королівська Маринарка. Записи Добровольців. За плату". Кліпає очима. „Корпус Королівського виряження". Приступає ще ближче. Майже навшпиньки стає. „2.400 вільних місць у всяких категоріях. Програми про бранку жадайте в команді портів, у префектурі, в магістратах, у військових повітових управах і в урядах мореплавства". Йому здається, немов хвилі

TULA-online.org

бються, ропчуть, співають. „2.400 вільних місць у всяких категоріях". Але що там у низу написано? „Найстарший вік: вісімнадцять літ".

— — — — — — — — — —

Отож, уже є дещо, до чого він уже старий.

Не думав про це, навіть не ждав цього. А всеж таки-.. аджеж учора ще сидів на шкільній лавці й грався механічним поїздом, опираючи бляшані рейки до купи книжок, які представляли гори. А сьогодні він уже старий і не може іти в ряди моряків, які ще вчора здавались йому дорослими людьми, що своєю появою наганяли йому страху.

Це вперше, що життя виявлює йому оту казочну швидкойдучість. На оцій дорозі, під цим крицевим гомоном сонця, він немов передчуває усю суєту, передбачає отой звичайний, траґічний фаталізм. Сьогодні він уже є дуже старий до цього. Завтра він буде уже дуже старий до цього й до того. Позавтра до того й он інде й до онтого, аж поки не прийде пора, що він уже буде старий, щоб жити.

Гуртками, по троє - четверо, проходять повз нього діти, що прямцюють до городу (скромний простір піль на час їх ферій). У руках мають ґумові мячі, бляшані відерця, деревляні обруччі. І ці діти, звичайно, дивляться на нього так, як він, коли був у їх віці, дивився на людей. Тепер пригадує собі, яке це велике значіння мали, в його очах тоді, двадцять літ. Для нього ці літа були неначе райдужний лук кольору золотого й червоного: сила і розвиток. Здавалось йому, що цей райдужний лук, це вступ у той вік смілости, що для нього прибирав вияви всіх познак мужеської сили: вік батьків.

Але він уже пройшов цей лук. І що ж у ньому змінилося? скільки б він не шукав, ніякої зміни у собі не найде. Він мусить передумувати, розу-

TULA-online.org

мувати, користуватись при цьому спогадами, порівнюючи, поступати вперед, щоб дійти до свідомости того, що безперечно сталося. І дарма, що сумнівається, але думає, що так на завжди мусить бути: либонь аж поти, поки, від часу до часу, ми є примушені до себе самих говорити: гляди, що ти вже старий, гляди, що твоє уже скінчилося: це на те, щоб не виставляти на розпучливе позорище несвідому старість.

Уже шмат часу, як старший брат йому пише: „аджеж ти вже не є хлопчик". Тільки тепер він каже, що так. Так йому пише: „Навіщо ж ти ждеш? Чом до життя себе не доводиш? Гляди, бо прийде день, у якому ти з жалем згадаєш даремно утеряний час". А там іще: „повір мені, що найперш усього: добути собі у світі місце, добути певність, вистарчати собі самому". І щойно тепер він відповідає: „правда твоя".

Также й те судила нам доля: Кожний із нас мусить власними силами добути життєвий досвід. Чи ж є хтобудь, щоб користувався досвідом другого? щоб не пройшов необхідний шлях, який веде до відкриття того, на віщо йому з усіх сторін уже інші вказували? Кожне життя є осібне, відірване від усіх інших: родиться, формується, розвивається, немов би воно було перше, як перша спроба Творця. Завжди й усім притрапляються ті самі випадки й ніхто ніколи не зуміє їх оминути. Якже ж ми можемо вірити в поступ людськости, коли бачимо, що кожна людина починає усе зпочатку, немов перед нею ніхто нічого не зробив?

— Аріядно, щось скоїлось.

Тепер у нього така сама душа, як того ранку, коли він мучився, укладаючи на шматок паперу стовбцями цифри рахунку. І на цьому шматку паперу було все його життя, так, як у руці було все

TULA-online.org

його багатство. Але тепер у нього на душі ще гірше, сливе нестерпно.

Його свідомість, яка так ізненацька прокинулась, свідомість, що він же людина, в одну титанічною зробилась, певною, як утомлення Аріядни.

Він не чує, не бачить нічого іншого. Він знову уявляє собі суворі, глумливі обличчя, голоси докору: „що ж бо це ти за людина?" І ці мрії воєн, здобутків, героїзмів, сповигають у ранньому сонці. Проходять люди, затурбовані своїми ділами. Йому здається, що вони нарочно його стусають. Міріяди людей тягнуть життя , немов міріяди муравлів тягнуть якийсь овоч. (Коли він був дитиною, дивився на них, як у городі по рілі двигали величезні тягарі. І жалів їх). А він — чого ждеї що робить? Нічого не дає — усього хотів би. Їсть хліб прохача. Він не живе інакше, а тільки з милосердя другого, що дивиться на нього, як дивляться на дитину, на жінку, що виснажена валиться.

Годі. Так більш не можна. Він чує, що більш не стерпить. Хай і його присудять, як і всіх інших, на мужеську витривалість корисної праці. Коли ж цього не можна зробити, коли він не здатній просто до нічого, то хай його викинуть геть. Адже існують ті, що заробляють собі на життя, попихаючи візки виповнені камінням.

Плач без сліз палить його очі й горло.

Крамниця „Лібрерія еклєттіка". Зачинена.

Коли відчинять двері, він увійде й підожде в кутку, не йдучи на своє місце. А коли тільки прийде старий, він усе йому скаже.

Але ще дуже рано. Ніхто не приходить. Вижидання стає довге.

Легкою ходою, сюди - туди, по хіднику. А там на ріг будинку, плечем обперся до муру. А потім знову сюди - туди по хіднику.

TULA-online.org

Ніхто не приходить.

Задушлива мелянхолія притуплює усяке його почування. Які це він, недавно, мав наміри? Що це він хотів робити?

Втомлено струснув головою. Очі понурив у землю, немов на ній простяглася нужденна істота, яка чує, що живе.

— — — — — — — — — —

Не зможе зробити нічого.

Він немов той, що прожогом кинувся у простір піль, щоби добігти до своєї цілі й збився з дороги: мусить зупинитися, глянути довкруги, пізнати місце і з новими силами пуститися дальше вперед.

Але ж він не може зупинятися, ні на годинку. Йому здається, що день створений із багатьох скриньок і що в кожну скриньку треба вложити один гріш. Ось і нова картина, поруч тієї про шматок паперу й кусок олівця.

Думає про матірну хату, про своє колишнє життя.

На широкій рівнині губиться містечко. Довкруги нього біжать, немов живі кольони, гнучкі тополі, гордо зазначуючи межі між одною нивою й другою. Його вигляд усміхнений, відпочиваючий, як усіх місточок на рівнині, якій простір ніколи не вадив, а природа була для неї скромна, але прихильна. Всі ці супокійні, розсяйні, вільні містечка вигідно розіслалися під отвореним небом, прибралися одноповерховими будинками, широкими дорогами, ще ширшими майданами, даючи ввічливу гостинність городцям і широким шляхам. Небо тут таке широке, як небо на верхах. Вітер там пробігає повно й плавко, як невидима річка.

Хата присіла в городі, немов дитича в кошику з квітами. Ледви вистає рожева головка покрівлі з круглим оком вікна кімнаті на горищі. Здається, що як тільки побачить отим своїм оком щось чи

TULA-online.org

когось, на кого жде, то скочить на рівні ноги. Либонь вижиданий, це таки він. Бідна стара ненька, втомлена й розсіяна: немов безнастанно наслухує голосу, який не є той, якого вона жде, наслухуючи. Не є вдоволена. Але ж чи хтось, дійшовши до старости, є вдоволений??

Його кімната біла. Балькон виходить до городця проти зеленої хмари каштану. Здається, немов увесь поринає у зелені. Коли сонце обпирається в дерево, вся кімната запалюється світлом ізмараґду.

Вранці розбудила б його ненька. Вечором крізь стіни він почув би її: „доброї ночі". Почув би, як життя пристає, майже зупиняється й поринає у задумливу тишу. Уявляє собі, що найшов би в самому собі стільки сил, про які тепер не знає, найшов би нову життєздатність, нову радість, якої й не памятає, чи коли зазнав. Заповнив би грудь глибоким віддихом, ходив би з високо піднесеною головою, співав би.

Але Аріядна самотня.

— — — — — — — — — —

В полудне зустрічає її на дорозі.

— Якже це так, що ти вийшла?

— Так собі.

Більш нічого не каже. Стає поруч нього. Іде з ним у напрямку хати. Інколи, зпід лоба, гляне на нього.

Докладно все те, що він передбачав. Якби він тепер усміхнувся, або сказав слово, яке б заглушило мовчанку, яка їх ділить, вона розпочала б чотки своїх ч о м у: літанію смутку, що він їй заподіяв.

Але він не усміхається, не говорить. Він відчуває лукаву розкіш у продовжуванні цієї вижиданки, що дратує й його, у почуванні того рапто-

TULA-online.org

вого боязького погляду, що, від часу до часу, мускає його обличчя.

І так ідуть сходами в гору, переходять коридор, зачиняються у кімнаті повній сонця. А дзвони дзвонять південь.

Але Аріядна зупинилася біля зачинених дверей. Він оглядається і дивиться на неї: вона стоїть і не здіймає капелюха, не відкладає клуночків річей, що накупила в місті. Дивиться на нього, вперто дивиться на нього.

— Ну, дитино, — врешті до неї каже, — чого ждеш?

Вона злегка крутить головою. Набірає віддиху, немов збірається говорити. Та бо ні, не говорить. Відривається від дверей, кидає капелюх. Із поспіхом приладжує стіл. Свої клуночки ставить на столі. А це: хліб, яйця, зимна печеня і ще один маленький, якого вона не розвязує, а просто жбурляє ним на стіл. Потім, вказуючи рукою на той клуночок, подається взад, паде на ліжко й, вибухаючи плачем, каже:

— Солодощі... солодощі, які ти любиш... там у середині...

Ось він і покоханий. Ось він похилений над її плачем опоганеним личком.

— Чого ж? Чого?

Короткі, вривані слова, що між одним схлипом і другим виривaються у неї:

— Більш мене вже не кохаєш.

— Та що це ти говориш?

Вже стільки днів, стільки часу, що ти вже не є той, що перше був. Все це я бачила, розуміла, не говорила нічого, лиш у самотині завжди плакала. Ти мене вже більш не кохаєш. Ти втомився мною. Хто його зна, про що думаєш, кого тепер кохаєш, либонь якусь кращу, ніж я.

Це і тільки це. І, понад кохання, більше нічого

TULA-online.org

іншого для неї не існує. Вона думає, що тільки інше кохання може його поконати.

— Вгомонися, Аріядно.

— Чого ж ти плачеш?

Соромиться власних слів. Пригортає її до себе. Шукає її гірких від сліз уст.

Нічого їй не скаже, ні тепер, ні ніколи.

— Дитино, це ж усе неправда. Я був дещо занятий, утомлений: стільки праці!

— Так?

— Я ж не змінився.

Схлипування рідшають, розпливаються у довгі зітхання. Її голова клониться на його плече. Гарячі уста шукають його шиї.

— Аріядно!

Та тепер вона говорить так, що він її не бачить, майже до його вуха.

— Чом же ти мені всього не говориш? Які турботи ти мав? Чи не важні діла? Чи може якусь нелегку працю? Чи щось таке, чого ти не второпуєш?

— Так, кохана: щось таке, чого я не розумію. І є багато річей, яких я не розумію.

— Є багато річей, яких ти не розумієш... У твоїй праці?

— Так, кохана, в моїй праці.

— Я не знала, що це така важка праця.

Сидять на ліжку і їдять солодощі, які він так любить. Вона збирає окрушини, що падуть.

VIII.

Старі люди кажуть, що, звичайно, випадок держить свої скриньочки несподіванок. У тих скриньочках заховані події, які можуть творити контрасти, втихомирювати бешкети. Словом: життя забезпечує. Кажуть: те, що робить вода, те саме робить і час — пропливає і працює. Треба вижи-

TULA-online.org

дати і краще не важитись передбачувати, бо все це даремне.

Чи правда за ними, чи ні, не приходиться більше нічого робити, тільки приняти їхню мудрість. І вижидається. У цьому вижиданні ми заходимось улаштуватись сяк — так вигідніше, неначе подорожник, що ніччю кілька годин мусить перебути у ждальні. Захопивши куток на софі, він загороджується валізками, загортається в хустки, часописом закриває очі й так жде. Аж поки дрімота, тепло, лінивство так ним заволодіють, що коли вижидання кінчиться, йому майже й не хочеться покидати свого місточка.

Отож, що саме робить приятель Аріядни, щоб вижидання зробити кращим? Наклонює Аріядну жити завжди зі сміхом на устах, бути завжди попліч його, проживати безнастанно в задурманюючому щасті. Не тільки говорити, як перше: Я така щаслива, але просто: Я є найщасливіша жінка у світі. І коли він важиться з цього сміятись, наполягає в цьому. А коли перечить, присягається в цьому.

Й не важко йому це зробити. Навіть легко. Немов виконування його праці в бюрі. Отак говориться Аріядні.

— Сідай отут, біля мене. І говори мені. Як проживаєш? Чи є щось таке, чого ти бажаєш? Тривай, тривай, дитино моя! Даремне ти кінчиком язика лічиш і перелічуєш зуби, надіючись найти врешті „зуби мудрости". Потривай, а побачиш диво. Але вже й від тепер, як ти тільки хочеш, можеш їх потрохи бачити. Ось тобі: ці чотири стіни валяться і не тільки, що без гамору, а ще й при звуках мрійливої музики, як валились Помпеї при відблесках вогнів Бенґалі; на тій фільмі, яка тебе налякала. Глянь, під нашими стопами розстелений килим Бухари. Його колір: червонокармазиновий із сірим, а по ньому вються пружки

TULA-online.org

лаврової зелені й по середині кобальтовий арабеск. Це тобі подобається? А там у долині знімаються стіни: це перегороди з блакитного шовку. Поглянь на оці цяцьки зі слоневої кости, з гебану, зі срібла, як гарно увидатнюються у тій блакитній тіні. А яка гарна під тією блакиттю шкура з білого ведмедя: блискучіша, як сам сніг. Еге ж, це сніг, Аріядно, під північним небом теплий сніг. Чи хочеш перейти до іншої салі? чи в садок? Хата обширна. Та садок іще обширніший. В музичній салі є орґани й там ти зможеш знову почути пісні, яких тебе вчили монахині, коли ти була мала. В садку є лябіринт та не з понурих несмертельників, а з троянд. Аріядно, з різноманітних троянд. Деякі з них незвичайні, незнані: троянди зеленого квіту.

— — — — — — — — — —

Але ж подія, що вистрибне геть зі скриньочок несподіванок випадку, щоб оплутати лукавство і зазначити межу вижиданню, буде втішна, чи сумна?

Тимчасом і це вже є щастя: листа (приятеля із Міляно), якого він стільки ожидав, Аріядна не бачила. Справді, він не був такий, як повинен би бути й було б краще, якби він зовсім не прийшов.

Одного ранку він зустрів на сходах доглядачку камяниці, що несла пошту.

— Доброго дня, мадам Роза.

— Паничу, для вас пошта.

— Для мене?

Лист із червоним заголовком.

Мадам Роза сердито глипнула на нього, бо він не відповів на її привіт. Пройшла повз нього, бурмотячи.

В першій хвилині, відрухово, він хотів вертатись в хату. Із заспаної Аріядни зірвати накривало й сміятись, кричати, співати. Та погамувався. Гайда лист у кишеню. І бігом до бюра. І не пригадує собі, про що він думав, ні кого бачив, ні якою до-

TULA-online.org

рогою йшов. Одно собі пригадує: у бюрі проти світла вікна глядів на коверту. Спершу не бачив нічого: в прозорости непевні, сірі, коліру слонової кости смужки. Потім одно слово, два: дуже приємно. Й отворити коверту, читати листа, дізнатися, що все вже скінчене, що нічого й не було.

Багато квадратиків паперу, маленьких за ніготь. Рука поволі їх стискає, мне, потім розтулюється над кошиком із лозини. Біленькі метелики, що ліниво летять додолу, як сніг. Коли ще був маленьким, приплескавши носа до шиби у вікні, глядів, як паде сніг. Коли дивився проти неба, сніг видався сірий. Повози проїзджали безгомонно. Чулося тільки ляскіт батога й вигуки візника. На ґудзах трамваєвих дротів пишалася біла кучма, немов старенького дідугана.

Вже кілька днів, як він ніяк не може з Аріядною благолюбно розмовляти. Його звичайний викрут: „дитино, в мене болить голова". І знову понурі думки, на силу здавлювана нестерпність, туга за матірною хатою, за зеленим каштаном. І змора життя, що проходить, жене, майже з безнастанним гомоном, як кров у жилах.

Усе таки зорить за собою, здержує себе. Може ще сумнішим лихом був би плач Аріядни. Ніччю він ізненацька прокидається, немов діткнений непривітною рукою. Чує відих її. У темряві ночі неясно вбачає її голову, непевна пляма чорної тіні посеред сливе блакитної тіні подушки. І своїм поглядом прошиває темінь. І думає. І завсіди зявляється йому, що схоплює двома руками себе самого, аби приглянутися собі, провідати себе. Чого хочеш? Навіщо ждеш? Що хотів би ти зробити? З нею, чи без неї? Думкою важить виключити її зі свого власного життя, але вона зявляється з усіх боків. Коли ж врешті вдається йому

TULA-online.org

уявити собі, що він сам, без неї, тоді він уже більше не розуміє, чи вдоволений він, чи ні. І знову думає, розумує, шукає й даремне виглядає повороту сну.

— — — — — — — — — —

Сьогодні, виходячи з бюра, його очарував пречудовий вечір. Такий чудовий, що розніжнює: ясний, теплий, увесь у синявій тіні, аксаміт і запах, немов кучері у Блакитньої Феї.

Йде повільною ходою. Винні вітрини, що він зупиняється. Думає, що Аріядна, десь уже недалеко, як звичайно, жде на нього. А він ще таки зволікає, зволікає. Скаже їй, що в бюрі припізнився. Віддихає, задумується, прижмурює очі. Хотів би зробити найдовшими оті хвилинки розгубленої самоти, що проходять у млі ока. Наміряє звернути на ліво й на мить поринути в іншу вулицю, а потім повернути. Або зайти Аріядну з заду, окружити весь острів будинків. Не рішається. Починає йти дещо насилу. Знову йде просто.

Чує таємне життя кожної речі. У теплоті повітря, у запаху землі, що бухає з якогось льоху, у голосах ,що сповигають довкруги нього, він відчуває якісь неясні натяки: сливе познаки спогадів, запросини, чи інше щось, чого він не второпає. Може спогад із того часу, коли він був самотній і довго прогулювався вечорами, що були похожі на оцей вечір. І завсіди шукав чогось, що міняло вид. А часто остаточнювалося в одному погляді, що, бризкаючи з двох жіночих очей, які зявляться у ту ж мить, ізникали в юрбі, дотикав його погляд.

Іздалеку його бачить Аріядна. З поспіхом іде йому назустріч.

— Ти припізнився!

Він із усією душею спішиться захищати оту свою волю. Не вагається, не думає. Деякі години, що похожі до отих хвилин, що швидко промай-

TULA-online.org

нули: і йому здається, що понад них немає нічого ціннішого.

— Так, я припізнився. Але сього вечора буде ще гірше.

— Сього вечора?

— Мушу вертатись до бюра. Дуже важлива праця. Матиму її на дві, три години.

Аріядна зітхає. Пригортається до його рамени. Перш, ніж відповісти, вона думає й передумує. Потім:

— Це буде перший вечір, що не пробуватимемо разом.

Він негайно починає каятися, що сказав те. Його брехня вже не здається йому невинна, ні його бажання не є таке чесне. А все таки, це бажання таке ж незначне: годинку — дві бути самому, як колись. Може й увесь час безнастанно думати про неї й вижидати тільки пробігу того брехливо назначеного часу, щоб мерщій вертатись до неї.

— Аріядно, трішки терпеливости.

— Ждатиму тебе.

— Отак, гаразд.

— Та гляди, будь добрий. Підеш просто до бюра? Памятатимеш про мене? Й думатимеш про мене, хоч трошки? А по скінченій праці, швидко прийдеш до дому?

Міг би сказати: це все неправда, я лиш жартував, хотів розсердити тебе. Але вечір надто чудовий, вулиця надто святочна. В лискучому асфальті сяють відблески світляних вивісок: як калюжі рубінів і аметистів. З одної крамниці виходять музики з голосників. І в цьому всьому завсіди оті неясні натяки. Та ніщо не є таке гарне, як ота коротка хвилина волі, яку він намагається украсти.

Врешті, Аріядна супокійна. В господині позичить собі карти до гри й буде бавитися. Поставить

TULA-online.org

собі „пасіянса", доволі складного: як королева черви лишиться сама на ліво, то вона на завжди буде щаслива.

Неймовірна безрадність, майже якась лякливість. Ледви вийшов і тут же, перед брамою дому, зупиняється. Не знає, куди йому йти. Певною ходою рушив із місця й подався дорогою, що веде до бюра: єдина дорога, яку знає.

Ось довкруги нього вечір став тепліший та не менше гарний. Оце є украдена воля.

— — — — — — — — — —

— Доброго вечора вам, пане. В одній хвилині посилаю вам обслугу.

Ти, пане Анджельо, чи пане Маріно, не пізнаєш цього гостя. А може й прикидається, та буцім - то не пізнаєш його, що він може пригадати тобі твій вчорашній трахтир, а й тебе самого. А тиж так ізмінився з того часу. Та хоч би ти йому дав усе твоє вино, то ним не звеселиш його так, якби ти міг його звеселити сам, особисто. Егеж, сядь собі, як колись, біля його столу й, за твоїми джерелами, розкажи йому, що сказала Мессаліна своєму тестеві Аппіо Сіляно.

Пан замовляє „пів кварти". Розпирається ліктями на столі, в одній руці чистесенька склянка, в другій вухо від збанку. Одна склянка, дві склянки, три склянки одним душком, немов той, що спішиться, щоби прибути в пору. І справді, немов уже прибув.

Крісло моторно хилиться й опирається до стіни. Також й спина опирається до стіни. Ноги простягаються не всю довжину, так що аж з другого боку стола виглядають.

Повітря насичене й огріте хмарами диму від тютюну: повітря, як вовна. Папіроски мають дивний посмак. Люди розмовляють, співають, сміються: немов вода струмками бє. О, так вигідно почу-

TULA-online.org

вається. Колишеться під звуки музики, якої не чується. Спиться без сну. Немов коли хитаєтеся між сном і зближається сон, а ви все ще не спите і з повною свідомістю заживаєте тепла і мрій. Усі гості стають милі. З охотою побалакалося б он із тим, що переборщує тартюфа, виставляючи кінець язика, як школярі над завданням. Та найліпший, це отой, онтам у глибині, самотник, що підсвистує й підспівує у густоту своєї бороди. Махнути б до нього рукою здоров. Удоволяється, моргнувши до нього очима. А він відповідає.

Але це не приятелі. Де ж приятелі? Вже не приходять сюди? Хто його зна, де ділися, що сталося з ними? Пригадує собі їх обличчя, голоси. Думає, що всі вони сумну долю зазнали. Хочеться йому плакати. Все ж таки оцей молодик, що в цей мент увійшов і, кидаючи поглядом сюди — туди, зацікавився ним. До купи зібрав брови і, безупинно дивлючись на нього та підсміхаючись усміхом, який і є і немає на обличчі, поволі зближається до нього. Певно, що цей молодик його знає. І хоч він не пригадує собі його, то це, безперечно, один із давніх приятелів. Але що це вадить, що він не пригадує собі його?

— Невже це ти?

— Авжеж, що я!

— Столовий, друга „пів".

— Отож? Якжеж там? Що поробляєш? Розказуй.

Приятель маленький, худощавий. У нього коротка шия, вузькоплечий: немов застиг у хвилині, як тремтів із зимна. Говорить, пє, курить і кліпає повіками малими, безнастанними рухами, сливе схлипуючи. Він лишився вірний старим приятелям і старим звичкам. Іще сходяться тут і майже всі. Але тепер літо: ферії, розїхалися по літнищах. Такий там оженився. Невже, що ти кажеш? А про того-то

TULA-online.org

й не пригадує собі. А онтой помер. Сердега, такий молодий. Це був той високий, правда? Ні, той низький. Але всіх інших пригадує собі дуже добре: бувший гармаш, заїка, той дуже багатий, що завсіди платив за всіх і говорив, що його батько банкірщик. А звали його Міда, як смішно. Завсіди приходять іще? Егеж, приходять. Син банкірщика приходить сюди частіше, як усі інші. Зрадів би ним. На якийсь час був і він зник. Якась пригода, егеж — егеж, кохання і зрада. Він завжди каже: жінки все тобі нівечать. А ти? Про віщо ти думаєш?

Руки Аріядни, знову руки Аріядни: коливаються перед очима, як комиш. Немов кличуть його, немов простягаються, щоб його пестити. Потім кладуться на її очі. І чується дитинячий голос: більш мене ти не кохаєш. Бідний, дитинячий голос, що плаче. А, зустрінутий приятель, що він говорить? Говорить, говорить, але його голос зливається тепер із іншими: дзюрчить вода, це річка сюди пропливає. Либонь уже й пізно. Аріядна виглядає. Треба б іти. Або, як колись, співати, щоб не чути, як проходить час. пізніє ніч, вулицею біжить Аріядна, добігає до бюра, двері замкнені: де ж його шукати? Зупиняється і плаче, рамям оперта до муру, обличчям на рамя.

Егеж, але тепер говорить він. Жаліється і проклинає. О, ті жінки, ті жінки. Краще, щоб він їх, що в юрбі такими гарними та цінними здавалися, та ніколи був не знав! Проходили й лелви спозирали. А погляд їх падав, як колись, у дам. падали квіти або запашні хусточки. Якби він знав, коли йому здавалося, що нічого не існує, щоб вартувало їх уст, їх кохання, їх голови оперту на його плечі. Якби він був передбачив: усе таке гірке. Але для других може так воно не є. Либонь це тільки йому таке виходить. Тому, що він, своє життя, яке він, ось тому хвилина, зрозумів, яке воно було, себто,

TULA-online.org

щоб сказати ясніше: його життя, це танечниця на дроті, одягнута в полинялий рожевий колір із стрічкою у волоссі. Ні: це тут ні при чому. Краще, це історія однієї дитини, що прибула за швидко. Кохання повинно було вижидати, повинно було хоч трішки постояти за дверима, як на тій карточці, на якій малий Купідо, тремтючи з холоду, стоїть перед замкненою хатиною: кохання повинно було вижидати, аж поки він його прийме. Зате тепер, той, що мусить вижидати, це він. У скриньочках несподіванок є події які направляють усе: натискається ґузичок і тік, ось і подія, маріонетка, червоний чортик, або мурин із округлими очима. „Бачиш, приятелю, бачиш, тепер уже не втнеш нічого іншого, тільки мусиш ждати, надіятися і, либонь, ждати аж до кінця, розумієш?, усе життя, як бачиш, є тимчасове, замотане, все життя, це вижидання. І доходиться до того, що не зазнаєш щастя й то навіть того якого можна було зазнати. Все життя, немов ждеться, щоб змінити мешкання і стоїться з накопиченим хатнім приладдям, із зачиненими валізками. А мешкання не змінюється ніколи. Приятелю, дорогий приятелю, було воно краще, коли ми разом тут виспівували, а я з гармашем другим голосом тягнув: О, Боже мій з неба! коли б я був жайворонком, полетів би до милої віроньким коханком. Якби мені були це сказали, хіба б я був повірив? Треба б зовсім не лякатись її плачу".

— Що ти говориш?

— Кохання, жінки, я й сам не знаю. Нічогісько не розумію. Одна велика нудьга.

Приятель знизує плечима, сміється.

— Розумію, тепер уже розумію.

Він опамятується, кліпає очима, хапається за стола й своє обличчя присуває до приятелевого.

— Що ти зрозумів?

TULA-online.org

— Также й ти, що? Й на тебе впала... жінки!
Він утомлений валиться на крісло.
— Це неправда.

IX.

Це було бажання Аріядни: оглянути ярмарок. Вона поклала руки на його рамена і, глядючи на нього насуплена, з урочистою повагою сказала:

— Вчора лишив ти мене саму на ввесь вечір. Сьогодні ти мусиш мене розважити, бо й королева червів не вийшла на ліво й мене таки треба потішати. Проводь мене до Парку Мікельотті, щоби я оглянула ярмарок.

Ось вони вже й на ярмарку. Тут і карозелі, що крутяться вилискуючи, тут і дзеркальця для жайворонів із краю великанів. Ось і — Стріляння до Ціллі, Тбоґан, Шопа з ведмедем борцем, Спортовий Павільон. А онтам Морський Тигр, хижа добич капітана Сміта, який на австралійських морях із холодним одчаєм, сам цього тигра вспіймав. Врешті, ось і Сміт. На ньому одяг старого капітана. Комірець розчеплений. У зубах люлька. Стоїть між ґонґом і малпкою, що ськає блохи.

Морський тигр реве своїм кляксоновим голосом. За кожним його ревом підстрибуєте й тривожно озираєтесь, щоб не напали вас ліхтарні авта, що зближається.

На перших ступінях Спортової Палати чоловіки й жінки, одягнуті в колірові трикоти, окриляють меґафоніста, що визиває до дужання й навкулачки. Полова жіночка, в якої рамена викрашені на червоно, грається мячем. Її співтовариш, мурин, дещо збентежений настирливими поглядами, що за ним слідкують, зближається до неї, щоб її заступити в оцій небезпечній грі.

Вдаряє мяч з одного боку, відбиває з дру-

TUTA-online.org

гого. Та мяч скаче на бік, вирівається й примушує його відсунутись геть. І він, невдаха, відходячи, двома пальцями дотикається виска й промимрує кілька слів до жіночки, яких вона й не слухає. Сердего горое поконаний! у тебе ж цей висок ще не виздоровів. Що хвилини задихано теленькає дзвіночок, немов попереджує переїзд поїзду, який ніколи не надходить. Над отворами, де є Стріляння до Ціллі, тремтять і дриґають шкаралупи з яєць. Дуже сумний цей ярмарок. А тому, що заходиться, щоби таким не бути, виходить іще сумнішим.

— Аріядно, що тобі по цьому ярмарку?

— Проводь мене до онтієї шопи.

Запона пружкована червоним і жовтим. Напис: В Гарем Великого Султана. Стрімкими східцями лізеться в гору, хилитається на рознеботаному помості й находитесь серед чотирьох стін.

Малий гурток солдатів напирає мотузяну перегороду. За перегородою є сцена. Перед сценою зелена завісочка. Перед завісочкою палахкотить велика гола лямпа. Якийсь чоловік зближається до сцени, термосить дзвінком, плює і каже: Кохання на пляжі. Сам він підносить завісочку. Солдати штовхають себе ліктями. На сцені: в тіні паперової парасолі сидить груба, втомлена жінка, оперта на випрямлене рамя, одягнута в зелений корсет і в рожеві трикоти. Солдати невдоволені. Завіса на долину. Знову дзвінок. Голосить: зальотниця. Та сама жінка стоїть на одній нозі, а другою кінцями пальців дотикає землі. Втулила оч в лямпу. Злегка колихається. Вказуючим пальцем однієї руки вказує свої уста, чим натякає на поцілунок.

Тут можна б і реготатись: реготатись або й плакати. Але Аріядна, з отією зморою, що королева червів не стала на ліво, не має охоти сміятися, а плакати таки не хоче.

TULA-online.org

— Скажи мені щось! — шепче йому до вуха.

— Ходімо геть ізвідсіля.

Він пригортає її рамя. Проводить її здовж дорогою. Сідають на темну лавку, що між тином і колюмнами дерев.

— Бачила те, що хотіла, Аріядно.

— Я б хотіла знати те, про що ти думаєш.

— Не думаю.

А він думає. Про вчорашній вечір, про все те, що вчорашнього вечора зайшло: малі, проминаючі речі, а які, все таки, зайняли його память і не хотять покинути її.

Зненацька біля їх столу зявився син банкиря. Вони й не завважили його, коли він увійшов: просто вистрибнув, як зі скриньки несподіванок. „Дорогий, коханий, знову тебе бачу". Потім декілька слів, які, здавалось, він кричить йому до вуха, а він же шепотом говорив: „Я зустрічав тебе часто. Але ти мене не бачив: завсіди жінки, що? Хто це ота гарна дівчина?"

— Слухай, дитино.

— Що?

— Вчора вечір, по бюрі, про що я й не сказав тобі зараз, бо й не думав більше про це, я зустрінув деяких приятелів. Я й зупинився з ними, на хвилинку, випив лик вина, дещо й побалакали. Там, знаєш, де я стільки раз тобі розказував.

Щоб краще вислухати, Аріядна зупинилась. Все це видається їй дивним. Крутить головою:

— Тепер розумію, ете ж! розумію, чом у тебе вчора вечір було втомлене обличчя: це не з непосильної праці.

— Также й з непосильної праці.

— А чому ж ти мені зараз того не сказав? А хто вони ці твої приятелі? Кого ти бачив? І про що ви говорили?

Він супокійно усміхається. Цей напад питань

TULA-online.org

зупиниться, чорна задума Аріядни, що почала зявлятись, зникне, ледви він встигне сказати те, що має сказати.

— Не розводімо балачок. Чи хочеш іти зі мною у те місце відвідати моїх приятелів?

Здивування, боязькість, недовіря Аріядни супроти цієї несподіваної надії: річ така нова, що не знана. Це навстражки?

— Ходімо, ходімо.

Потім якийсь сумнів, зупинилась.

— А чи не казатимуть твої приятелі, що я мало причепурена?

— — — — — — — — — —

Цієї Аріядни, він її не знає. До тепер ніколи її не бачив. Зі страхом дивиться на неї, слухає її. І сам не знає, що відчуває. Втіху чи гнів? Розкіш чи подратування?

Вона рухом вуличниці скинула свій капелюх. Тепер її русявий кучер коливається. Вона кидає ним на всі боки, як плавким золотом, разом з її сміхом, який уже давно не лунав таким гомоном чванливости. І говорить, жартує, вертиться, немов одбиває, відпихає, як у тамтій грі, погляди і слова, що з двох боків наставлялись до неї своїми вістрями. Не тільки приятель банкірщик, а також й отой охолонутий приятель, удвійку нахилилися до неї з двох боків, так, що він сидів біля столу осторонь і насилу чув їх слова. Йому не вистарчає погляд Аріядни, щоб держав його біля: той погляд, що завжди повертає до нього й ніколи не находить на його обличчі усміху, якого на ньому шукає.

Вона випила тільки два ковтки. Ще підносить чарку до уст, але не пє, лиш губи замочує. Вона пяна, та не вином, а тим, що находиться в трактирі, поміж стільки голосами, що блестять у димі, як ракети серед хмар.

Вона звичайно каже, що коли щось робиться

TULA-online.org

вперше, коли їсться якусь новину, треба висказати якесь бажання. Безперечно, що вона, прикидаючись, немов знає гаразд трахтир, у якому ніколи не бувала, зажмуривши очі, за повіками яких на одну мить думкою лишалася сама, висказала якесь бажання. Тепер він хотів би відгадати те бажання. Якби вони були вдвійку, він підійшов би зтиха до неї, взяв би в долоні її тепле, вутле личко і спитав би. А вона? Сміючися, боронючись, присягаючись, що не скаже нічого, схилила б голову, пригорнулась би, як голубка до його грудей і прошепотіла б: „Я забажала позістати на завсіди біля тебе, ти, злюченько поганий". Він думає, що чуючи ці її слова, зрадів би тихим щастям. А якби він сказав: ходімо? Якби повернули в хату? І, ледви прибувши в хату, якби він зробив так, щоб усе це так сталося?

Аріядна говорить:

— Я, звичайно, повірила. Я завсіди вірила в те, що мені говорили. Навіть оце й тепер, якби я не уважала, не думала безнастанно, я повірила б у все те, що мені тут оповідають. Чи й у Феї? Чому ж би й не у Феї? У Феї, у магів, а вжеж!

Приятелі сміються. Він не може зрозуміти, чому вони сміються. Але ж бо й Аріядна сміється. Тільки він, самий, отак охолонув, насупився? Чи не краще випити б, як учора. Якби не те, що його здержує щось, випив би. Йому здається, що мусить скоїтися якась подія, і його сторожкість необхідна.

Аріядна говорить:

— Одного дня, ледви перестав іти дощ, аж бачу, веселка. Та бо й велика, та бо й нетіснено грайлива, якої я ще зроду не бачила. Оце й я й пригадала собі цю притичину: тоді мерщій, бігом поза садок, а там поза село, гайда на розшуки за тим камяним стовпом, на якому спирався цей міст,

TULA-online.org

Уся трава зрошена дощем, з усіх дерев капало... мене шукали, монахині Дитини Ісус у їх церковці

— Еге ж, отак воно й було. А в той час, коли молилися за Їх маленькою школяркою, яка вже тоді починала збиватись з шляху, шукаючи за речами, яких немає.

Міда увесь сяє на радощах. І сам не знає, як виявити своє вдовілля. Одним розсміяним поглядом, з виразом здивованої пошани, він повертається до друга Аріядни, немов йому кажучи: Яка ж приманлива ота твоя дівчина! Він потакує рухом голови й, майже, починає і він радіти. Але все йому здається дивне й незвязке: навіть і цей шал, який саме тепер його находить, по такому очманінню. Чому він досі мовчав? Чому не увійшов у цей круговорот сміху, жартів, що кружляє довкруги Аріядни, як карозеля на ярмарку, про який Аріядна вже зовсім забула?

— Пізненько ж уже.

Ні, не пізно ще. Приятелі зупиняють: „не йдіть іще, з нами лишайтесь". Аріядна таки хоче йти в хату. Він нічого не каже. Йому мило, коли вона наполягатиме, що пора йти в хату. А вона, справді, таки й наполягає. Піднімається. Простягає до нього руку, немов помогти йому відірватись від столу.

Та він не повинен був так довго зволікати. Вона й подумала, що він хоче ще лишитися. Знову сіла. Чого ж це вона знову сідає? Міда дуже вражений. А що це він їй сказав, що вона постановила ще лишитися? Якесь слівце, якого він не чув. Але ж це просто неможливо, щоб Аріядна здалась на це слівце? Чи хотіла вона, лишаючись, удоволити приятеля, а не його?

Це ж так легко кохливо усміхатися, з урочистим запалом призволити на щось і брехати. Хіба ж він, і вже стільки разів, не брехав? У глибині,

TULA-online.org

у ньому, щось тремтить, тремтить щось таке, що він самий не знає, що це таке: серце, душа, життя. Пригадує собі каралущі з яєць над отворами: та навісна судорга.

І він знову самий, осторонь.

Та Аріядна вже більш не сміється. На слова приятелів ледви промимрить якусь відповідь. Можна б сказати, що вона стривожилась його поставою. Дивиться на нього ніжними й сумними очима. Це вже не є та Аріядна, якої він не знав: це ця Аріядна, що завсіди, немов вони лишились самі вдвійку. А все ж таки брехати, це легке діло. Навіть у одній цісні говориться: „О, брехати дуже легко, бо це й діти знають". Мотив танґа. Вихиляси йде в мозку. Він пальцями по столі тарабанить ритм.

Міда має гарну, кучеряву зачіску. Аріядна не любить кучерів. В Міди дуже ясні очі. А Аріядна каже, що ясні очі недобрі. Та брехати дуже легко, бо ж це й діти знають. Чи це танґо, чи повільний гопак. Більше нічого не розчовпає.

Благословенний дзвін годинника.

— Перша!

Всі хапаються за відгомін цього дзвоніння, як розбитки пароплаву за мотузку. „Ходімо, ходімо". Зпоза плечей приятелів Аріядна кидає йому погляд: „Жах, скука!". Вулиця пуста. Свіжий вітер несе запах землі. Підуть повільною ходою, не розмовляючи. Але ж бо ні: щось іще мусить скоїтися. Міда побіг наперед, вертає у таксі. „Сідайте, їдьте зі мною, проводжу вас до дому". І пращається з охолонутим приятелем, який іде собі самий.

— Їдете до мене!

Аріядна не заперечує.

— — — — — — — — — —

Відкрите авто котиться в напрямку корса Вітторіо. Авто летить із гамором, нерозважно, не-

TULA-online.org

мов розгніване на керманича, що так неввічливо ним кермує. Роблять малий закрут: Корсо, Валєнтіно, Люнбопо. Швидко. Гарна ніч.

Аріядна не заперечила.

На Валєнтіно зустрічають осінь. Ще її не бачили. Навіть і не думали, що вона вже надходить. Вони застукують її між деревами, на лугах, на тинах. Вона звогчила асфальтові шляхи, які, здалеку, ліниво пливуть відблесками, як ріки. Тепер ізлегка потрясає листям і деякі кидає на шлях: немов нишком пробує зривати поодиноке листя, щоб, коли прийде пора, в білий день засипати усі шляхи.

Аріядна сидить між двома мужчинами. Розсілася вигідно в глибині. Віддихає легко отвореними устами, очі в неї прижмурені. Не обізвалася більше ніже словечком. Мовчить і приятель. Та ця мовчанка більше його дратує, ніж недавні гульбощі. Біля себе, від колін по рамена, відчуває тіло Аріядни. Відгадує його тепло і мягкість. Значить, що й отой другий, із другого боку, відчуває те саме, що й він? А може Аріядна тому й притулилася до нього, щоб той другий був від неї подальше. І саме про це він хотів би знати напевне. Але він цього не може знати, не буде знати ніколи, навіть якби й Аріядну спитав. Бо ж брехати так легко.

Один листок паде у вир повітря, що завертілося за гоном авта. Хвилинку летить за автом, крутячись і перевертаючись. Потім відскакує на бік, як відіпхнений.

Аріядна простягнула руку, щоб схопити цей листок. Це їй не вдалось. Спускаючи руку, дотикається його коліна.

— Глянь на світла, глянь на світла! — говорить йому зненацька, вказуючи горбок. Бо й вона у світлах на горбку бачила зорі. — Немов Віз із десятьома колесами, правда? Он, Ведмедиця, ще

TULA-online.org

біла, як Ведмедиця Велика, бо замість чотирьох, має десять лап. А там, глянь: це мабуть Санта Маргеріта. Звичайно, бо й Санта Маргеріта мусить бути похожа до якогось укладу зір. Та я їх не знаю. Либонь Санта Маргеріта похожа на Ліру. Було б гарно бути тепер там на горі й побачити звідтіль усе Торіно — майже до вуха йому шепче — але бути там тільки з тобою.

Приятель цього не чув.

— Тільки зі мною?

— Чого ж тут дивуватись?

Справді, тут нічого дивуватись. Він хоч і дивувався, то тільки одну мить. Аріядна крадьки гладить його руку, звертаючись до приятеля:

— Ми хотіли б вертатися. Мені холодно.

Мотив танга по дорозі загубився. За тим зів'ялим листком, що гнався за автом, стрибнув за ним і хто його зна, де дівся. Ніяк не можна сказати, щоб Аріядна та брехала. Аджеж певно, що за два роки вона ніколи не збрехала. Він думає про її життя. І бачить його, як отворену руку. Тепер він і самий не може зрозуміти, чому він зупинився на отій поганій думці. Та це либонь не була щира думка, думка передчуття, лиш розумова гіпотеза. Він таки дуже терпить, дуже мучить себе. Бідне його життя, що витанцьовує на дроті і ніколи не може зупинитись.

Прибули. Міда прощається з ними.

— Побачимося?

— А вжеж.

— — — — — — — — — —

Швидко замикає двері кімнати. Немов усе те, про що він думав і якого він більш не хоче чути біля себе, залишає на дворі. Він мусить забути той вечір і то найшвидше. Забути і поконати жаль, що він же його хотів.

TULA-online.org

Велика дитина в його обіймах. Її волосся чути мрякою.

— Врешті, — зітхнула.

Та він ще не задоволений. Чогось більше хоче: втіхи, про яку кільки годин тому мріяв, визнання бажання, яке Аріядна напевне загадала, переживаючи нову пригоду.

Зобережна він її питає. І ось: вона боронить-ся, перечить, присягається, що не скаже. Просто так, як він собі це все уявляв (чи ж зможе він думати, що він її не знає?). Врешті припадає до його грудей. І відповідь він уже знає.

— Усе життя, усеньке життя з оцим злюкою, яким оце є ти!

X.

Він мусить розчовпати всю історію того вечора. Точнісінько мусить пригадати собі враження, яке залишилося йому, немов по якійсь важній події, що тоді скоїлося. Але історія, хоч і сто разів повторена (ми увійшли, сіли, Міда говорив, Аріядна відповідала: аж до їх миру в замкненій кімнаті), нічого іншого перед ним не відкриває, а тільки те, що й не треба було його відкривати. А саме: сприяння Міди до Аріядни і його ремство до Аріядни. „Та й дивно ж бо", думає, сміючись. І нічого іншого годі йому продумати. Невже саме того вечора сталась подія несподівана, а я й не спостерігся?" Це неможливе. І дальше нишпорить. І не зчувається навіть, що він, щоби позбутися смутку, про який тепер не пригадує собі, не додержує заріку, який сказав собі: забути про той вечір, поконати докір, що він його хотів. Чого це він жалів? Чому?

Незабаром знову пічнеться навчання у школах. Знуджені та сумні діти довгими годинами пе-

TULA-online.org

ребувають у вікні. Й у мріях бачать, як із асфальту виростають і розцвітаються лоташі, мов у затишній балці на селі, де, з чотирьох віток і одного старого лахмана, вони будували хатину Робінзона. Вже думають про майбутнє літо, про нові ферії — коли вони знову з великою утіхою могтимуть будувати оту хатину й біля неї полюватимуть на тигри рушницею, що за пильну науку дістануть від батька. А тепер ось вони в Еклєктичній Книгарні, з матерями, то з братами, купують книжки. В них у руках список книжок, яких їм треба.

Також й новий урядовець, призначений сьогодні до продажі. Багато праці. Командор поважно сказав: „ Генеральна мобілізація". І справді, книгарня заповнена вщерть. Двері безнастанно то відчиняються, то зачиняються і знову відчиняються. А з-надвору кожний раз подмухує вогкий подих вітру.

— Вже й холод починає дошкулювати, — каже старший приказчик, завязуючи клуночок своїм неабияким способом (в петлю, яку робить у горі клуночка, каже покупцеві встромляти палець, чого покупєць зовсім, либонь, не має охоти робити), — о, вечором вже вдягаю плащ.

— Осінь, — зітхає покупець, — а там і зима... егеж!

Покупець віком уже старий, дуже старий. Купив буквар, катехизм, підручник початкової аритметики. Либонь для русявенького внучка, що перестуджений лежить у ліжку й виглядає дідуся з книжками.

— Зима!

Пора вже новому урядовцеві пригадати собі про свій плащ, бо ж ніякого іншого, хай і легшого плаща, в нього немає. Це був місяць травень: 2. травня, св. Атаназія, Епископа. Один, два, три, чотири, пять: початкова аритметика. Черговий мі-

TULA-online.org

сяць уже буде шостий. Знову побачить оті біло осклені двері, ряд віконниць, гуртки людей, що вижидають. Хтось навшпиньках увійде на базар злиднів і шукатиме свого плаща.

До нього підходить покупець, уперши в нього свої короткозорі очі. Це, мабуть, не є дід, а батько: під літ сорок.

— Будьте ласкаві, дайте мені „Читанку для Третьої початкової".

Якби він так міг, то узяв би, як свою зброю, олівець, похилився б над столом (хай йому, в якій же це шафі будуть „Читанки для Третьої По.атковоїʺ?), і, на середині отого великого огортального горіхового коліру паперу, простелив би рядочком свої рахунки.

— Ось вам і „Читанка для Третьої Початкової".

Нічого не змінилося. „Тепер уже не обкрадаю наші злидні, Аріядно, а купую їхʺ. Можна б і починати в розпуку попадати. Пароплав не причалить ніколи. Авжеж, бо ж він і не відчалював ніколи. Його сирени гудять безнастанно, а він від берега не відчалює. А на березі стільки народу, що сюди, туди, в гору, в долину, вимахують руками, хусточками, немов у такт якоїсь музики, працюючись. Він у собі знову чує оте почуття, що того вечора таке щось скоїлося, що змінить те, що досі не було змінене.

— Вам, пані?

Ця старенька, це не є, мабуть, ні матір, ні бабка. Вона маленька, миршавенька. Мабуть це тітка, що лишилася старою дівкою.

— Мені треба б „Повний Перегляд Історії для Початкових Шкілʺ.

— Повний Перегляд...

А, так, це біля білих кріликів. І знайшов.

— Більш нічого?

TULA-online.org

Приказчик, що так зручно завязує клуночки, сперечається тепер із якоюсь панею — русявка, не поганенька, трішки товстенька. Між ним і нею є прилавок. Біля неї стоїть парсуна, яка, дарма, що майже захована за прилавком, є важніша, як вони обоє: це дитина, що насилу говорить, ковтаючи по кожному слові слину. Свою розмову наголошує, бючи вказуючими пальцями обох рук по березі прилавка, за який неначе зачепився.

— Кажи ж, бо кажи, чого ти хочеш! — просить паня.

Приказчик, дещо зтурбований, усміхається. Дотикається свого вуха. Потім кличе нового урядовця.

— Ходіть сюди, послухайте і ви.

Дитина хоче книжку. Але не шкільну книжку, а книжку з байками і не з коротенькими байками. В тій книжці має бути лиш одна та довга байка, з колірованими образками. Та байка не може бути якакебудь, але саме та, яку знає дитина. Цю байку дитині оповів приятель літом, коли були над морем. Дитина хотіла б її почитати, але забула, як називається ця байка.

— А про що в ній оповідається?

— Мерщій, розказуй! — наполягає паня, яка вже й зніяковіла, бо „покупців повно, а з нею гаять час".

— Ну бо ж!

— Отже, була собі бідна дитина, еге ж, бідна дитина...

Думається про одне оповідання Аріядни.

— ...одна дитина та така манісенька, що Господи. І мусіла вибиратись у далеку дорогу. А було це в зимку, всюди леди, зимно. Та Феї зробили так, що дитина найшла одежу королівського сина.

— Оце так гарна! — вічливо каже приказчик. — А розрадована матір:

— Швидше бо!

TULA-online.org

— І дитина вдягнула на себе одежу королівського сина й холоду більше не чула. Всі їй казали: та який же ти гарний. Але зауважила дитина, що більше не може йти. Що ту далеку дорогу не пройде, бо одежа була дуже важка. Ця одежа була вся з соболів, золотом ткана, ще й довгий хвіст тягнувся за нею. До неї треба було карити, а дитина йшла пішки. Дуже це томило її, щоразу спотикалася. А люди, бачучи, що вона така гарна, перестали її спомагати...

— Чи ви вже второпали, про що тут іде річ? — спитала паня приказчика.

— Знаєте, пані, ні, — відказує той, — чи пак... А ви?

Новий урядовець грається.

— Треба знати б, який кінець.

— Який кінець? — принаглює матір.

— Отакий кінець: урешті дитина зрозуміла, що одежа не була шита на неї і що мусить її скинути. Та не хоче її скинути, бо дуже сподобала собі. І думає, думає, що його робити? Аж раз ніччю бачить, як скрадаються злодії, а дитина — о, тепер уже пригадую собі добре — прикидається, що спить, щоб злодії могли в неї украсти одежу.

— О, вже знаю! — голосить приказчик. — „Казка про одежу дуже гарну": цю казку написав Бирд. Славний ти хлопчику! Хвилинку й пані зараз дістануть книжку.

І біжить шукати книжку.

Але що робить новий урядовець? Над чим це він призадумався, непорушно вибалушивши очі, легко розхиливши уста, немов і йому ввиджаються феї?

Хтось говорить:

— Навдокучили ж ми вам. Казка, якій мов кінець загубився.

TULA-online.org

До кого сказана ці слова?

— Що ж, без цієї книжки вже годі було жити. Мій Сипцьо це жахлива дитина. Ви пробачите нам?

Це говорить русява пані: матір жахливої дитини. Новий урядовець завважує, що вона говорить до нього. Прокидається. Піднімає брови:

— О, пані, це ж дрібниця! Нате ми тут і є — це речення він чув від других приказчиків, — це ж наша праця, наш обовязок.

Чує, що говорити йому дуже важко, бо він мусить думати й думати: і це його лякає. Де тепер Аріядна? Що в цій хвилині робить? Кланяється пані.

— Вибачте.

Приказчик вертається з книжкою. Ще чує голос пані:

— За казкою та ще й за такою дурною аж смішно так побиватися. Ой, Сипцю, Сипцю!

Де командор? Між приказчиками за прилавком і він. Підійти б, значуче на нього глянути б і сказати йому якесь слово, щоб він охоче позволив йому вийти та побуть на самоті. Та не треба нічого казати. Командор упивається у нього своїми збентеженими очима:

— Які ж ви бліді! Чи не погано вам?

Лиш відповісти: еге ж. Хитнути головою: еге ж.

— Йдіть собі, йдіть та глядіть за собою.

І вже на вулиці, самотній. Ні говорити нічого не треба. Ні не бачить ніхто цього блідого обличчя. Але чи справді в нього обличя таке бліде? Невже ота неясна, сливе невхопна думка, що майнула з „такої дурної" казки, аж так його злякала?

— — — — — — — — — —

...Думки Аріядни. Він їх не знає, немов на неї, на її потреби, на її тайни, він ніколи не зважав. А що, як і вона, чуючи вагу і небезпеку отого їх

TULA-online.org

життя, вижидає, як і він, розвязки, якої самій найти годі?

Либонь, що є ще одна Аріядна, якої він не знає. Себто, крім тієї, яку він знає, є ще ота з римського трахтира. Є ще одна Аріядна, інша від тієї, яку він бачить, так як і він є інший від отого, якого вона бачить.

І коли б так справді було? Коли б і вона вносила в їх кохання стільки терпіння, що й він? Тоді все перемінилося б, як у тих іконках, що колись носили: з одного боку була Мадонна на хмарах, а з другого Ґарібальді в Марсалі. Чомже так? Він цього сам не знає. Але є певний, що не помиляється. Усе змінилося б, стало б просте, либонь і розвязалося б. „Аріядна рівня мені", думає, „і в муках, які я уже стільки терплю, бється, як риба об лід". Ці муки ввижаються йому, як хижі птахи, як фурії, що кружляють над їх головами й бють крилами. „Не здавалося б мені більше, як досі, мов приспана княжна. І невже я так мало знав її? А ще вчора здавалось мені, що докладно її знаю, що бачу її життя, як відчинену руку. І чому це так? Чому це так? Уже я не сказав би, що вона легка, як лялька. І не мушу сам удержувати два життя, бо це для мене надмірний вантаж. Удвійку було б краще думати, зарадити, зєднити сили: але ж навіщо все те?" Цього він не знає. „Либонь на те, щоб шукати рятунку; розлучитися на деякий час, чи..." вагається, тремтить, немов вихилився з вікна, що дуже високо, „чи послухати слів казки". Руки в його леденіють. І не оглядівся, як дивний припадок зробив те, що він, мов дитина, пізнає правду в казці. „Послухати слів казки, що такого страху нагнала мені: хай крадуть злодії одежу дуже гарну".

Злодії є. Тепер він бачить те, що сталося того вечора в трахтирі: поява злодіїв. Прикидатись

TULA-online.org

сплячим, а злодії хай крадуть. Та хто його зна, що думає Аріядна? Якби Аріядна була більше втомлена, як він, якби вона заховала думки, які є в усіх (становище, моя дорога, становище), як і він, тоді хоч сідай та плач, із люті гризи кулаки. А врешті либонь дійшло б до того, що примкнулося б очі й прикидалося б сонним, нічого одне одному не сказавши, мов у змові: „прикинусь, хай тебе крадуть, прикинься хай тебе крадуть, не станемо ж боронятись". Немов подлі самозбивці, що шукають руки, щоб їх убила.

Починає вірити, що те, що говорять старі, це правда. Йому здається, що скринька несподіванок відчинилася, а з неї вистрибнула не одна кукла, а — сідна по одній — багато. Злодій ладен красти; піврік проходить; зима надходить; конечність іти на згоду зі злиднями, щоб викупити плащ: усе те примушує його шукати виходу й кінчити з тим усім. Ще й до того казка навчає, як улегшити злодієві в кражі; а там розмова двох панянок; врешті підозріння на тайни Аріядни і передчуття, що всі ті тайни похожі до його тайни.

Тепер бачить шлях, що веде до зміни: визволення? відновлення? рятунок? Але той шлях сумний, жахливий, нікчемний! Такий, що на саму згадку, що треба його пройти, стискає кулаки і зуби, щоб поконати в собі зогидження. „Вгомонись", говорить до себе, як до недужого, „може бути, що вона не така, як ти, що вона щира, така, якою її бачиш, а саме, що вона поза межами життя, на острові блаженних". Та чи не було б це потвердження, що це він винен?

В шафі є скринька, в якій Аріядна переховує жмуть листів. Є книжки, на яких олівцем Аріядна в кількох місцях позначила. Ніколи й не поцікавився тими листами Аріядни, позначеними уступами в книжках, які вона читала, позначуючи. Він навіть

TULA-online.org

не знає, як проходять години її самоти. Либонь розмовляє з господинею. Що вона їй говорить?

Уявляє собі, що він стоїть біля зачинених дверей, і, похилившись до них, підслухує.

— — — — — — — — — —

XI.

Аріядна наварила галушок і вони не збилися. І з гордощів сяє. Вилками мішає їх на своїй і його тарілці, щоб доказати, що вона таки перемогла.

— Ось тут є одна грудка! — кричить він і, зупиняючи її руку, показує на свою тарілку. Та це неправда. Він жартує. Аріядна насуплюється і врочисто виголошує:

— Сира не дістанеш.

І сміється. Без сира. А коли це їх галушки та зі сиром були? Досі Аріядна варила їх у малому горщечку. Не були вони такі смашні та коштували менше, як мало. До смаку додавала вона: ложку олії, масла величиною за горіх, два лаврові листки, а солі і перцю скільки забагне душа.

— Чи ж не куховарка я? Та ще й яка!

Аріядни руки дуже гарні: довгі, ніжні, а долоня така вузька, що майже не переходить шириною передручної кістки. Потім вони гнучкі, несупокійні, немов живуть своїм окремим життям. Якби нігті могли собі рости супокійно, не ломатись до посудини, чи до дрючка з мітлою, а прибирати гнучку форму міґдалу, малюватись у рожевії коліри і блищати, як скло; якби шкура не мала маленьких шрамів од ран, ні порепана від частого замочування у воді з милом, з піском, яким шурується посудину; якби на середньому пальці пишався великий перстень із ясним аметистом, чи з місяшним каменем; ті руки були б іще кращі: досконалі. І невже Аріядна про все це не думає?

TULA-online.org

— Аріядно, бідні руки...

Він через стіл дотикає їх. Вона кидається й підносить на нього свої очі. Несподівано смуток заливає її очі, сходить на все її обличчя, а уста скривлює в усміх безрадности. „Еге ж", він думає, „й вона терпить аж до сліз". Аріядна, червоніючи, ховає руки й промимрує:

— А вже ж, дуже погані. Ти їх більше не любиш.

— Але ж бо ні! Що це ти говориш?

— Коли нам буде краще, — зітхає Аріядна, — то й руки не будуть погані, і волосся не буде таке довге, і вбрання не буде бідне. Але тепер, що ж його робити? Ти повинен прикидатись, що не бачиш. — і глибоко дивиться в його очі, — як і я це роблю.

Зза вікна несеться гамір голосів сусідів, що сидять за столом. Дзвенькіт тарілок. Хтось сміється. Знімається легка, храплива музика. І хитається у сутінках молодого вечора. Піднімається і знову опадає і знову піднімається. Чути теноровий спів: „У далекім моїм краю"...

— Радіо, — каже він.

— Еге ж.

— Зимою, коли вікна будуть зачинені, не будемо більше його чути.

— Еге ж.

Ні, так нічого не вдасться йому від неї дізнатися. Його не цікавить терпіння Аріядни. Було б і смішно сумніватись: віч же стільки разів уже бачив, як вона терпить. Його цікавить сама суть її терпіння. А найперш усього, цікавить його її відповідь на його два питання: чи ти розумієш, чи ні, що те, навіщо ти ждеш, від мене і не сподівайся? А як ти це розумієш, то чи подумала ти про те, що ти можеш мати те від другого, з яким життя не вестимеш таке, як оце зі мною?

TULA-online.org

Бідна Аріядна. Крадьки оглядає руки. Якби вона оце була сама, розплакалася б над своїми руками, як над умершими близнюками.

— Хочеш прогулятися?

— Не знаю.

— Чому ж ти не знаєш?

Бо сумна. Бо похована під неподоланим смутком, що нечайно напав її, як її утоми. То ж треба її розважати. Гайда сміло.

— Сьогодні командор був дуже ввічливий для мене. Думаю, що хоче поліпшити мій стан.

— Так? — перші очі сміються, а уста лишились іще примкнені, немов і вони готові усміхнутися.

— Побачиш, мацінька, побачиш. Буде краще й нам. Не кажу, що матимемо оту палату з безліч терасами, всланих ведмежими шкурами. Але маленьку хатину, що буде наша, власна, таки матимемо. Буде й наймичка в тій хаті, що вирручатиме тебе у важкій роботі. Їстимемо в ресторані. Либонь і гроша прискладаємо стільки, що перстенець буде можна тобі купити...

Але брехати отак йому таки важко. „І чом ти така необачна? Невже ти не помічаєш, що я брешу, що в хвиличах розпуки я завсіди брехав? Що передімною нічого кращого не бачу, крім того, що ти мені даєш? Але й те, в оцій нужденній кімнаті, в якій ми живемо, як двоє забутих, нужденіє, отруєю проходить. Невже не бачиш нічого? Невже ти, як і по тобі бачиться, завсіди янголом по землі ходиш? Невже ти таки справді є дитина?"

Вона усміхається. Підходить до нього і сідає йому на коліна. Куйовдить його волосся. Кладе голову на його плече. Вся горнеться до нього. І в одному зітханні немов усе життя віддає.

Найщасливіша жінка на світі.

Може й не спить, а, повернена обличчям на

TULA-online.org

хату, примкнувши очі, мов і не чує на своїх повіках світла лямпи.

— Чи спиш? — нишком питає він.

— Ще ні; — в неї очі дальше зажмурені, — засну, аж коли ти прийдеш: укупоньці спатимем.

— Хочеш, щоб я вже йшов спати? — сидить на отомані.

— Коли захочеш. Я не сплю. А що ти робиш?

Могла б одхилити очі, подивитись. Мабуть утомилася. Темінь її уколисує. Ось-ось і сон надійде. А йому любо глядіти отак у її обличчя, а вона не бачить цього. Попід її очі прослався тіню синій рівчак: утома й терпіння. Хто його зна? Може й вона, інколи, ночами не спить і в глухій безсонности бється з думками. І мовчить, щоб він не почув. Він таки ще ніколи не бачив у неї такого втомленого обличчя. І чує, як до його дотеперішнього терпіння, приєднується ще одно: за неї.

— Нічого не роблю. Курю. Перегляну ще одну-дві книжки й прийду.

— Добре.

— — — — — — — — — —

Несподівано почуває у собі зміну. Про свій плащ уже більше й не думає. Думає про королівський ізмараґд на пальці Аріядни, прибраної у шовки. Йому здається, що він усміхається усміхом щасливого батька, який глядить на свої щасливі діти.

Ця думка не покидає його, ще й поглиблюється. Образ Аріядни, дитини, який звичайно йому ввижається, перетворюється в Аріядну дочку, його дочку. Бо при чому тут літа? Для душ (у думці блимнула якась гадка), для душ не важні літа. Вічність часу не знає. Аріядна його дочка.

Вона спить на складених руках. І між личком і подушечкою, лежать руки складені, як до молитви. На її обличчі злегка зарисовується усміх. В го-

TULA-online.org

лові, над руками, які склались до молитви, що поринула в глибокому сні, напевно сон починає зарисовувати свої чудові з'яви. Може сниться їй обіцяна маленька хатина. Маленька кайомичка замітає в одній кімнаті, а в другій ще спить Аріядна. Бідні руки від мастей уже змякли й пишаються на скатерті під легкими дотиками піклувальниці рук. Он і пляшочка з перфумою. Пара халатаних пончіх. А в душі так мирно, так затишно пливуть сни, як легіт крил метелика. І пливуть ті сни без страху, що все те скінчиться.

Зітхає. Увісні ворушиться. Щось курникає:

— Міляно.

Він схиляється над нею.

— Не спиш?

Не отвирає очей, навіть не ворушиться. Бурмоче якісь слова, які важко проходять крізь губи, немов спотикаються на сон.

— Лист... Міляно... либонь вже не прийде.

Також й він примикає очі.

— Це не важливо.

— Не важливо?

— Все одно матимеш усе.

— А що саме?

Вже не спить. Присувається до його грудей, своїм волоссям застилає його подушку. А очей не отвирає. І вся горяча зі сну. Та він думає про гоpяч сліз. І сам не знає чому. Здається йому, що кожна річ натякає на плач, на розлуку і що не можна нічого робити, тільки плакати. І дивується людям, що сміються на вулиці, в кавярні, всюди: люди, що не можуть плакати. Те все здається йому неможливим. Яка це година? Либонь уже пізно. Глупа ніч. Вулиці пусті. Все сповите в темінь, усе таємне, немов тоді, коли вони швендялись по передмістях. А над тим усім тьмяно стелиться смуток, якого тоді не було.

TULA-online.org

— Аріядно.

— Що?

— Ота сорочка ясно-зелена з золотою мережкою, — чи тямиш? Будеш її мати. Оті постоли темно-блакитні підшиті повстьми: ти їх обуєш на твої ніжки, що такий шлях пройшли, поки до мене добилися.

— Чи й справді?

— А й оту намітку, що вишнево-сіра та й оту хустину, що немов із мертвих листків, ти їх матимеш. Проїзжатимеш, Аріядно, автом, а люди зупинятимуться й говоритимуть: врешті й ця така гарна, така добра дитина свого діждалась. Коли була бідна, як воробчик зимою й коли зустрічала когось, що був іще бідніший як вона, співчувала йому, помагала йому. Врешті ця дитина, що вродилась бути королівною, але з вини якогось бевзя, ланоця, чоловіка ніби й добряги та недомеки збилася з дороги, врешті таки стала королівною. А там іще скажуть: історія повторяється. А саме: одна дитина дістала від феї гостинець, одежу королівського сина. Але й є один нуждар, що найшов клейнод. І не знав, що з ним зробити. Тому, що не хотів його продати, бо дуже сподобав собі, то й подарував його тому, хто був гідний.

Аріядна отвирає очі, підносить голову.

— Нічогісько не розумію.

Він зтиха сміється.

— Бо тут і розуміти нічого.

— А що це ти говориш про королівського сина?

— Це звичайна собі казка, яку я вивчив сьогодні в книгарні.

— Вона й гарна, але я, — поволі присувається ще ближче його грудей, закладає руки йому на шию, здержує віддих, — не хочу слухати тепер твоїх казок.

TULA-online.org

— Хочеш спати?

— Авжеж, що хочу, — заховує лице на його груди, — так хочу спати, — сміється — так спати, що просто лечу.

XII.

Неділя. Ранок. Бюра немає. Аріядна пішла на Службу Божу і, як завсіди, забула молитовну книжочку. Повернувши, скаже, як завсіди: „вже мабуть так мені на роду написано, що я не можу молитися так, як інші". І набурмосена подивиться на книжочку, що оправлена в перламутр (опанцирена, каже він, як черепаха). Потім тихим голосом перечитає присвяту, що на хребті: „найдобрішій і найдорожчій із усіх сестричок — Сестра Марія Дитини Ісус". І коротесеньке зітхання.

Отож, він самий. Може починати своє діло. Чує несупокій, немов хтось, що мусить зміряти до якогось діла, якого лякається, але й бажає виконати його і не знає, як воно йому піде. Бачить, одягаючись, що його краватка є ще та сама: витріпана, хоч як Аріядна заходиться біля неї. Та це не важливе. Якже його починати? Зовсім просто: треба найти Міду.

І так, він уперше стає віч - на - віч своїх замірів. Оте імячко: Міда. Це імячко прибирає вид: приятель із ясними очима. Ну і що ж?

Було б дуже гарно вижидати Аріядну, як і кожної неділі, себто: покурюючи папіроску, читаючи часопис, дармувати. „Нікчемник" говорить самому собі. І запримічує, що зневага така переборщена, що стає смішно. З розгаряченою потужністю думає про Аріядну.

„Одного прагну, Аріядно: врятувати тебе. Отворити твої очі, що не бачать, проводити тебе до правдивого життя, щоб ти завтра, коли поба-

TULA-online.org

чиш те, чого не бачиш сьогодні, не вмерла з жалю". Зупиняється при цій думці, що здається йому найкращою. Зупиняється при ній, бо, сливе, лякається, що оволодіє ним знову ота непевність із того часу, коли в гру входило щастя його, мужчини.

Тепер іде пустою вулицею. Люди проходять поволі, повагом. Усі прямують, як звичайно в святочні дні, у середину міста. Він іде швидко з піднесеною головою. На своєму обличчі почуває нову, несподівану важність, немов свідомість важливої відповідальности: почуття старости. „Аріядно, думаю про твоє майбутнє". Уява дочки знову появляється. Таким був би й батько Аріядни, якби ще жив!

Думає, що він був дуже високий, огрядний, голова дещо похилена, волосся густе і гладке, зовсім біле. Обличчя небреніло, в ньому живі гарячкові очі, як у Аріядни.

— — — — — — — — — —

Звичайно, треба б добре пізнати того Міду. Тоді, коли ще вони приятелювали, дивились на життя тільки очима. Та й поганий вік, мабуть, не є. Не дурний. І душа в нього чутка. Врешті ота остання його пригода, про яку натякнув охолонутий приятель, робить його милим: зумів кохати, а навіть і терпіти. Він і гарний і чепурний. Ясні очі, кучеряве волосся. Шкода: Аріядні не такі хлопці до вподоби. Але все те (як це сказали панянки в кеварні), все те, в суті речі, проминаюче. Він і багатій, егеж. Нещодавно перелистовуючи „провідник", він мав нагоду перевірити частину його багацтва. Він є власником двох камяниць, з яких одна дуже велика, що має три входи. А охолонутий говорив ще й про маненьке помешканнячко Міди. Воно затишно - таємне. В ньому спиться серед бруксельського мережива, пється з чарок із

TULA-online.org

Мурано. Стіни прикрашував якийсь маляр футурист: всякими полотнами, все ромби та квадрати, зорі між блискавицями колірів. Коли кинути оком і на хвилину зупинити погляд, бачиться, як стіни коливаються, ворушаться. Небезпечно навіть дуже приглядатись стінам, бо можна дістати зиза. Скільки літ матиме Міда? Двадцятьсім, двадцятьвісім, найбільше двадцятьдевять. Та він либонь уже втомився. По десятьох роках гулящого життя він уже, може, знуджений і хто його зна, чи не мріє про супокійне, тихе життя, про маленьку, добру приятельку.

В барі, біля великого вікна на високому дзиглику сидить Міда й приглядається людям, що проходять. На ньому сірий одяг. На рамені в ньому на опашки накинений сюртук. Курить папіроску й поколисує ногою. До жінок не усміхається, не дуже й приглядається їм. Сидить задумчивий та сумний.

Приятель підходить до нього з заду. Він повертається. По його обличчі пробігає щира усмішка

— О! Де ж це ти пропадаєш?

— — — — — — — — — —

Нахиляючись над стебло соломи, смокчеться американський прохолоджуючий напиток. Приглядається грі бульок колору амбри. Примічається, як ці бульки, мов пильні стежі, зміняються одна по одній біля цитринової лушпинки: „Я приходжу на твоє місце, а ти занімай моє, та мерщій бо". Хотілося б обмежитися до роздумування над цією грою: нічого іншого не думати.

— Якже мається твоя красуня? Чому ж ти з нею не прийшов? Не хотіла? Я видався їй дуже осоружний?

І так, і ні. Легкий кивок головою. Усмішка. Півслівце. А Міда напевно думає: якого ж біса ти

TULA-online.org

приліз сюди такий набурмосений? Коли б так можна сказати йому, не отвираючи уст. Дати б йому листа, в якому все було б сказано. Отворити йому свої груди, як Магомет у пеклі: „дивись і відповідай".

Знежацька нападає його страх, що він не зможе приятелеві нічого сказати, що він розстанеться з ним, не сказавши йому ні слова. Йому здається, що він обманює Аріядну більше, як тоді, коли уявляв собі своє життя без неї.

— Щось ти не дуже веселий.

Треба йому щось сказати і таки зараз.

— Моя чарка порожня.

— Її ж можна наповнити. Столовий!

Чарка знову наповнена, булькотить. В устах посмак джерання. В горлі щось лоскоче й приневолює до сміху. А коліще амбри все меншає, доходить до самого дна чарки й у булькотінні грайливих та шипішливих бульок щезає. І вже немає нічого.

— Колись у тебе не було такої спраги, — Міда жартує. — Випеш ще одну?

— Колись...

Не чув більше, тільки те перше слово. І йому здається, що він схопив його, пригорнув до себе. Від цього слова він може зачати розмову, яка, йому здається, буде дуже довга. Вона тягнутиметься ввесь день, усю ніч, хто його зна доки. І хто його зна, доки він і Міда будуть сидіти в оцій кімнаті й будуть говорити й говорити. То уночі, то при світлі, то будуть порожні вулиці, то знову залюднені.

— Колись... Я й такої жури не знав.

— Так воно, так!

Що це значить оцей жартівливий жаль?

— Менше й сумував.

Міда дивується, як ніколи.

TULA-online.org

— Та якже це так! Усі завидують тобі...

Горе зупинятися на цих словах. Хай Міда не говорить, чому йому завидують, хай не говорить про Аріядну, хай і не пригадує йому кохання Аріядни. Дальші докази, мерщій! Скривити з болю обличчя, щоб Міда більше не сміявся.

— Коли б ти знав, коли б ти знав!

— Що ж такого?

— Ось що, — так говорить Аріядна, — присунься ближче, слухай...

На двох високих дзигликах, плече об плече, можна б сказати, що ось - ось і впадуть. Проходять люди. Ніхто на них не дивиться. Солодкавий запах „вірменського паперу". Проходить і продавець цього краму, несучи на руці вузькі стьожки того паперу. А в його руці один, як тоненька свічка, тліє.

— Можна запахнити всю хату, ввесь дім.

Всі дзвони, як громада, розійшлись по місті і співають південь. Та їх гомін ледви - ледви чути.

Безсумніву, Міда є добрий. В нього обличчя непомітно посумніло. Потім однією рукою він сягнув до бороди приятеля і стиснув її між великий і вказуючий палець, немов хотів попестити та не поспів цього зробити.

Спершу він завагався. Від слова до слова, немов переходив у брід, з каменя на камінь, бурхливу річку. Потім здавалось йому, що він зажмурив очі й видихає власну душу в словах. Міда нечайно заворушився сливе на те, щоби поконати в собі почуття ніяковости. Значучо махнув до нього рукою: мовчи. Невиразно прошепотів: „Я не розумію, не знаю". А врешті голосно:

— Чому ж ти мені все те говориш?

Так, він добрий. Бачучи оте несвоє терпіння й не хотячи своїм чужим поглядом його вразити, його огорнув щирий сором.

TULA-online.org

— Чому?

Та бо й він самий, отак застуканий, не находить відповіді на те чому. Поринувши у своїй сповіді, забув про все інше. Тепер до нього повертає свідомість. Але на оте „чому" він таки не найде відповіди. Він навіть і собі не сказав його ясно. Те „чому" він приняв як таємне порозуміння. І таким же робом мусить його довірити приятелеві: деякий натяк, то погляд, що непомітно сховзується по словах, що мусять сказати те, чого вони не кажуть.

— Щоб ти мені порадив. Інших приятелів немаю. Думаю, що ти знаєш стільки річей, яких я не знаю. І врешті, ось що, — еге ж, так каже Аріядна, (але ж Служба Божа вже напевно скінчена, вона вже мабуть повернула й накриває стіл до їди) — ось що: я припадково зустрів тебе і думав... Ні, неправда: я шукав тебе, щоб тобі все те сказати.

Бережки тубочок папіросок Міди позолочувані.

— Ти куриш?

— Дякую.

В нього й запальничка золота.

— Порадити тобі, помогти тобі, воно, бач, легко сказати. Та в дійсності... Коли ти, кажеш, пізнав її...

Йому здається, що його серце піднімається зі свого леговища й починає ганяти по всьому тілі. Він чує, як воно бє у живчиках рук, висків, під повіками. Він не встигає слідкувати за його все живішим биттям.

— Коли ж ти її пізнав...?

Міда наполягає на те неповне питання. І розуміється добре те, що він розуміє. Либонь уже відчув те, чого сказати не можна. Вираз його обличчя, здається, змінився.

— Так: була дівчиною.

TULA-online.org

— Це, справді, дивна історія. Та й дібралися ж ви обоє. — Міда хотів би розсміятися. — Я ще ніколи такого не знав, щоб був похожий на тебе і, звісно, на неї. Тому думаю, що ви близнюки. Чи так, не думаю, а напевно так воно є. Бо чи ж не ви вдвійку встругнули оту видумку? Та врешті - решт, як таки справді немає іншого рятунку, як ніяким чином не можете позбутись цієї халепи, себто: ні лишатись так як досі, ні побиратись... Потрівай. А твоя мати, скажи мені, чи ж не взяла б вас обоє до себе? Чи не згодилася б на оце твоє подружжя? А, правда. Пробач. Я й забув: навіть і вона не могла б нічого вдіяти в тому, щоб ви могли проживати. Розумію також й те: це ж мале місто, а для такого творіння, як Аріядна, — це він уперше зве її по імені, і здається, що сам цим здизований — не було б там зовсім так гарно, так весело: вона зовсім там пропала б. А знаю й розумію, що вона заслуговує на краще!

Тут треба би притакнути: в довгому зітханні похилити голову, розвести руки. Та воно не конечне. Врешті можна мовчати й відпочивати. Все вже на доброму шляху: потворна справа сама йде вперед уже й не зупинити її. Міда зрозумів усе.

— А всеж таки, — додає — коли б ти міг так зробити, щоб твої обставини покращали... — вперто глядить йому увічі, напевно вижидаючи розпучливого вибуху: я зробив усе й надаремне. Але тому, що його приятель, мов і не чує, він тягне дальше: — найти когось, щоб тобі поміг... Я сам міг би дещо... і зробив би я з охотою. На приклад...

Він підносить голову. Має вираз, що не розуміє нічого. У вижиданні напружується, щоби почути щось.

— Я міг би поговорити з моїм батьком про тебе. Найти тобі кращу працю. Міг би я сам дещо позичити тобі...

TULA-online.org

Значиться, він не зрозумів, не відкрив того, про що думав він. Добрий, чесніший, ніж він. І що він скаже йому тепер? Чим йому буде услужний?

— І якби там не було, то мені таки прикро, — його голос холодніє, обличчя відчужується — не хотів би, щоб ти розчарувався, але думаю — либонь йому лиш так іздавалося, — думаю, що в заключенні дійдемо до малого.

— Як це?

— Не варто й починати. Послухай мене. Треба років і років. Ти ж знаєш, що це таке праця в бюрі. Ще й до того настають важкі часи. Знаю й розумію, як живеться без надій. І ти вже й цього зазнав. А я, знаєш, не орудую великим майном, — обличчя у нього немов побожніє, голос стає плаксивий, — а видатків маю багацько...

Даремні тут сумніви. Все те були удаванці. Міда зрозумів усе й прекрасно. Може вже бачить перед собою своє недалеке майбутнє і радіє. Потворна справа сама йде. Її уже не можна зупинити. Але ж хіба це не є те, чого він хотів?

Ліниво виходять на вулицю. Міда знову сумний і прихильний.

— Заходьте колибудь вечором, повечеряємо разом.

— Дуже радо.

— Завтра?

— Хай і завтра.

Ріка По дарує вечорові свої тумани, а він їх розстилає по горбках. Зимно. Трахтир порожній. Вода в ріці важка, непрозора, немов непорушна. В ній одбивається лиш сіре небо. В цій сіроті й день умре. А ніч буде чорна, як Більбав.

— Розказуй, — каже Аріядна.

— Що розказувати?

— Про те місце, куди йдемо з Мідою вечеряти.

TULA-online.org

— Озера Авіліяни.
— Далеко?
— Як до села Архангела Михайла.
Аріядна пестить його руку.
— Розказуй.
— Там є два малі озера. Проміж ними простягається довгий горбок. Та колись цих двох озер не було. На їх місці було місто, чи пак двоє міст. Посередині на горбку була хатчина однієї старенької бабусі. В тих двох містах жили люди дуже грішно. А на землю зійшов Христос переодягнутий за паломника. Стукав до всіх дверей та грішники його в хату не пустили. Застукав до бабусі, а вона його в хату пустила. Тоді Христос наслав жахливий буревій, що знищив міста, заливаючи їх водою. Лишився тільки горбок з хатиною, у якій жила добра душа.

В Аріядни здивовані очі вповиті в серпанок мрій. Думає про жах, який її огорне завтра, коли вона похилиться над плесо води, шукаючи хат.

XIII.

Життя волочеться сірими одноманітними вечорами. Вже в бюрі, кілька днів тому, все було сіре, в колірі порошно-туманному. Не думалося, що треба засвітити лямпи, як завсіди в перших днях осені, коли вчасний сумерк несподівано спадає й нас застукує, але не переконує. Командор говорив із новим урядовцем. І наговорив йому стільки прихильних річей. І за кожним спочутливим словом, немов даючи наголос, ударяв його, сильно то здрібна, як азбукою Морзе, врочисто по плечі. Та нового нічого не сказав: „будьте супокійні; робота знайдеться завсіди, а там, незабаром, спробую визначити вас". Словом, нічого не сказав такого, щоб в йому прокинулось нове життя, щоб можна зупинити хід потвірної справи.

TULA-online.org

Тепер він із Аріядною йдуть вулицею. На Аріядні повстяний, незвичайно старанно поправлений плащик із минулого року. В неї на щічках дві ямочки, уста зарисовані червіню суниці, повіки почорнені (дуже дешево: над запаленим сірником задимлюється дно філіжанки; потім середнім пальцем, як пензлем, доторкається дна зі саджею, мов палітри й так чорниться повіки) й довкола шиї шматок мережки. Одягнута, як на велику оказію. Усміхається. Задоволена зі себе.

Міда повинен вижидати їх на майдані Кастелльо. Йдуть швидко, сливе підбігають. І він дуже радий, що так швидко йдуть, бо не треба нічого говорити. Теж і майдан Кастелльо весь сірий. Але де це Міда? Шукають його очима то тут, то там. Врешті чують голос трубки: тра тра тра. Кличе їх, нетерпеливиться, тра тра тра, пробивається проміж загальний гамір вулиці, несеться приспішеним ритмом, лиш інколи перериване, сливе залицяючись, павзою то сінкопою. І врешті бачать його в рукавичці, руку, якою вимахує з авта горіхового кольору. 522, „спідер спорт": два місця біля керми й одно сідельце ззаду. „Мерщій, сідайте, пізно вже". Міда не веселий. Опирається передрамечами на керму, немов істомлений. „Сіньоріна, сідайте тут". Аріядна біля нього.

Весь час їзди, з міста, до вулиці Франція, від вулиці Франція у поля, Аріядна біля Міди, а він, майже зібганий у собі, ззаду. Йому здається, що маріонетки купецьких написів, великі на сірому небі, ось-ось і впадуть. Аріядна держить одно рамя на поруччі сидіння, щоби бути ближче нього. Це ж ясно: приблизитись до нього не тільки поглядом, який, легко повертаючись під напором вітру, кидає на нього. Егеж, оце йому здається, що вона отим рамечем хоче за плечі пригорнути Міду.

Вона усміхається. Він притакує головою. Не-

TULA-online.org

звязані, дурні думки. Отак гнати, не зупинятися ніколи. Не находити ціллі: шукати її цілими днями. Ще швидше гнати, нічого не бачити, у стрімголовній їзді божеволіти. Увігнатися на якесь дерево й у безвістях скінчити.

До нього говорить Аріядна. Вітер хапає її слова, їх рве і розсіває.

— Що ти кажеш? — він нахиляється вперед; зачув її пудру, що пахне жасмином. Гадає, що вона хоче йому довірити дуже важливу думку.

— Холодно.

— Що?

— Холодно. Вже й сутеніє.

— Егеж.

— Либонь було б краще не їхати так далеко.

— — — — — — — — — —

Щойно, коли прибули, на краю дороги зупинивши авто, Міда знову заговорив.

— Ну, що ж, промине нам день на радощах? Що?

Аріядні того й треба і свою утіху виявляє. Також і він каже: „авжеж" і, проходжуючись сюдитуди, щоби простягнути засиджені ноги, починає підсвистувати. Потім стає перед Аріядною й з усміхненою суворістю пронизує її своїми очима.

— Якже поживаємо?

— О, я, знаменито!

Вона глядить у зеркало, як дівчина з кавярні: пудриться і поправляє красиво тими самими рухами. Але він і не думає терпіти з приводу цієї похожости Аріядни до дівчат із кавярні. Він і не дивується думкам, що хотіли б у йому повстати: такі самі думки, як того вечора в трахтирі. І не старається уявити собі бажання Аріядни, яке вона висказала собі й сьогодні, починаючи оцю нову пригоду. Та, всеж таки, ця остання думка промощує собі дорогу поміж іншими думками й займає у

TULA-online.org

думках своє місце. Коли взяти під розвагу оцю нову пригоду, яку починає Аріядна, її бажання повинно би бути дуже велике.

— Що ж ви не заходите? — питається Міда, стоючи на порозі коршми.

Найперше почувся свист поїзду, потім торкіт возів. Тепер не чути нічого, тільки від часу до часу раптовне шубовсть: жаби в озеро.

— Матимем печену куркy! — повідомляє Міда.

— Шкода, що нема ту Більбав, — зітхає Аріядна.

Він зважує засміятися.

— Зберемо з курки кости і завтра дамо їх Більбав.

— Виглядаєте ночі? — наполягає Міда.

Та ніч не надходить. Може й ніколи не надійде. Вечір не хоче вмірати. Сумерк заповідається довгий, як ночі Півночі (Північ для Аріядни, це собор у ґотицькому стилі, під снігом, вітражі в червоному сяйві і дзвонять дзвони безнастанно). В місті, він думає, сумерк висить над світлами лямпів: там він може вянути скільки хоче, його ніхто не бачить. Тут же, сумерк дотикається землі й усього довкруги...

Зненацька зза плечей понеслись струйки згуків. Приятель Міда впав на добрий помисл, накручуючи орґанетки коршми. Аріядна сміється. Сміється і він. І всі троє обличчя, одно напроти одного, сміються. „Заходимо?" Ходою танцю, узявшись за руки, увіходять у кімнату. Міда сплескує руками. На порозі кухні стає коршмарка і дивиться на них.

— — — — — — — — — —

Над ними висить маленька, єдина лямпа, яка кидає слабе світло. Це є одна з тих лямп, яких більша вартість над свічкою є у тому, що на вітрі не гаснуть. Орґанетки приневолено замовчати, бо

TULA-online.org

Аріядна захотіла послухати, чи не співають цвіркуни. Але Міда, сміючись, впевняє, що не заспівають, бо з холоду вже всі вимерли. Аріядна каже: „це неправда" й прикидається насупленою, перечучи, що не хоче й думати про ті всі цвіркуни мертві, закостенілі, з простягнутими чорними лапками, що вже ніколи не будуть скакати. „А ось, потрівайте: один заспіва". І нащурює вухо.

Курка не була добре приправлена. Зате вино легке й смаковите. Навіть Аріядна, між одним і другим ковтком, повертаючи до нього свої очі, немов: тобі це не подобається?, випила більше, як пів склянки. Тепер починається ще одна пляшка: біле з Етни. Міда пє і припрошує пити. Він таки справді хоче провести вечір на радощах і шукає помочі в отих сердечних винах, бо тільки вони можуть йому допомогти. Все те ще замало. Коли б так та поспівати?

Гайда, приятелі: „Ой іду я та до сотника, щоб він до дому та пустив мене". Також й він, і Аріядна, боязький голос цвіркуна, коршмарка з кухні, всі співають: „ой так - так, хай пустить до дому, а ти знов повернеш, як лепський козак". Як це не є ще радість, то як уже її назвати?

Міда гостить папіросками, яких кінець тубочки позолочений. Аріядна не є курчиха. Її рука повисла над папіросницею.

— Беріть! — заохочує Міда, — дуже добрі.

А вона відповідає, що так, вона візьме папіроску, покурить (і знову глядить на нього: це тобі не подобається?). Але не тому, що вони добрі, а тільки тому, що вони гарні: мають корону, герб. І тільки це вона й може оцінювати. Бо дим, для неї, це ніщо, навіть погань: приневолює кашляти, пече очі, гірчить уста. Міда регочеться, як і тоді в трахтирі. Але не звертається до нього, як тоді. Не каже: „Яка ж вона гарна ота твоя дівчина!" Хоч

TULA-online.org

із того часу нічого не змінилося. Він, як і того вечора, міг би мріяти про поворот у теплу кімнату й знову бути удвійку з Аріядною. Міг би думати, що це вже востаннє, що Міда більше не побачить Аріядни й ніхто її більше не побачить, бо вона його, ще його.

Ця думка дає йому полегшу. Він хоче співати. Сам знову починає співати пісню: „Ой піду я та до сотника". Як не скоїться щось нежданного.

Аріядні, невторопній курчисі, паде іскорка вогню на мережку, що має на шиї. Заносить смаленим. Що це таке? Либонь із кухні. Та Аріядна, схиляючи голову, впеклася в підборіддя. Стає на рівні ноги, розвязує мережку. Іскорка вже згасла. Але в мережці є чорна дірка, що має форму Африки і є така велика, як Африка в скалі від одного до пятьдесять міліонів.

— От і лихо! — сміється Міда.

— Дрібничка, — усміхається і він і наздоганяє перервану пісню. Але на обличчі Аріядни запримічує тінь, яку він дуже добре знає: її безмежніх діточих терпінь. А вона своїми тремтючими руками мне отой шмат мережки. Її ж очі дивляться на нього й кажуть: ти можеш зрозуміти, ти ж знаєш, що я так бажала для моєї шиї маленьку мережку й оце, гляди, знищена, діра велика, як моя рука.

І повертає смуток. В неї серце болить. Хіба ж це можливо, щоб бути аж такими бідними, щоб плакати тому, за мережкою, що коштувала сім лірів?

Міда уважливо приглядається їм. Не розуміє. Потім у його очах запалюється думка.

— Таж це дрібниця, — зважується злегка розрадити.

— Авжеж, дрібниця, — повторяє він.

Аріядна оглядає свою мережку. Не повертає до столу. Стоїть і в руках держить мережку.

TULA-online.org

— Ходіть сюди, мерщій, — нечайно заговорив Міда.

З кишені сюртука витягає шовкову хусточку. Зпроквола тягне за один рубець. Визирає велика хустина гарних колірів та й шовкова.

— Гарна? — питає Аріядни й дальше каже: — ходіть же сюди.

Аріядна, вагаючись, слухає його.

— Схиліться трішки, не лякайтесь.

Загортає її шию у свою хустину й на спині завязує її. Потім легко відпихає її, держучи її й приглядається:

— Як гарно! Як чудово! І це є мода тепер, знаєте: „дернієр крі".

Аріядна немов очарована. В руках усе ще держить мережку.

— А гляньте у зеркало!

Вона підходить до печі, біля якої висить зеркало. Підходить поволі, з прозорною боязькістю.

— Таки справді гарна.

Один рубець хустини мне між великим і вказуючим пальцем. Гладить пучками.

— Який же бо тендітний цей шовк! — усміхається, — немов із волосся зроблений, — і зненацька з повагою, підносючи руки, щоб розвязати ґуз: — тепер заберіть собі її.

— А це чому? — перечить Міда.

— Це ж гостинець, Аріядно, гостинець Короля Міди, — це говорить він — чи ж ти не знаєш, що він чого лиш доторкнеться, усе те в золото перемінюється? — і його голос є холодний, колючий. Так, що він дивується, — чому це Аріядна й Міда не повертаються до нього й не дивляться, який вираз його обличчя, коли отак говорить.

Аріядна дякує. Рада. Знову глядить у зеркало. І цим разом не подивилася на нього, не спитала: це тобі не подобається?

TULA-online.org

Всетаки, коли повертають у місто, Аріядна завважує свій дивний настрій. Вже не держить руки на поруччі сидіння. Сидить скулена в кутку сидіння, лякаючись доторкнутись Міди. І весь час озирається назад, щоб на нього подивитись, дати йому усміх, що губиться у темряві і якого не бачить, лиш догадується.

Підстрибування авта рвуть пісню, яку вони підспівують і вона стає сумна і тужлива. Пісня про козака, що повертає до свого села (все ще та сама пісня) і застає, що його кохання умерло. А мертва „пахнула трояндами і чистим квіттям". Дерева вирінають і зникають у світлі ліхтарень. Упереді, між тінями Аріядни і Міди, стелиться сріблистий шлях. Вози з білими будами скидаються на алябастрові куби. Світло возів, які зустрічається, борються з потопом молошного світла авта й тонуть у йому. Не знати, що саме скаже Аріядна, коли вони будуть самі?

Назустріч їм отвирається навстіж якась міська вулиця. Падав дощ. Місто блестить, як бляшана цяцька. „Що ж, вертаємо в хату?", питає Міда і мерщій докидає: „ні, ще пора". Аріядна хоче діткнутись руки свого друга. Похиляється назад, простягаючи руку. І рука, якої вона діткнулася, така холодна, що її стає моторошно.

— Вертаймо в хату! — благає.

Міда каже, що ні. І те своє ні повторяє трубкою авта. Тоді Аріядна знову шукає його руку, тисне її і говорить якісь слова, яких він не чує.

— Що ти говориш?

Теж і цим разом нічого важливого.

— Тобі холодно: чи хочеш, щоб ми вже йшли спати?

— Про мене! — він знизує плечима, — мені однаково — і здається йому, що Аріядні його поблажливість не є суперечна.

TULA-online.org

Увіходять у якийсь нічний трахтир. Світла прикручені. Незугарними вінками висять квіти коліру блакитнього, червоного, жовтого. Музика грає. Людей мало. З початку, увійшовши, здається, ніхто немов нікого немає. Та ось, біля онтого столика сидять — лисий мужчина і жінка з окисненим волоссям. А он у кутку дві жінки шепочуть між собою. Ще дальше сидять молодики, які стомлені на виду, як Міда.

— Чомже тут так темно? — питає Аріядна.

— Потрівайте, зараз побачите, — Міда вельми бундючиться своєю проворністю.

Сідають біля одного з тих столиків, що розложені в коло. Всі троє сіли на канапку, притиснувшись до себе, а посередині Аріядна.

— Ну, що ж я побачу?

Велика дитина ошоломлена. Либонь, цієї ночі серед стільки нових пригод, вона мусить вигадувати собі нові бажання. Непевні й недоладні її рухи, короткі і здержливі зітхання виявляють її несупокій. Він пригадує собі один далекий вечір на вулиці перед вітриною цього трахтиря. „Що там є у середині?", питала Аріядна, пронизуючи зором понад запонки через скло вікна. „Це табарен". І він мусів пояснити її, що це таке табарен. „Це такий самий, про який пишуть у романах". Егеж, такий, як ті, про які пишуть у романах, але цей ще осоружніший.

Одна танечниця, непогана, стать у неї, як у худорлявенької дівчинки, зявляється посередині тих столиків, що стоять колом. Ноги від гори до долини голіські. Голе й торсо. На її сумному обличчі блукає усмішка, що мов намальована. Її маленькі стопи, помальовані на червоно, були мов стопи маленької дитини, що щойно з колиски піднялася. Її лоно під брокатовою опаскою не увидатнюється: ще не розцвіло, або вже відцвіло. Вона танцює.

TULA-online.org

В її рухах, вихилясах, в плавкості рамен, що блукають у повітрі, пробивається така нудьга, що ніхто з приявних гостей, здавалося б, і не дивиться на неї.

Та Аріядна рада. Плеще в долоні. Потім запримічає, що крім неї ніхто більше не плеще й вона ніяковіє. Світло знову запалало, саме тоді, коли вона вся зі сорому почервоніла. Яка дурненька! Хилиться до свого приятеля, глядить на нього зпід лоба, немов просить у нього пробачення. І чого? Що плескала в долоні, що була така дурненька, що виставила себе на сміх. Бідна Аріядна.

Аріядна нічого не слухає. Її утома лежала, притаївшись, під столом, вискочила зпід стола і напала на неї. Тут уже й ніякої ради не найти. Треба йти спати.

— Та якже це так? — питає Міда, — отак ізненацька?

Він поволі і супокійно розказує про втому Аріядни. Товкмачить Міді про те, чого сам не второпав. Це один із багатьох таємниць великої дитини. Воно й добре, що приятель починає дещо з цих таємниць пізнавати.

Скрипак ховає скрипку до скриньки, виложеної оксамитом. Саксофоніст розбирає свої саксофони. Столовий у сусідній кімнаті складає крісла на столи. Одна по одній віконниці замикаються.

XIV.

По її лиці протекла сльоза, немов липка муха пролізла. (Міг би порівняти її до гарного, перламутровим пушком обсипаного метелика, а то ні: про липку муху думає). Коли побачив цю сльозу, огидою його пройняло. Кидає головою; раптовий рух руки; ляскіт удару по лиці. Потім його очі отвираються, щоб поглянути на ту руку, що саме на ньому находиться.

TULA-online.org

— — — — — — — — — —

Міда прийшов до бюра, щоб відвідати його. Командор приніс від свого батька привітання. Потім каже: „Я у вас забіраю оцього славного урядовця. Лиш на годинку. Чи позволите?" Та що це ви й справді! Чому ж би ні! Командор вельми набундючився, що найбагатший банкир у місті пересилає йому привітання. Він цього й не ждав. „Але що ваш пан отець не забув про мене?" Авжеж, що не забув. Командор аж недовіряє. Проводить їх аж до дверей, обом стискає руки: „моє ушанування".

— Сердега! — пробурмотів Міда. І йдуть дальше, не кажучи більш ні слова.

„Славний урядовець" цих відвідин не передбачував, хоч був певний, що приятель швидко прийде до нього. Таж і він нетерпеливиться. Либонь тому, що лякається, щоби несподіване щастя не завернуло події на ті шляхи, яких він не бажає. А либонь і тому, що кохає її, що все його життя вється біля стіп Аріядни, немов жужмом розкинуті цяцьки біля насупленої дитини, яка не знає, що саме вибрати собі.

Повертають у одну з тих задимлених, темних вулиць, що скидаються на безліч таємних хідників кертиці. Ці вулички находяться на межі міста, де починаються лічниці, захисти, манастирі: сіро, сумно, тихо: острів, що находиться поза часом. А Міда нічого не говорить. А й друг Аріядни нічого не говорить.

Міда схвильовано курить. Закурює папіроску від недокурка. Хотів би щось говорити.

— Ну...

Друг Аріядни глядить у воду, що підпливає якось крадьки під сам лук, а там губиться у темені й пливе ка-зна куди. Десь іззідалеку чути

TULA-online.org

трамваєвий дзвін. А десь таки тут близько, курка траскотить.

— Ну, що ж! нічого немає нового?

Збігаються докупи брови, знизується плечима: нічого.

— Якже ж там учора, чи то пак сьогодні рано, ви прибули в хату... Та бо й утомлена була Аріядна!

Та він не знає, як Аріядна втомлена. Ніхто цього не знає. В одній книжці є ось такий діточий образок: сумна голівка, а над нею написано: Втомлена Аріядна. І цього образка в цій книжці більш не буде. Хтось його забере й понесе зі собою, щоби не забути про те терпіння і щоби не жаліти за тим, що тепер оце робить.

— Ви не переміркували ще раз.

Легко похитується головою: ні.

— Невже?

Ще раз: таки ні.

Міда нетерпеливиться.

— Та Аріядна, думаю, зрозуміла, або бодай відчула...

Ні слова.

Міда мовчить і похаляє голову. Либонь тепер увижається йому Аріядна у своїй новій красі, ще досконалішій красі: йде, землі не чує, живе, здається мріє: чудова, сновидна постать.

— Справді, дивна вона, — хотів би сказати щось більше і здержується.

Із піль війнув свіжий подих вітру. На берегах канави хиляються трави. На небосхилі, що червоніє, виринають понурі гори. Але чого ж це хоче друг Аріядни?

Схоплює приятеля за руку. Міцно її стискає. Замикає очі, щоб почуватись у теміні, щоб оманути себе, що його не бачать. І несміливо починає говорити. Починає розказувати про стільки річей, які пригноблюють його, що давлять його серце,

TULA-online.org

що сунуться на уста. Стільки великих річей, як онті гори ,між якими він хотів» би загубитись; глибокі, як те небо, якого він уже не бачить, але яке чує у подиху вітру. Та слова не стають до ладу, не родяться. Лиш кілька находить їх, які все таки могли б сказати те, чого він хоче. Але ці слова здаються йому дуже малими, він не сміє складати їх у мову. І соромиться, повторяє у собі: чи ти даш їй щастя? що? даш їй щастя?

— І про віщо ти мені говориш?

Опускає руку. Похнюплюється.

— Про ніщо. Про одну дрібничку. Вертаємось?

— Вертаємось.

Знову проходять між двома великими каменицями.

— Незабаром почне мене виглядати.

В тих камяницях навіть одне світло не світиться.

— Що ж ти скажеш їй?

— Скажу їй...

Ним знову заволоділа ранішня думка: не зволікай.

— Скажу їй, що, уважно слухай, що ти знову хочеш, щоб ми були з тобою.

— Гаразд.

В Міди тремтить рука. Він кидає папіроску і ховає руки в кишеню.

— Скажу їй, що ти прийшов до бюра, щоб нас запросити. Але ось, бач — (і коли це він врешті зможе говорити, не чуючи відгомону слів Аріядни?). Ось, бач: дістав я наказ прийти до бюра вечором до „надзвичайної роботи".

— Гаразд.

— А ти прийдеш по нас біля девятої години.

— Біля девятої.

— Забереш нас у твою хату.

— В мою хату?

— В твою хату. А я скажу Аріядні: ти йди

TULA-online.org

з ним, а я тільки вийду з бюра, то зараз прийду.

— А потім?

— А потім...

Темінь зійшла зненацька.

— — — — — — — — — —

А потім я зовсім не прийду.

Аріядна йшла поруч свого друга від бюра до хати. Шия у неї нага, без хустини Міди. Мовчала. І була несупокійна, збентежена. Мовчала, бо ніяк не могла второпати його думок. І вона з напругою вдивлялась у вічі йому: хотіла догадатись, про що саме він міркує. Вижидала від нього одніського слова, після якого була б його засипала питаннями. Так, вона чимало була здивована його дивною поведінкою. Тим, що він підчас обіду говорив про стільки важливих річей, а не про те, що скоїлось минулого вечора.

— Що ж маєш доброго?

Аріядна вагається. Дивиться на нього. Може хоче говорити про те, чого він лякається. То ж не можна ні хвилиночки мовчати.

— Сідай, маціньке, чого ж ти ждеш? Думаєш, що мій голод на їду, що ти приладила завеликий? Давай, пробуватимемо. Печеня на холодно? — (як і того ранку). —Ні, де ж там. Це ж не є печеня на холодно. Це не є й печеня куплена, готова, вся шкура й жили, прошита мотузкою, як вітрило; а щоби ту мотузку розірвати, треба б із десяток моряків. О, це не те! Це ж фазан. Егеж. Золотистий фазан, якого убила русява амазонка на землях Короля Анґлії. А який запах! А смак який! — Поволі й жадібне жує волокнисте мясо, немов воно й справді найсмаковитіший присмак. — Пробуй!

Тепер обличчя Аріядни, як весняне небо: з одного боку світить сонце, з другого висять чорні хмари, з яких паде дощ, що виблискує у промінні

TULA-online.org

сонця. Її очі ось і сміються та уста блукають між усмішкою та насупленням.

— А хто його зна, може це й не фазан, а щось небувале, смачніше. Поможи мені ти, щоб я зрозумів, що я їм. Їж бо, говори! Це мясо молоденького оленя, не смійся, це шматок мяса, що й самий раджа не відкинувся б. Його післав нам мій приятель дитячих літ, Сандохан.

І завертаючи на всі боки очима, не переставав заїдати. Але ці слова таки вже дуже важкі. Вони його томлять, як він лиш думає про них, говорить їх, чує їх: немов важкі каменюки перевертає.

Аріядна втихомирилася. Либонь подумала, що її острах був тут нісенітний. Що вона повинна залишити оту загадочну поведінку та ще й тоді, коли він був такий веселий і так хотів її розрадити. А час проходить. І вона не знає, чого ще жде. Треба поспішати.

Він, рухом повного задоволення, опирається об поруччя крісла. Підносить указуючий палець угору.

— Тепер, послухайте пані.

Аріядна, в жартівливій побожности, схиляє голову.

— Що сказали б ви, якби так і цього вечора довелось вам іти на гуляння?

Аріядни очі кажуть: щоб так справді.

— Що сказали б ви, якби так і цього вечора Король Міда захотів нас прийняти в себе?

Аріядни очі тремтять. По її обличчі проходить тінь. Але він не хоче дивитись на неї: дивиться у стелю й усміхається. Та силуючись до усміху, він чує, що й його обличчя затурбоване, майже скривлене від болю.

— А ти, — він насилу чує Аріядни голос, — що ти скажеш на це? Чи ти задоволений, чи ні? Чи це тобі мило, чи ні? Знаєш, я, не дуже так хочу

TULA-online.org

і скажу тобі просто, що я не хотіла би, щоб ти на те, щоб я погуляла...

Він раптовно, із замкненими очима, поплескуючи її по коліні, каже їй не думати про це. Бути супокійною, веселою, довірчивою. Живеться тільки раз. У найповажніші хвилини висказуються пусті слова. І пояснює їй докладніше: „Міда прийшов до бюра і сказав, що хоче нас гостити у своїй таємничій хаті. Але я, що ж удієш? маю „надзвичайну" працю, то оце він прийде по тебе й ти підеш із ним, а я прийду, як лиш буду вільний: будете приличні й мене підождете. Зрозуміла?"

Вона не спішиться з відповіддю. Глядить на годинник. Прикидається застукана й перелякана: вже ж пізно, а в бюрі повинен був бути вже в осмій. Міда прийде в девятій.

Обіймає Аріядну. Цілує її в лиця, потім у чоло, в уста і безнастанно говорить - говорить, так, що Аріядна не встигає й слова промовити.

— Ой, уже ж пізно.

Шукає капелюха. Натискає його на голову й прямує до дверей. Аріядна зовсім розгублена: сама не знає, чи сміятися, чи пращатись із ним, чи схопити його за руку, хай зупиниться, хай скаже все ясно, чого він хоче, хай вона має час спитати його про дещо, що тепер не знає, але ж бо тому ще хвилина, вона знала.

— До побачення.

На порозі він зупиняється. Йому здається, що він мусить ще сказати якесь слівце, але не знає, яке саме: те ж і він: хвилина тому він знав, а тепер уже не знає.

— Тож, — прокидається, — ти зрозуміла все? Прийде в девятій. Мусиш ще виждати більше, як пів години. Ти могла б позичити в господині карт і грати твого „пасіянса". Так - так, Аріядно, дитино, неодмінно позич собі карт. Швидше промине час.

TULA-online.org

І побачиш, що королева черви позістане на ліво.

— — — — — — — — — —

Три години потім (ввесь час ходив: бачив темні вулиці, запорошені сіни; сумні крамниці. Думав, що на цих вулицях проходить понуре життя. Але тепер усі старі будинки руйнують: із міста піднімаються стовпи пилюки. Впродовж кількох тижнів творяться нові з заліза і цементу будинки, ростуть, шукають повітря, сонця, женуть у гору, як рослини), три години потім повертається у хату. Йде навшпиньках. Двома руками, нишком, встромляє ключа до дверей. Закрадається, немов злодій.

Хоче знати, чи вернулася, чи ні Аріядна. Чи вона буде в кімнаті. Ні, її не буде. А коли б так була? Злегка отвирає двері. Коли б була, вже чув би її. Немає. Може спить. Треба б глянути на ліжко. Поступає крок уперед. Немає, немає.

Безголосно кличе її.

— Аріядно.

Тиша.

— Аріядно.

Та сама тиша.

З опущеними руками, з похиленою головою, він стоїть посеред кімнати і не знає, де саме він находиться. Бідна Аріядна. А він?

Зненацька за його плечима стрибнуло світло. Гримнув якийсь голос, аж він кинувся.

Господиня. Так, тільки господиня.

Треба усміхнутися.

— „Ах, це ви, пане. Що ж це ви не йдете туди, куди пішла з якимсь паном ваша пані?"

Егеж. Оце зараз і він іде туди. Він прийшов, щоб подивитись, щоб узяти одну річ. А він піде, о, так, кудись і він піде. Шукає якоїсь книжки. Перекартковує її й з-поміж сторін витягає якийсь паперовий образочок.

— Ось уже й я йду.

TULA-online.org

— „Доброї ночі, пане".
— Доброї ночі.
— „А чому це ви не засвітите собі світла?"
— Вже йду.

І знову на вулиці. Він і не оглянувся, коли вийшов із кімнати, зійшов сходи, отворив і замкнув браму. До дому Міди завертається на право. Але ж хто б це думав про дім Міди. Краще було б іти спати. Хоч добре знає, що не засне. Лежатиме на ліжку з отвореними очима. Завертає у ліво. Іде. Де він спатиме?

В „Готелі Великої Корони". Служачий, який курить люльку, веде його вузькими сходами. Чути подих льоху і шопи. Ось і ґалєрія, під нею глибоке подвіря. Двері кімнати: 10.

Хода служачого віддалюється.

— Доброї ночі.

— — — — — — — —

Звичайно, це ж боляче йти в гору сходами отого будинку, знову бачити оту кімнату. Але це ж необхідне. Мусить він зібрати всі свої речі. Заплатити господині. Переспати остаточно ніч. Господині скаже, що Аріядна виїхала й що завтра він їде за нею.

— Оце й я. Щож ви думали про нас? Обоє зникнули. Тайна! Правда?

— „Ох, Господи, Господи"" — господиня вхопилася руками за голову — „яке у вас обличчя, а ті очі! Я тут нічогісенько не второпаю. Мадаміна...".

Того вечора вона вернулася в хату. Була вся в сльозах. На плечі господині, як на плечі матері, вона виплакала свої гіркі сльози.

— „О, Мадонна Санта! вірте мені. Годину пізніше, як ви пішли, вона вернулася .А я, почувши, що вона так голосить, прокинулася. Вона ждала всю ніч. Чи ви це розумієте? всю ніч і весь день.

TULA-online.org

А вчора вечором пішла до бюра, там її сказали, що нічого не знають. Вона, вернувши, була мов мертва. Егеж мов мертва. І знову всю ніч плачучи вижидала. А сьогодня ранком, кохане янголятко, вже як тінь була, немов летіти вибіралася. Вже ні не говорила, ні не плакала. Провела я її на стацію. Поцілувала мене, що ще й тепер, гляньте, як згадаю, здержатись від плачу мені несила. А потім із поїзду, хустинкою: прощавайте, прощавайте. І вже була далеко, тільки леліла, а все ще: прощавайте, прощавайте... Ой, не можу, щоб не плакати... Серденятко, мадаміна!"

— — — — — — — — — —

Зі своєю валізкою з церати вернулась у своє місточко. Сказала, що прохатиме, щоб із милосердя дали їй ліжечко й шматок хліба в Сестер Дитини Ісус.

— — — — — — — — — —

Стація отвирається у темінь ночі. В далині миготить червоне світло. А ще дальше ходить світло й воно червоне. Кволий свист несеться, немов увісні сказане слово. Врешті стомлені паровози засипляють. Сплять і вони.

Аріядна ж поверне. І вже ніколи між нею і її другом, якого ми вже не знаємо, не буде нічого ні сказано, ні подумано, ні зроблено. Історія, як її можна назвати історією, кінчиться на пустій стації, серед нічної темряви, в якій тремтять червоні світла. І зовсім мало важливе, чи вона мусітиме повторитись, як позторяються усі історії світу.

КІНЕЦЬ

TULA-online.org

ЧИТАЙТЕ! ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ! ШИРІТЬ!

ЄДИНИЙ

ІЛЮСТРОВАНИЙ ДВОДЕННИК

НАШ ПРАПОР

що виходить у Львові вже 6-ий рік у понеділок, середу й пятницю.

Передплатники „Нашого Прапору" одержують щодругий день 8—10 сторін часопису, в якім мають: найновіші вісті зі світової політики, статті з українського життя в краю і закордоном, статті на політичні, господарські і культурні теми, оригінальні дописи заграничних і краєвих кореспондентів, літературні, театральні і спортові вісті, цікаві фейлетони, відділ загадок, оригінальні ілюстрації з краю і з закордону.

Кількістю й якістю інформацій заступає „Наш Прапор" щоденну пресу, головно там, де нема щоденної пошти.

ТОЧНІ ПЕРЕДПЛАТНИКИ „НАШОГО ПРАПОРУ" одержують крім того ЩОМІСЯЦЯ КНИЖКИ В-ва „Українська Бібліотека", що в продажі коштують по 95 грошів. Кожна книжка має найменше 128 стор., друкована на білім, добрім папері, в мистецьких, многобарвних обгортках. Також по значно знижених цінах (50—60%) одержують передплатники видання „АМАТОРСЬКОГО ТЕАТРУ".

ПЕРЕДПЛАТА в краю, ЧСР й Угорщині: річно згори зл. 18, піврічно зл. 10, квартально зл. 5, місячно зл. 1.80, а в усіх інших краях: річно згори зл. 32, піврічно зл. 16, квартально зл. 8, або їх рівновартість.

АДРЕСА: „НАШ ПРАПОР", ЛЬВІВ, вул. Руська ч. 18. чек. конто 500?77.

Увага! НОВІ передплатники, які вплачують піврічну передплату (зл. 10.—), мають право одержати попередні випуски „У. Б." по 35 гр. за один випуск (замість по 95 гр.). Належність треба вислати враз із замовленням.

ЖАДАЙТЕ ОКАЗОВИХ ЧИСЕЛ!

TULA-online.org

TULA-online.org